

Sisdoallu

Artihkkalat

Steinar Pedersen	
Sámi historjjálaš riektevuogádagat – muhtun fuopmášumit.....	3
<i>Sami historical legal systems</i>	17
Jussi Ylikoski	
Davvisámegiela -nláhkai ~ -nládje -suffiksála ii-finihtta vearbaráhkadusat	18
<i>The North Saami non-finite in -nláhkai ~ -nládje</i>	38
Jussi Ylikoski	
Fuomášumit sámegiela adposišuvnnaid funkšuvnnain: ovdamearkan <i>alde- ja ala</i> -postposišuvnnaid ii-lokála geavaheapmi	39
<i>Remarks on the functions of adpositions in North Saami: the non-spatial use of the postpositions alde and ala</i>	61
Marjatta Jomppanen	
Relatiivainfinitiiva davvisámegielas ja suomagielas.....	62
<i>Infinitival relatives in North Saami and Finnish – A semantic and syntactic comparison</i>	87

Girjeárvvoštallamat

Samuli Aikio	
Saami Studies vs Lappology?	88
Samuli Aikio	
Historjá dutkama čárvváiin	98

Sámi historjjálaš riektevuogádagat – muhtun fuopmášumit

STEINAR PEDERSEN

Norgga gonagas Harald V oassálasttii 24.6.2004 Sis-Finnmárkku diggegotti rahpamii Deanus. Dát diggegoddi gokčá dan vihtta gieldda Finnmárkkus, mat ollásit gullet sámi giellalága doaibmaguvlui. Diggegoddi lea oassi Norgga dábálaš duopmostuollosystemas, muhto doaibmá guovttegielalaččat, ja dakko bokte lea nannemin sámegiel hálliid rieksesihkkarvuoda dán guovllus.

Vaikko vel dát duopmostuollu doaibmá ge Norgga dábálaš lágaid mielde, de lea dattetge gohčoduvvon maid sámi duopmostuollun. Ja – lea duodaid ge áiggis áigái čájehan buori áddejumi sámi riektejurddašeamis duomuid cealkkedettiin.

Dás in áiggo eanet dadjat Sis-Finnmárkku diggegottis muhto geahčastit historjái gávnnahandihti makkár duopmostuolloortnegat sápmelaččain alddiineaset leat leamaš. Dán oktavuodas lea vuosttažettiin lunddolaš čujuhit daid ortnegiidda mat nuortasámiin ledje. Daid lea suoma dutki Väinö Tanner – vuđolaš dutkama vuodul Beahcánguovllus 1920-logus – dahkan dovddusin.¹

Su oaidnu lea ahte sámiid servodagat dolin ledje bures organiserejuvvon.

---

¹ Buot mii dás boahá ovdan nuortasámiid riektevuogádagas, lea vižžojuvvon girjjis Tanner 1929: 344, 365–370.

Dán organiseremii gulai maiddái siskkáldas riektevuogádat. Iešgudege siidda «ráđđehussii», *norrasii* dahje *sobbarii*, gulai gozihit riekteortnega.

Dađe mielde go Tanner vásihii, lei noras álgo ja áidna riektehuksejeaddji eiseváldi. Norrasii gulai meannudit sihke stuorát ja smávit rihkkumušaid servodaga njuolggadusaid vuostá. Dán sáhtii dahkat ieš dahje ávžžuhusaid vuodul, iežas dahje eará siiddaid lahtuid beales. Noras sihke dutkkai, áššáiduhtii ja dubmii iešgudege áššis. Áššálaš, dahje balahuvvon áššálaš, gohčohalai oktan vihtaniin norrasii, ja lei maid vuohkin mannat geahča-deamen báikki ovdal ášši meannudeami.

Okta áibbas sierra dutkanvuohki lei go noaidi, su sierralágan máhtolašvuodain, sáhtii oaidnit áššálačča ámadaju čázis dahje teajas. Vuoiŋŋalaš fámuin de sáhtii bágget áššálačča dovddastit, dahje – jus lei suola – váikkuhit sutnje nu ahte máhcahii suolagálvvuid eaiggádii. Tanner namaha ovttá ovdamearkka 1925:s goas dát vuohki ain doaimmai.

Dološ nuortasámi kriminálanjuolggadusat ledje hui garrasat. Olbmot ain muite daid vássán ránggástanvugiid, goas norrasis lei rájehis ránggástanváldi. Olmmošgoddimis lei jápminduopmu. Dat čađahuvvui dan láhkai, ahte liika gávuhuvvui ja áššáláš čadnojuvvui dasa gitta – ámadadju ámadaju vuostá. Dasto biddjuiga hávdái mii gulul devdojuvvui. Dálvit ges lei eará steavlidanvuohki. Dalle čulle ráiggi jikŋii ja dikte vearedahkki heaŋgát rutnis muhtun diimmu, ovdal go hoigadedje su jieŋa vuollái. Eamidat geat ledje leamaš ovttas eará olmmáiolbmuiguin boldojuvvojedje, ja behtolaš vuordnumis suorbma čuolastuvvui eret.

Dát ránggástanvuogit gulle hui dološ áigái, go 1517:s juo lei mearriduvvon ahte vissis vearedaguid galge dubmet Ruošša eiseválddit, muhto rievttis dahje dikkis ledje mielde maiddái eanemus árvvus adnojuvvon sámít. Roava vearedahkkit gal ollásit galge dubmehallat Ruošša eiseválddiide. Liikká Tanner muitala ahte noras, ain 1800-logus, dubmii olmmošgoddiid, ja attii sin Ruošša eiseválddiid ránggášteapmái ja Sibirjái sáddemii.

Mearkkašanveara lea maiddái ahte sámi duopmostuollu muhtin muddui dubmii maiddái earáid. Ain 1919:s lea ovdamearka das mo Suoma ođđaási bárdni dohkkehii duomu máksit sáhku ja maiddái gillát muorain cápma-hallama.

Okta mii dieđusge lei hui dehálaš ovddeš sápmelaččaide, lei sáivaguolle- ja fuođdobivdu. Noras gozihii maid dieid beliid ja ránggáštii sin, geat rihkko ealáhusaide guoskevaš njuolggadusaid. Son gii bijai bivdorsttegiid eará bearrašiid eatnamii, suoládii sállasa earáid bivdosiin, sáhtii vásihit soames jagi bivdogildosa ja gildosa oassálastit norrasa divaštallamiidda dan áigodagas.

Noras maid bearráigeahčai siiddaolbmuid morála láhttema, ja earenomážit jos ledje dakkárat geat eai váldán vára bearrašis. Jugešvuodas váruhuvvui, muhto juhkki maid sáhtii massit smávit dahje stuorát oasi siidda oktasaš boađuin. Jos dát ii ávkkuhan, bidje su Ruošša eiseválddiid gieđahallamii. Dákkár áitta galgai lean hui ávkkálaš.

Tannera dutkamušša vuodul orru čielggas, ahte dán nuortasámi guovllus leamaš sámi duopmostuolloortnet gitta 1900-logu álggogeahčai. Dieđusge galgá leat várrugas cealkit ahte ná ledje sámi servodagat ja siiddat organisterejuvvon juohke sámi guovllus – go čielga gáldut eai gávdno. Dás in čiejo eanet dasa, muhto čujuhan dan vuđolaš árvoštallamii mii bohtá ovdan Bjørnar Olsen ja Lars Ivar Hansen girjjis *Samenes historie frem til 1750*. Doppe soai geahčadeaba ollu beliid Tannera dutkamušas, ja man viidát su bohtosat leat doallevaččat buot sámi servodagaid dáfus. Muhto – maiddái soai ge miediheaba ahte Tanner čujuhii dehálaš beliide, mat uhccit eanet leat gávdon earáge dološ sámi servodagain Davvikalohtas. (Hansen – Olsen 2004: 176–184.)

Sámeriekti – *Lapperetten* – sámiid siskkáldas duopmostuollu

Jagi 1751 gessojuvvui bissovaš rádjá Norgga ja Ruota gaskii. Rádjasoahpamuššii lasihuvvui nu gohčoduvvon *Lappekodisilla*, mii earret eará mearridii mo sámit galge válljet stáhtiigullevažvuoda, muhto maiddái dovddastii riikkarájáid rasttildeaddji sápmelaččaide viiddes ealáhusvuoigatvuodaid nuppi riikkas.

Deháleamos lei go kosisilla nannii sápmelaččaide ollislaš vejolašvuoda geavahit árbevieru mielde eatnamiid ja čáziid goappáge bealde odđa rájá. Dat sámit geat johte rájá rastá bohccuiguin, ožžo maiddái bealátkehtesvuoda jos mat soahtedilli čuožžilii Danmárku-Norgga ja Ruota (Suoma) gaskii.

Sierra sámi leansmánnes ja lávdeolbmáin lei maid stuorra váldi hálddašit rádjarašttilanfárreimid.

Dat mii min oktavuodas lea earenoamáš miellagiddevaš, lea kodusilla § 22, mas ásahevvui sierra sámi duopmostuollu. Dat čuodjá ná:

«Go šaddá riidu ovttá ja seamma beali sámiid gaskii, joga sin fárreimid birra ja dan báikkis, gos sii áigot johtingaskkaset orrut, dahje láhpon bohccuid, doaruid, unna vealgegáibádusaid mat eai mana badjel guovttenuppelot dála silbaruđa dahje njealji dánskalaš riikkadála, árbejuogu dahje eará unna áššiid geažil mat gusket sámelágádussii erenoamážit dahje sápmelaččaid árbevieruide, galget dakkáraš áššit, dađe miel go dat eai sáhte soabahallot, dallánaga čovdojuvvot dan seamma beali sámeleansmánne ja su guovtti lávdealbmá doaimmas ja jos áššálaččat eaba hálit doalvut ášši gihligotti gearregiidda dan seammás njulgejuvvot, dasa geahčakeahhtá man bealde rájá dáhpáhus lea deaivan dahje ášši čujuhuvvon. Muhto jos diekkár áššit šaddet sierra álbmogiid gullevaš oasálaččaid gaskii dahjege Ruota ja Norgga sápmelačča gaskii, dalle šaddá alaguoddi beali leansmánne ja lávdealbmáid doaimman dallánaga addit das duomu vuoigatvuoda ráđđenguovllus fuolakeahhtá, čađahit duomu jos dan vuostá ii váidojuvvo; dattetge nu ahte vuoigatvuodas lea vástideaddji bealis guokte lávdealbmá ja ahte dan seammá beali leansman galgá beassat leat mielde vástideaddji bealušteaddjin ja áiccaalmmájin, juos nu gáibiduvvo, buot dát mávssuhaga máinnašuvvon vehkiide guktuid dáhpáhusain. Dalle go goabbá nu áššálaččain lea duhtameahhtun dán sámerievtti doaimmahussii ja háliida fievrridit ášši ovddos, galgá váidda dáhpáhusvot gihligotterievttis dahje bögde-rievttis dađe miel gos dáhpáhus lea geavvan dahje go gažaldagas lea árbejuohku, doppe gosa jábmi lea eallináiggistis gullan.»²

Dát lei dat nu gohčoduvvon *Lapperetten* dahjege sámeriekti. Lea divaštallojuvvon, mo dát riekti doaimmai ja man muddui dat lei bákkolaš vuosttaš duopmostuollu vissis áššiin.

Bealistan ádden sihke dánskka ja ruota teavstta dan láhkai, ahte earet eará

---

² Samuli Aikio jorgalus, man ožžon sus 17.9.86.

dákkár sámi áššiid *galggai* meannudit sámerievttis, ovdal go daid sáhtii guoddalit stáhtalaš riektevuogadahkii:

- rádjaraštildeapmi, ja gos sii galge orrut go bohte nuppe beallai rájá
- maston bohccot, doarrumat ja smávva vealgeáššit
- árbejuogut
- sámelágádus («*Lappevæsenet*») ja sámiid árbevierut

Jos sámerievttis ii lean vejolaš riidaleaddjiid beliid soabadahttit, galggai sámeleansmánni ja su guokte lávdeolbmá dakkaviđe dubmet áššis. Jos duopmu ii guoddaluvvon gihligotteriektái³, sáhtte sii maiddá bidjat dan fápmui, beroškeahtta guđe riikkas ášši lei čuožžilan dahje válđojuvvon meannudeapmái.

Jos lei sáhka áššiin mat guske guovtti riikka sámiide, galggai riekti ain leat seamma láhkai oktii biddjon go aiddo namahuvvon ovdamearkkas, muhto lasihuvvot guvttiin lávdeolbmáin áššáiduhhton olbmo bealis. Dasa lassin sáhtii su sámeleansmánni leat mielde bealušteaddjin.

Jos ášši ii guoddaluvvon, lei maiddá dákkár oktavuodain rievttis dahje dikkis váldi sihke dubmet ja ollašuttit duomu – beroškeahtta guđe riikkas ášši lei vuolgán. Muhto – jos guđege bealli lei duhtameahtun dupmui, sáhtii dan guoddalit gihligotteriektái dan riikkas gos ášši lei čuožžilan. Áidna áššit mat eai čuvvon dien válđonjuolggadusa, ledje árbejuogut. Daid galggai giedahallat dan riikkas gosa rohkki lei gullan.

Sámi riekti – bákkolaš, vuosttaš instánsa duopmostuollu

Lean ovdalis čuoččuhan ahte vassis áššesurggiid *galggai* meannudit sámerievttis ovdal go daid sáhtii guoddalit stáhtalaš riektesystemii. Nuppiin earáin lea nubbi eará oaidnu. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi Norggas árvoštalai 1984 ášši nu ahte guktot bealit sáhtiiga garvit sámerievtti ja gáibidit njuolggá meannudeami gihligotterievttis (NOU 1984:218: 17).

Mu mielas dat ii leat doallevaž. Vaikko vel dánskka vuodđoteavsttas čuožžu

---

³ Mun geavahan dán artihkkalis S. Aikio jorgalusa *gihligotteriekti*. Dánskka teavsttas dat lea «*Bøjde- eller Herredsret*», ruota teavsttas fas «*Häradsrätt eller Bögderätt*».

veháš eahpečielgasit, namalassii ahte sámeleansmánni ja lávdeolbmát *sáhttet* («*kan*») dubmet ja čadahit duomu, ferte dattetge váldit vuhtii dan oppalaš áššemeannudanvuogi, maid § 22 ektuda. Dat lea ná:

Ášši galggai vuos biddjot soabadeapmái sámerievttis. Go paragrafa maid attii vejolašvuoda guoddalit ášši gihligotteriektái, lea lunddolaš navdit ahte jos ášši ii lean soabadeames, de *galggai* sámeriekti cealkit duomu. Dákkár oaidnu nannejuvvo ruota teavsttas mas daddjo ahte dakkár áššiid, mat eai lean soabadeames, *galge* («*skola*») dan seammás mearridit sámeleansmánni ja lávdeolbmát. Dat čájeha ahte sámeriekti lei bákkolaš, vuosttaš instánsa duopmostuollu daid siviila- ja ránggáštušáššiin, mat leat namahuvvon 22. paragrafas.

Dát šaddá vel čielgasabbo go geahčadat, maid 23. paragrafa mearridii: «*Buot eará áššit sámiid gaskkas, ležžet sii seammá eatnamii dahje sierra eatnamiidda gullevaččat, šaddet dábálaš bøjde- dahje gihligotteriektái ... .*»⁴ Go dás daddjo ahte «*buot eará áššit*» gullet dábálaš rivttiide, de dat ge duodašta ahte vassis áššesuorggit namahuvvon nuppegoalmmátlot paragrafas, vuos *galge* sámerievttis meannuduvvot, ovdal dainna sáhtii mannat viidásabbot.

Sámiin lei sierra ovddasteapmi gihligotterivttiin nuppe beal rájá

Dat mii guoskkai daidda sámiide gullevaš áššiide, maid galggai meannudit njuolgga dábálaš vuolimuš riektedásiin goappáge riikkas, lei mearriduvvon ahte áššáskuhttin, dubmen ja duomu čadaheapmi galggai dahkkojuvvot dan riikkas gos dáhpáhus lei deaividan (§ 23). Muhto diedusge lei doppe maid vejolašvuolta ášši guoddalit alit riektedássái.

Mii muđui guoská gihligotteriektái, oaidnit ahte prinsihppa mii bohtá hui čielgasit ovdan njuolggadusain sámerievtti hárrái – sámit galge lean mielde dubmemin sámiid – maiddái čuvvojuvvot dán riektedásis. Njuolggadus lei nu ahte jos okta oasálaččain áššis lei nuppe beallai rájá gulli sápmelaš, dahje dahku lei deaividan vieris riikka sápmelačča dahje su opmodaga ektui, galggai gihligotteriekti nannejuvvot guvttiin sámi lávdeolbmáin geat leigga

---

⁴ Čáli ieš lea sárgon vuollái.

eret su riikkas. Dan guoktás galggai lean seammá ánsu, vuoigatvuohta ja váldi go daid eará lávdeolbmáin gihligotterievttis. Nu go sámerievttis, sáhtii dan vieris sápmelačča leansmanni oassálastit diggái, sutnje bealušteaddjin ja válddálazžan.

§ 23 maiddá sisdoalai njuolggadusaid man láhkai áššiin galggai meannudit. Jos dat guokte vieris lávdeolbmá leigga lágalaččat gohčohallan, muhto eaba dattetge boahtán, dalle galge sudno sadjái nammaduvvot guokte eará nuppi riikii gulli jierpmálaš ja rehálaš sápmelačča. Jos dakkár nammadeapmi ge ii lean vejolaš, de easkka sáhtii ášši meannudit dábálaš rievttis, nuppe beal rájá mielduopmáriid haga.

§ 24 celkkii ahte jus lágalaččat gohčohallon, lei nuppe beal rájá sámiin – sihke osolaččain ja vihtaniin – geatnegasvuohta boahtit, vástidandihtii iežas ovddas dahje vihtanuššat. Jus áššáiduvvon ii boahtán, almmatge duođalaš siva dieđiheami, galggai ášši meannuduvvot dego son livččii dikkis. Muhto – jos áššáiduvvon mañit dikkis sáhtii duođaštít ahte sus ii lean leamaš vejolašvuohta boahtit, ii ge lean vejolaš dan diggái dieđihit, sáhtii ášši fas ollásit oddasit meannuduvvot.

Ášši sáhtii automáhtalaččat mañidit maiddá eará sivaid geažil. Dat lei jus gohččojuvvon vihtanat eai boahtán. Dakkár oktavuodain § 24 mearridii, ahte jus sii ledje nu dehálaččat ahte ášši ii lean čuvgemis sin haga, de galggai ášši mañidit mañit diggečoahkkaneapmái.

Duomu almmuheapmái ge ledje hui dárkilis njuolggadusat. Ja – duopmárat ožžo garra váruhusa: «*Jos gii ge nu duopmáriin rihkku man nu dán soahpamuššii čállon njuolggadusa vuostá, de lehkos son massán virggis*» (§ 23).

Nu go dás leat oaidnán de galggai sámeriekti ja gihligotteriekti meannudit buot áššiid gos nuppi riikka sámit ledje osolažžan. Áidna spiehkasteapmi dás lei jus okta sápmelaš báhtarii rájá rastá dakkár vearredagu dihtii mas sáhtii oažžut jápminuomu. Dalle suinna galggai meannudit nu go eará Norgga dahje Ruota vuollásaččaiguin.

Lei go sámeriekti doaimmas?

Lappekodisillas maid ledje eará njuolggadusat, mat galge sámiid riektesi hkkarvuoda nannet. Dás eat árvoštala daid beliid eanet, muhto jearrat – lei go sámeriekti doaimmas? Go – dat diedusge lea nu ahte vaikko vel ledje virggálaš mearrádusat mo ássit *galge* doaimmat, de dat ii dárbbáš máksit ahte dat čuvvojuvvojedje, ja ahte sámeriekti duodaid lei doaimmas.

Norgga sisriikkadepartemeantta čiegus čilgehusas Stuorradiggái 1854, mo *Lappekodisilla* lei doaimman Suoma-Norgga rájá alde vássán čuohtejagis ovdal 1852⁵, guoskkahuvvo maid § 22 ja sámeriekti. Departemeanta orui dan oainnus ahte dát riekti álggos lei leamaš doaimmas, muhto sierra báikkálaš sivaiddat geažil lei heaitán doaimmamis. (Indredepartementet 1854: 11/23.)

Sullasaš gova addá maid Göran Hallquist barggustis sámerievtti birra. Son čállá ahte dát riekti lei heaitán doaimmamis Ruotas 1800-logu álggogeahčen (Hallquist 1982: 60), ii ge gávdnan sámerievtti birra ovttage čálalaš gáldu Ruota bealde, dahje ahte dás livčče guoddaluvvon gihligotteriektái. Su čilgehus dasa lea ahte guoddaleamit sáhttet leat registrerejuvvon dakkár áššin, mat leat loktejuvvon njuolggá namahuvvon riektedássái (Hallquist 1982: 51).

Nubbi eará čilgehus manin eat gávnna eanet čálalas gálduid dán rievtti hárrái, sáhttá leat ahte das, ahte sámeleansmánniin ii lean beavdegirje- dahje bábervuorkáortnet. Váilevaš čállingelbbolašvuolta lea maid okta vejolaš čilgehus.

Deanuleagis, dan áigge Norgga-Ruota rájá alde, dattetge gávdno 1800-logu álggogeahčen okta ovdamearka, mas sámerievtti áššemeannudannjuolggadusat árvoštallojuvvojedje. Duogáš dasa lei go buollái nágggu Norgga beal Kárášjoga ja Ruota beal Ohcejoga sámiid gaskii Deanu luossabivddu alde. Kárášjoga sámit sivahalle ohcejohlaččaid, geat bivde vuollelabbos, geavahit lobihis buođu, mii galggai lean roassun sin luossabivdui (Pedersen 1989: 197–, 2006: 94–).

Dán áššis oaidnit mo earenomážit Danmárku-Norgga eiseválddit geavahedje

---

⁵ Muittuhastán ahte ovdal 1809 dát lei Norgga ja Ruota gaskasaš rádjá.

sámerievtti njuolggadusaid iežasit beale sámiide ávkin.⁶ Dattetge eai gáibidan ášši dievaslaččat meannuduvvot sámerievttiparagráfa mielde. Dan sadjái addui váldi kommišuvdnii mas goabbat beal eiseválddit ledje ovddastuvvon. Muhto – dát kommišuvnnameannudeapmi čađahuvvui dakkár vuogi mielde, ahte guktui beal sámiin lei váikkuhanvejolašvuhta – sullii daid prinsihpaid mielde mat kodusilla 23. paragráfas ledje, gos sámiin lei váikkuhanvuoigatvuhta vuosttaš instánsa duopmostuoluin nuppe beal rájá.

Dán luossariidoáššis maid boahá čielggasin ahte duopmáriid geatnegasvuodát namahuvvon paragráfas gozihuvvojedje hui garrasit. Vuosttaš geardde go ášši lei ovdan Ohcejoga gihligotterievttis, Ruota beal duopmár ii lean doarvái dárkilit čuvvon njuolggadusaid, mo nuppi riikka sámi lávdeolbmáid gohččut Ohcejohkii diggái. Ášši manai Wasa hoavvariektái gos duopmár duomu bokte manahii duopmárvirggis.

Vaikko vel illá ge gávdnojit čálalaš gáldut mat čujuhit sámeriektái, leat liikká hirpmástuhtti uhccán nággofáttát dábálaš almmolaš dikkiin, go Ohcejoga ja Anára geavaha ovdamearkan. Isak Fellman earet eará čállá ahte nuppi oasis 1700-logus ledje dikkit, gosa ii lean ii oktage ášši dieđihuvvon – dahje gos ii gávdnon nu gohčoduvvon «*allment ärende*». Dakkár oktavuodain ii lean duopmáris eará go merket dan dikki beavdegirjái. Muhtumin ii oppa dan ge dahkan, muhto dieđihii njuolgga hoavvariektái ahte eai lean leamaš áššit maid giedahallat dikkis. Ohcejoga ja Anára diggeguovllus goittot golbmii gárttai nu, gaskal 1766 ja 1802 (Fellman, I. 1912: LI).

Okta sivva dasa, maid Isak Fellman namaha, lea ahte dien áigodagas diggi dollojuvvui Bealdovuomis, mii lei guhkkín eret namahuvvon diggeguovlluin, ja dat sáhtii váikkuhit manin diggeáššit váilo. Muhto lea go liikká válđočilgehus gávdnamis? Sáhtii go lean nu ahte áššit meannuduvvojedje sámerievttis, ja olbmot doahhtaledje dan mii doppe mearriduvvui.

Dan oktavuodas lea lunddolaš bidjat fuopmášumi Jacob Fellmana dieđuide Anáris ja Ohcejogas 1820-logus. Vaikko vel dát leat ge veháš maŋŋá dan

---

⁶ Dát ášši ii oppanassiige guoskka boazodollui, ja čájeha ahte Norgga beal sámi vuoigatvuodá-lávdegotti árvvoštallan, ahte kodusilla § 22 dušše guoskkai boazosámiid riektedillái, ii doala ollásit deaivása (NOU 1984:18: 172).

áigodaga man birra Isak Fellman čállá, lea liikká navdimis ahte dilálaš-
vuodat eai lean rievdan nu sakka moattelot jagis, dahje maŋŋá go Suopma
lurvejuvvui Ruotas 1809 ja šattai sierra riikan Ruošša cára vuollái.

Jacob Fellman govvida sámi servodaga gos siskkáldas sámi riektevuogádagas
lei guovddáš sadji.⁷ Dan dábálaš stáhtalaš riektevuogádaga bálddas lei nama-
lassii maiddái sámeriekti – dahje «*Kotakäräjät*». Das lei gihli- dahje sáme-
leansmánni ovddasteddji. (Fellman, J. 1906 III: 12.) Dan oktavuodas lea
lunddolaš jearrat: Lei go «*Kotakäräjät*» váldosivva manin nákkut sámiid
gaskkas nu hárve bohte ovdan dábálaš dikkiin?

Dien namahuvvon rievttis lei váldi meannudit nággo- ja buhtadusáššiid,
mat gulle siidaleansmánne guvlui. Fellmana árvvoštallama mielde dát riekti
dahje diggi mearridii ollu dakkár áššiin – osolaččaid duđavašvuhtii – mat
muđui ledje boahtit almmolaš duopmostuoluid ovdii. Dát lei maiddái eise-
válddiid duopmáriid miela mielde, go oidne mo áššit doibme, ja maiddái
ávžžuhedje sámiid joatkit meannudahttit áššiideaset sámerievttis, ii ge buktit
daid dábálaš duopmostuoluide. (Fellman, J. 1906 I: 147.)

Sivva manin sámit bidje stuorrát luohttámuša iežaset riektevuogádahkii, lei
maid gávdnamis das go sii eai lean hárjánan almmolaš dikkiide. Olbmot
maiddái fertejedje máksit jos dohko dolvo áššiideaset. Dasa lassin giella-
válttisvuodat ledje duogázin go sámit eai orron luohttimin stáhtalaš duopmo-
stuoluide, go dulkka geavaheapmi mánggii lei dagahan ahte dat, gii lei galgat
vuoitit, lei vuoittahallan. Dakko bokte ledje čuožžilan ollu fasttes máidnasat
riektevuogádaga birra. Fellman muitala ahte olbmot measta álo dohkkehedje
sámerievtti mearrádusaid, vaikko vel ii lean makkár ge gielddus doalvut
ášši dábálaš duopmostullui, jos dan vuos ledje meannudan siskkáldas sámi
riektevuogádagas. Muhto – ii lean goassige beaggán guoddaleapmi stáhtalaš
duopmostullui. (Fellman, J. 1906 III: 351, 361.) Lea maid mearkkašaveara
ahte vaikko vel Jacob Fellman ii namat Lappekodisilla sámi riekteortnega,
son namaha dan vuogádahkii sulastahtti guoddalanortnega, mii boahdá
ovdan 22. paragrafas – sámi rievtti hárrái.

Fellmana áigge maid leat eará gáldut, mat muitalit sámiid riektevuogádagas.

---

⁷ Son addá veháš ruossalas dieđuid mo dát sámi riektevuogádat doaimmai, muhto dat sáhtta
vuolgat das go ii doarvái bures dárkkot mat dieđut gullet Anárii ja mat gusket Ohcejohkii.

Suoma leanahearrá von Born 1823:s earet eará geažida, ahte sámeleansmánni dubmii smávit nággioáššiin ja eará áššit ges gulle gihligoddái (Born, von 1843: 297). Dán lea váttis áddet eará láhkai go ahte son čujuha sámeriektái – dahje dan vuogádahkii maid gávdnat kodusilla paragrafas 22.

Árvádallan ahte son dás oaivvilda sámerievtti, šaddá duohtan go muhtin vuollečujuhusas čilge makkár gaskaoamit gávdnovit nággioáššiid čoavdimis rájá alde, ja das namaha Ruota hoavvarievtti breava miessemánu 6. b. 1752 (Born, von: 1843: 297). Das gerdojuvvojit justa dat oasit kodusillas, mat gusket riektesihkkarvuhtii. Dasa lassin vel čujuha girjái, mii 1761 lei almmuhuvvon ja gos oppa kodusilla lei gávdnamis.⁸

Von Born dieđut maiddái orrot čájeheamen, ahte Lappekodusilla riektevuogá-daga njuolggadusat ain ledje fámus maŋŋá go Suopma šattai sturraoaivugasvuohtan Ruošša cára vuollái 1809. Oaidnit seammá gova Norggas ja Ruotas. Sámeriekti doppe maid árvvoštallojuvvui áshussan, mii galgai geavahuvvot. Gonagaslaš breavas maid Ruota ja Norgga gonagas almmuhii 4.11.1817, bohtá ovdan ahte jos čuožžilii nággu boazosámiid gaskii buhtadusaid máksimis vahágiid ovddas maid bohccot ledje dagahan, galge dákkár áššit mearriduvvot sámerievttis. Ja – nu go kodusilla 22. paragrafas bohtá ovdan, dán mearrádusas sáhtii guoddalit gihligoddái (Pedersen 2006: 275).

Kodusilla ođasmahttináigumušat 1830-logus: Sámeriekti ja lágasteapmi

Álggogeahčen 1830-logu šattai ollu sáhka kodusilla mearkašumis Norgga-Suoma rájá alde, ja šiehtadallui maid ođasmahttit kodusilla dán guovllu várás.⁹ Norgga bealde lei earenomážit Nuorta-Finnmárkku fáldi, Cappelen, hui ángir dáinna doaimmain. Son oaivvildii, ámtamánne doarjagiin, ahte nákkut sámi rádjaássiid gaskkas, galge meannuduvvot dego siskkáldas sámi áššit. Dan oktavuodas maid čujuhii njuolggá Lappekodusilla 22. paragrafii. Dán áigodagas maid oaidnit ahte sáttagottit maid Suoma beal sámit Deanuleagis sáddejedje almmolaš ráđđádallančoahkkimiidda Norgii, ledje välljejuvvon sámerievtti prinsihpaid mielde.

---

⁸ Dán ášši: Gč. maid Pedersen 2006: 133–134.

⁹ Vuoddu dán vuollekapihttalii lea gávdnamis Pedersen 2006, kap. 5.7.

Vaikko vel ledje ge máŋga šiehtadallanvuoru kodusilla hárrái gitta 1851 rádjai, bealit liikká eai juksan ovttaoaivilvuoda, ja rádjá Norgga ja Suoma gaskkas giddejuvvui boazojohtimiid ja mearrabivddu hárrái 1852.¹⁰ Dat mávssii ahte 1751-njuolggadusat, earet eará riektivuogádaga ektui, ain ledje fámus dan rádjai. Dan oaidnit čielgasit omd. Ohcejoga leansmánni áššemeannudeamis. Čálašemiin Norgga beal eiseválddiiguin jagiid 1839–44 čujuhii máŋgii juridihkalaš áššiid guoskat sámiide goappat beal rájá. Dáid čálašemiin maid bohtá ovdan ahte su oainnu mielde, kodusilla ii guoskan dušše boazosámiide muhto maiddá fástá ássiide, dahje daid nu gohčuduvvon guollebivdi sámiide – «*fiskare lappar*».

Sullasaš oainnut maid ihtet Norgga beal gálduin. Vuosttaš oasis 1840-logus Norgga ráđđehusa oaidnu lei ahte riiddut, mat vulge boazojohtimiin – lehkoset dát riiddut boazodoalliid gaskkas dahje dakkárat gos dálonsámit maid ledje oasálaččat – galge meannuduvvot ja čovdojuvvot sámerievttis.

Loahpaheapmi

Dás lea oanehaččat čájehuvvon ahte sámiin leat leamaš duopmostuolloortnegat viehka viiddis válddiin. Dákkár duopmostuoluid dovdat earenoamážit nuortasámiid guovlluin. Oarjelabbos, Norggas, Ruotas ja Suomas, maiddá lei sierra sámi duopmostuollu, sámeriekti – *Lapperetten* – mii vuodđuduvai Lappekodusillii 1751.

Dakko bokte addojuvvui sámiid iežaset háldui dubmet sámiid siskkáldas áššiid. Dasa lassin vel mearriduvvui Lappekodusillas, ahte go dábalaš riektivuogádagas gihligotti dásis meannudedje nuppi riikka sápmelažžii guoski ášši, galge vel vižžojuvvot guokte, su beale sápmelačča mielduopmárin. Vuodđojurdda lei ahte sámit galge lean mielde dubmemin sámiid.

Suoma ja Norgga gaskkas dát mearráduusat ledje virggálaččat fámus dassái go boazojohtimat gildojuvvojedje rájá rastá 1852. Muhto berret dan dihtii muittus atnit, ahte kodusilla liikká ii leat ii goassige virggálaččat heaittihuvvon dán rájá alde.

---

¹⁰ Palmstierna (1932) addá hui buorre duogáža dáid šiehtadallamiidda, ja mo dat čadahuvvojedje.

Goittot Norggas dáruiduhttinpolitihkka 1800-logu gaskkamuttu manjá, caggojuvvui hui nannosit addimis saji sámiid árbevieruide ja riekteáddejupmái almmolaš riektevuogádagas. Dál lea fas vejolaš gulahallat dákkár áššiid birra, ja mo riektesystema fas sáhtášii fátmastit sámie riektejurddašemi beaivválaš doaimmastis. Ođđa diggegoddi Finnmárkku sámie giellalágaguovllu gielddain lea várrugas álgu dan guvlui.

Girjálášvuohta

- BORN, S.F. VON 1843: Relation om förhållandet med gränsen emellan Norrige och Finland (Čilgehus Suoma senahtii, 26.7.1823.) – *Suomi*. Helsingfors: Finska litteratursällskapet.
- FELLMAN, ISAK 1912: *Handlingar och uppsatser angående finska Lappmarken och lapparne. III*. Helsingfors: Finska litteratursällskapet.
- FELLMAN, JACOB 1906: *Anteckningar under min vistelse i Lappmarken I, III og IV*. Helsingfors: Finska litteratursällskapet.
- HALLQUIST, GÖRAN 1982: *Lapp-Rätten - ett element i Nordens första samelagstiftning 1751*. Uppsats i tillämpade studier. Rättshistoria vid Lunds universitet.
- HANSEN, LARS IVAR 1989: Hvilken betydning fikk de dansk-norske og svenske lokalundersøkelser for utformingen av codicillen? – Lars-Nila Lasko (doaim.), *Lappcodicillen av 1751 – var det samernas Magna Charta?* s. 23–61. Diedut 1/1989. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- HANSEN, LARS IVAR – OLSEN, BJØRNAR 2004: *Samenes historie fram til 1750*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- HYVÄRINEN, HEIKKI: Lapprätten – ett eget samiskt rättssystem? – Lars-Nila Lasko (doaim.), *Lappcodicillen av 1751 – var det samernas Magna Charta?* s. 103–127. Diedut 1/1989. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- INDREDEPARTEMENTET (ID): *Departementet for det Indres af den norske Regjering under 31te Mai 1854 tiltraadte underdanigste Indstilling*. Kristiania. (Prentekeahates.)
- MODÉE, R. G 1756: *Utdrag utur alla ifrån 1749 års slut utkomne Publique Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer, etc. Femte Delen til 1754 Års slut*. Stockholm.
- NOU 1984:18. *Om samenes rettsstilling*. Oslo.

- PALMSTIERNA, C.-F 1932: *Sverige, Ryssland och England 1833-55. Kring novembertraktatens förutsättningar*. Stockholm.
- PEDERSEN, STEINAR 1989: Kodisillen – en generell sikring av rettighetene til «Den Lappiske Nation»? – Lars-Nila Lasko (doaim.), *Lappcodicillen av 1751 – var det samernas Magna Charta?* s. 192–216. Diedut 1/1989. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- 2006: *Lappekodisillen i nord 1751-1859 – Fra grenseavtale og sikring av samenes rettigheter til grensesperring og samisk ulykke*. Nákkosgirji. Tromsø: Institutt for historie, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.
- SOLEM, ERIK 1970 (1933): *Lappiske rettsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- TANNER, VÄINÖ 1929: *Antropogeografiska studier inom Petsamo-området. I. Skolt-Lapparna*. Fennia 49:4. Helsingfors: Societas geographica Fenniae.

Sami historical legal systems

The East- or Skoltsami societies had an ancient internal Sami court system, which existed until the beginning of the twentieth century. Although there is little empirical evidence, it is likely to assume that such Sami legal systems have existed in other Sami areas, as well.

The final border between Norway and Sweden (Finland), affecting large Sami areas, was drawn in 1751. To safeguard the future of the «*Saami Nation*», the involved states made an addition to the border-treaty itself, by which the rights of the Samis were confirmed – the Lapp Codicil. There an internal Sami legal system, including its own *Sami court* was reaffirmed or established. In certain areas the court was a court of first instance. It had the competence to judge and execute the judgements, if not appealed, even across the border. The principle was that Samis should judge Samis – a principle which was also applied in the official courts of first instance. When a Sami from Sweden was charged in Norway, for example, two of his fellow Samis should take seats in the court in Norway, and vice versa.

This article also indicates that until 1809 the measures in the Lapp Codicil concerning Sami legal rights on the Norwegian-Finnish border and, between 1751 and 1852, on the northernmost part of the Norwegian-Swedish border were respected by the authorities on both sides.

Steinar Pedersen

Sámi Ealáhus- ja Guorahallanguovddáš
steinar@sami-eg.no

Davvisámegiela *-nláhkai* ~ *-nládje* -suffiksála ii-finihtta vearbaráhkadusat*

JUSSI YLIKOSKI

1. Álggahus

Dássáš sámegielaidda ii-finihtta vearahámiid ja -ráhkadusaid dutkamis leat oaidnimis guokte sierralágan váldolinjjá. Nugo sámi dutkamis obalohkáii, árat lappologat leat govvidan «sámegiela» measta juogekeahces ollisvuohtan ja sis lea leamaš beroštupmi earenoamážit sámegiela boarráseamos ja dan mielde maiddá sámegiela fuolkegielaidda dutkama dáfus miellagiddevaččamus morfologalaš ja syntávssalaš fenomenaide (omd. Korhonen 1974, Bartens 1978).

Ođđaset dutkan fas lea gieđahallan sámegiela – ja geavadis namalassii davvisámegiela – synkronalaš perspektiivvas, ja diakronalaš gažaldagat leat dalle guđđojuvvon sekundáran; ovdamearkan dákkár dutkamušain sáhtta namuhit ee. O. H. Magga (1986) infinihttakomplemeanttaid ja iežan (Ylikoski 2002, 2004) friddja ii-finihtta vearaháhkadusaid dutkamušaid. Iežan čállosiin lean goittotge gidden fuomášumi dasa, ahte sámegiela ii-finihtta morfosyntávssa nuppástusat eai gula dušše giela historjáii, muhto dálá davvisámegielas vuhttojit mánggalágan vearaháhkadusaid mat sáhttet dulkojuvvot «ođđa» iehčanas vearahápmiin; dákkár hámit leat ovdamearka dihte *miin-* ja *ndihte-*gehčosiiguin ráhkaduvvon hámit cealkagiin *Piera dagai rihkkosa juhkamiin/juhkandihte* [dahje *juhkan dihte*] *vuola*.

---

* Giittán *Sámi dieđalaš áigečállaga* referee-árvoštalli árvvolaš kommenttain ja fuomášumiin, maid son lea buktán ovdan dán čállosa árat veršuvnnas. Giittán maiddá Ante Aikio, Marjatta Jomppasa ja Pekka Sammallahti mánggain ávkkálaš ságastallamiin čállosa fáttá ja dan ovddit giehtačállosiid birra.

Dán čállošis buvttán ovdan velá ovttá vearbaráhkadusa, man dássáš dutkamušat leat máinnašan dušše deivvolaččat: nuppiiguin sániiguin fikkan govvidit ráhkadusa, man vuodđun leat árbevirolaččat «aktio oanehis hápmin» namuhuvvon V-(a)n ja dasa čatnasan *láhkai* ~ *láhkái* ~ *ládje* -hápmásaš advearba dahje postposišuvdna. Máinnašuvvon ráhkadusa mihtilmas geavaheapmi lea oaidnimis čuovvovaš ovdamearkkain:

- (1) *Ovdal almmuhuvvui doarjja jahkásaččat ohcanládje.* (<http://odin.dep.no>)
- (2) *Badjelaš jahkebeale geahčen lea Nils Gaup «Ofelaš» filbma oastinláhkai DVD-skearrun.* (www.samiradio.org)

Vuollelis govvidan ja analyseren dákkár ráhkadusaid syntávssalaš ja semantihkalaš iešvuodaid dálá davvisámegielas, ja čálloša loahpageahčen buvttán ovdan sivaidd maid geažil árvalan, ahte ovdamearkkaid (1–2) *ohcanládje* ja *oastinláhkai* ovddastit mángga *láhkai* iehčananas, *nláhkai*-suffiksála vearbahámi. Dán dihte mun geavahan dáin fenomenain vuollelis namahusaidd «*nláhkai*-hápmi» ja «*nláhkai*-ráhkadus». Čielggasvuoda dihte čujuhan dáiguin namahusaiguin buotlágan ráhkadusaide, main V-*n* -ávdnasii lea čatnasan – juogo oktii dahje gaskkohagaid sierranassii čállojuvvon hámis – earret *-láhkai* maiddá *-láhkái* dahje *-ládje* (omd. *ohcanláhkai* ~ *ohcanláhkai* ~ *ohcanládje* ~ *ohcanládje* ~ *ohcanládje* jna.).

2. *nláhkai*-ráhkadusa dutkama historjá

nláhkai-ráhkadus lea leamaš oalle dovdameahttun dássáš sámegeiela dutkamušain; dan dutkama historjjá sáhttá govvidit viehka dievaslaččat Friisa (1856) ja Lagercrantz (1929) giellaoahpaid siteremiin (deattuheapmi J.Y.):

Til at udtrykke Maaden, hvorpaa Noget sker (det norske: paa – Maade), samt i mangfoldige andre Tilfælde for nærmere at bestemme Prædikaten, benyttes Allativ af Subst. *lakke* (*lakkai*, sjelden *muddoi*), Maade, Vis, i Forbindelse med et Adj., Pron., en Genit., el. Handlingsformen af et Verbum, f. Ex. [– –] *Bija dam gojkam-lakkai*, sæt det saaledes, at det kan torres. *Ale bija mana gaččam-lakkai*, sæt ikke Barnet saaledes, at det falder. (Friis 1856: 160, gč. maiddá s. 218.)

Ein abgekürzter Absichtssatz kann mit den Nominalformen der Verben und finalen Verhältniswörtern ausgedrückt werden. Das Verbaldingwort kann dabei auch ein Objekt haben. [– –] *Dološ olbmot ráhkadedje bearragiid cahkkehaddanláhkai dola*. 'Die Leute der Vorzeit fertigten Schindeln an, um damit das Feuer anzumachen.' [– –] (Lagercrantz 1929: 51; fonehtalaš transkripsuvdna dás ja vuolde translitterejuvvon dálá čállinvuohkái.)

Der erreichte Zustand kann sich auf ein Geschehnis, eine Handlung beziehen; dabei wird ein Verbaldingwort mit dem Verhältniswort *láhkai* gebraucht, das die Illativform besitzt; [– –] *Go mun muittášin, dalle mun válddášin ráhkadivččen daid čoliid goikanláhkai* 'zum Trocknen'. [– –] *Veavja lea ráhkaduvvon jorahanláhkai*. 'Die Kurbel ist zum Drehen gemacht.' [– –] *Lohkki lei dahpastanláhkai* (zum Schließen) *reahpenis*. (Lagercrantz 1929: 135.)

Lasi ovdamearkacealkagiid *nláhkai*-ráhkadusain – goittotge almmá dárkilet analysa haga – fáallet maiddá Friisa (1887 s.v. *lāke*) ja Grundströma (1946–1954 s.v. *lādji, lāhkē*) sátnegirjjit. Eará sátnegirjjiid ovdamearkkat dan sadjái leat dušše ovttaskas *nláhkai*-hámit jorgalusaideasetguin, omd. Nielsena (1979 (1932–1962) s.v. *lakke*) máinnašan *bâr'gām lakkai [lakkái]* 'ferdig, beredt, i stand til å arbeide (f. eks. om en har vært syk)', 'ferdig til å bli gjort (om et arbeide)' dahje Sammallahti (1989 s.v. *lādje, lāhki*) namahan *njuovvan lādje ~ lāhkai* 'nylkemistä vailla' (gč. maiddá Nielsen 1926: 297, 389). Mañimus máinnašuvvon *njuovvan lāhkai*-ráhkadusa leaba giedahallan maiddá Penttilä (1935a: 183, 1935á: 319–320) ja Ravila (1935: 313–314); dása mun máhcan vuollelis ovdamearkkas (14).¹

¹ Dán čállosa vuosttaš veršuvvna mañnil lea almmustuvvan Sammallahti (2005) stuorra sáme-giela cealkkaoahppa, mas maiddá iešgudetlágan *nláhkai*-ráhkadusat máinnašuvvojit mángga oktavuodas (op. cit. 109, 119, 122, 127, 159, 161, 243, 267). Sammallahti gidde muhtun veardde fuomášumi dáid ráhkadusaid siskkáldas syntáksii ja semantihkkii, muhto mearkkašahti oassi su fuomášumiin gusket dáid ja eará ii-finihtta ráhkadusaid ja postposišuvdnagihpuid sajiid su iežas árbevirolaš giellaoahpas spiehkasteaddji giellagovvidanmálles. Vuollelis predikatiivvalažžan karakteriserejuvvon *nláhkai*-ráhkadusat (kapihttal 3.1) gullet su málles ng. dievadaspredikatiivvaide (infinihta- ja passiivapredikatiivvaide; s. 119, 122, 127) ja adverbiala *nláhkai*-ráhkadusat (kapihttal 3.2) ng. modifiserensatellihtaide (dilliattribuhtaide ja postposišuvdnamodifikáhtoriidda; s. 159, 161).

3. *nláhkai*-ráhkadus dálá davvisámegielas

Čuovvovaš kapihttaliin mun govvidan *nláhkai*-hámi geavaheami dálá davvisámegiela girjegielas. Mu dutkanmateriálan leat measta njeallječuodi *nláhkai*-ráhkadusa, maid lean čoaggán oalle máŋggalágan teavsttain (álgoálggus sámegillii čállojuvvon ja sámegillii sierra gielain jorgaluvvon čáppa- ja diehtogirjjálašvuohta, aviissat, interneahas almmustuvvan ođđasat ja áššegirjjit jna., oktiibuot máŋga duhát siiddu); buot teavsttat leat almmustuvvan jagi 1979 ortografijaodastusa ja oktasaš girjegiela šaddama maŋŋil, vaikko mielde leat maiddái moadde romána, mat leat čállojuvvon juo ovdalis muhto deaddiluvvon easka maŋŋil jagi 1979.

Mu dutkanmateriála *nláhkai*-ráhkadusat sáhttet mu oainnu mielde oalle lunddolaččat juhkkujuvvot golmma iešguđetlágan jovkui: váldooassi *nláhkai*-hámiin geavahuvvo funkšuvnnain, maid sáhtta gohččut lagamustá predikatiivvalažžan (kapihttal 3.1); predikatiivvalaš funkšuvnnaid lassin *nláhkai*-hápmi geavahuvvo muhtinlágan vuogi ja muhtumin maiddái ulbmila almmuheaddji adverbialán (kapihttal 3.2) ja ii-finihtta attribuhttan mii sulastahtta eará gielaide passiivvalaš partisihpaid (kapihttal 3.3).

3.1. Predikatiivvalaš *nláhkai*-ráhkadusat

Stuorimus oassi – sullii njeallje viđádasa – buot mu gávdnan *nláhkai*-hámiin geavahuvvojit predikatiivvalaččat, ja dan dihte dakkár ráhkadusat sáhttet karakteriserejuvvot *nláhkai*-hámi vuodđofunkšuvdnan. Juste dakkár predikatiivvalaš *nláhkai*-ráhkadusat oidnojedje juo ovddabealde sihke ovdamearkkain (1–2) ja árat dutkangirjjálašvuođas máinnašuvvon ovdamearkkain. Ovdamearka (3) sisttisdoallá velá guokte predikatiivvalaš *nláhkai*-ráhkadusa:

- (3) *Sámedikki válgalávdegoddi mearrida oaidninnláhkai doallama dárkilut áiggis ja daid báikkiin, gosa válgalogahallan biddjojuvvo oaidninnláhkai.* (www.finlex.fi)

nláhkai-hámi predikatiivvalašvuođain mun dárkkuhan cealkagiid, main lea vejolaš čájehit man nu substantiivva dahje pronomena, man sáhtta karakteret muhtinlágan *nláhkai*-hámi semantihkalaš oaivesátnin (vuollelis: «X»).

Maiddáí vearbain mat ráđđejit *nláhkai*-hámi ja dan semantihkalaš oaivesáni lea oidnosis čielga ovttalárganvuotta: oaivevearbbat ja -cealkagat čujuhit dávjá statiivvalaš eksistentiála-habitiiva dilálašvuodaide, main *X lea (Y: s) V-nláhkai* (cealkka 2) dahje omd. *dollojuvvo V-nláhkai* (3). Mu materiála vuodul orru sullii seamma dábálaš, ahte *nláhkai*-hámi oaivevearba – omd. *almmuhit/almmuhuvvot* (1) dahje *bidjat/biddjojuvvot* (3) – lea dynámalaš, ja cealkka govvida muhtinlárgan nuppástusa (omd. X:a ráhkadeami, ordnema dahje divvuma) statiivvalaš eksistentiála-habitiiva dilálašvuhtii.

Mu geahčadan materiála orru čujuheamen dasa, ahte *nláhkai*-ráhkadusaid syntávssalaš ja semantihkalaš geavahanvuogit ja -vejolašvuodát leat oalle seammalárganat das beroškeahhtá ráđđežago dan ráhkadusa dal statiivvalaš vai dynámalaš vearba. Nuppiiguin sániiguin, juos omd. *doarjja almmuhuvvo*_{dyn.} *ohcanládje* (1), das maŋŋil dat *lea*_{stat.} *ohcanládje*, ja juos *filbma lea*_{stat.} *oastinláhkai* (2), dat sáhtá maid omd. *biddjojuvvot*_{dyn.} *oastinláhkai*. Dát vuhtto earenoamáš čielgasit ovdamearkkas (3): válgalogahallan mii *biddjojuvvo*_{dyn.} *oaidninláhkai* maiddáí *dollojuvvo*_{stat.} *oaidninláhkai*. Go maiddáí fuomášuvvo, ahte *nláhkai*-hámi semantihkalaš oaivesánit čujuhit jámma juogo ráđđejeaddji oaivevearba PATIENTII (omd. doarjagii almmuheami patientan ovdamearkkas 1 dahje válgalogahallamii doallama ja bidjama patientan ovdamearkkas 3) dahje eahpeagentiiva intransitiivcealkaga TEMÁI (omd. filmii «leahkima» temán ovdamearkkas 2), de buot dán jovkui gullevaš *nláhkai*-ráhkadusat orrot leamen nuppástuhttimis predikatiivvalaš hápmái *X lea V-nláhkai*.

Olgguldas oktilašvuodas fuolakeahhtá predikatiivvalaš *nláhkai*-ráhkadusat leat semantihka dáfus viehka heterogenat. *nláhkai*-ráhkadusaid modála dulkojumit sáhttet spiehkastit nubbi nuppis stuorrát, ja maiddáí *nláhkai*-hámiid ja daid semantihkalaš oaivesániid gaskavuodát leat máŋggabeallageappot go mii ovddabealde lea oaidnimis. Eanaš predikatiivvalaš *nláhkai*-ráhkadusat čujuhit daid govvidan dáhpáhusaid dahje doaimmaid – omd. doarjaga ohcama (1), filmma oastama (2) dahje válgalogahallama oaidnima (3) – **vejo-lašvuhtii**. Lassiovdamearkan dákkár ráhkadusain sáhtá čájehit cealkagiid (4–6):

- (4) *Son leai gal muoraid boaldin ládje eahkedis válbmen ja leai faskon eret jienja mi[i] lea leamaš muorain juo ri[t]nimánu rájes. (RB5)*

- (5) *Mun ledjen justa ožžon divuhit boares árbema[n]doliinnan ja go leimmet rievdadan vuodđoriffa mandoliinnain **čuojahanláhkái**, hápmašuvai ear[á]ge heivehus das seammás.* (www.vilddas.net)
- (6) *Oassi barggus lea kantuvrra olggobealde, ja ohccis ferte leahit biila **geavahanládje**.* (www.ajasamisksenter.no)

Lea mearkkašahtti, ahte dássáš ovdamearkkain (1–6) dat substantiivvat, mat sáhttet karaktiserejuvvot *nláhkai*-hámiid semantihkalaš oaivesátnin čujuhit *nláhkai*-hápmásaš vearbbaide PATIENTTAIDE (omd. filmii oastima patientan ovdamearkkas 2 jna.). Dáidda lassin gávdnojit maiddá dákár *nláhkai*-ráhkadusat:

- (7) *Juohke háve go gaikkiha hávlára **báhččin** [sic] **láhkai**, de gullo dát oalle bures. Hávlára ferte gieđain čoavdit **báhčínláhkai** ovdal báhčima, das lea manuell sikring, nu go kriminála politiijaguovddáza [sic] Øren čilgii.* (www.saamiweb.org)
- (8) *Váru! huikkádii Kátjá ja viehkali Ken Thomasa lusa go oinnii Iv-vár bajidii niibbi **čuggenládje**.* (K211)
- (9) *Riidu livččii lean doarr[á]n muttos gáimmežiid gaskkas, guktuin lei juo sabet **časkin láhkai**, go Nill[á] njuikii gaskii ja nuvkalii doarostuddiid g[*u*]ovtte sadj[á]i.* (AL93)
- (10) *Áhčči ordnii sávnni **orrunláhkai** ja oassi sáhtii orostallat ádjá-geahčen.* (ČN61)

Nu go earáge ovdalis oidnojuvvon ovdamearkkain, maiddá cealkagiin (7–10) lea sáhka sierralágan entitehtaid eksisteansa ja orrundili birra dahje daid nuppástuvvamiid birra, ja *nláhkai*-hámit mitalit, makkár ulbmiliidda dát entitehtat leat dárkkuhuvvon. Ovdamearkka (7) hávlár ii goitge leat báhčima PATIENTA muhto báhčima gaskoapmi, INSTRUMENTA. Seamma *láhkai* maiddá niibbi rolla čuggemis (8) ja sabehiid rolla časkimis (9) govviduvvojit instrumentálan; fuomášan veara lea maiddá badjelis oidnojuvvon Lagercrantz (1929: 51) máinnašan *ráhkadedje bearragiid cahkkehaddanláhkai dola*. Ovdamearkka (10) sávdni fas ii leat ii orruma PATIENTA iige dan INSTRUMENTAGE, muhto BÁIKI.

Čuovvovaš cealkagiin leat oaidnimis vel moadde earálágan dulkonvejolašvuoda:

- (11) *Viimmat ledje vuolgin ládje.* (RB51)
 (12) *Go dolla buoláskii bures, hejgestii Niillas gáfegievnni stággui ja ordnii dan bissunládje.* (K75)
 (13) *Kamøyværas muitaluvvo: «Čogge sarriiid, joñaid ja luopmániid máid ráhkadedje riibanládje dálváii»* (Ivar Iversen 1987). (<http://odin.dep.no>)

Bajábealde siterejin Nielsena (1979 (1932–1962)) gii buktá ovdan *barganláhkai*-hámi guokte mearkkašumi: 'ferdig, beredt, i stand til å arbeide' ja 'ferdig til å bli gjort'; nappo earret bargama PATIENTA maiddáii dan AGEANTA sáhtta leat «barganláhkai» (vrd. maid Sammallahti 2005: 119). Dálá sámegillii ráddjejuvvon dutkanmateriálastan goittotge váilot dákkár *bargat*-vearbba lágan agenttiiva transitiivavearbbain ráhkaduvvon agentti (pro seamma vearbba patientii) čujuheaddji *nláhkai*-hámit, muhto ovdamearkka (11) intransitiiva *vuolgin ládje* -ráhkadusa mearkkašupmi lea gal agenttiiva – vaikko *vuolgit*-vearbba ageanta ii dán cealkagis eksplisihkalaččat ovdanbuktojuvvoge. Dákkár ráhkadusaide – main *nláhkai*-hápmásaš vearbba semantihkalaš oaivesátni ovddasta dego duon vearbba subjeavtta – sáhtta ovttastahttit maiddáii ovdamearkkaid (12–13) eahpeagenttiiva ráhkadusaid *bissunládje* ja *riibanládje*, maid semantihkalaš oaivesátni *dat* [= gáfegievdni] ja *sarrihat, joñat ja luopmánat* sáhttet gohčoduvvot bissuma ja riibama TEMÁN. Juste dákkár *nláhkai*-ráhkadusat ledje rievtti mielde juo oaidnimis ovdalis siterejuvvon Friisa (1856) ja Lagercrantza (1929) ovdamearkkain *Bija dam gojkam-lakkai, Ale bija mana gaččam-lakkai ja válddášin ráhkadivččen daid čoliid goikanláhkai*.

Buot ovdamearkkaid (1–13) *nláhkai*-ráhkadusaid ovttastahtti iešvuohki lea nappo dat, ahte *nláhkai*-hámi vuodđovearbba mearkkašan dáhpáhus dahje doaibma govviduvvo vejolažžan: doarjaga^{PATIENTA} lea vejolaš ohat (1), hávláriin^{INSTRUMEANTA} lea vejolaš báhčit (7), sávnnis^{BÁIKI} lea vejolaš orrut (10), vuolgiide^{AGEANTA} lea vejolaš vuolgit (11), murjjiin^{TEMÁ} lea vejolaš riibat (13) jna. Dákkár vejolašvuodaide – dahje válmmašvuodaide – čujuhit maiddáii mángggain árat dutkamušain ja sátnegirjjiin ovdanbuktojuvvon parafrásat, omd. bajábealde oidnojuvvon Nielsena 'ferdig, beredt, i stand til å arbeide', 'ferdig til å bli gjort'.

«Válmmašvuoda» mearkkašupmi sáhtta ankke dahkat vejolažžan maiddáii measta ollásit earálágan geatnegasvuoda dahje čabu vealtameahttunvuoda dul-

kojumi. Árat dutkamušain dása leaba giddden fuomášumi Penttilä (1935a: 183, 1935á: 319–320) ja Ravila (1935: 313–314), go soai leaba digaštallan cealkaga (14) suoma- ja duiskkagiel jorgalusain. Seammalágan, eanet dahje unnit dárbbášlaš doaibmajuide čujuheaddji *nláhkai*-ráhkadusat leat geavahas maddái dálá gielas (15–17) (vrd. maid Sammallahti 2005: 119):

- (14) [– –], *amas gumpe boahit ja goddit bohccuid ja dat šaddet njuovvan láhkai*. (RLV148)
- (15) *Bargu lea dál biddjojuvvon álgui, muhto ollu lea vel bargan-láhkai*. (www.co.jyu.fi)
- (16) *Ruvjjiid áhčči jođihii váttisvuodaidhaga, dasgo gávppit oste daid mielas. Muhto de ledje velá dat duoljit vuovdinláhkai*. (ČN41)
- (17) *Jos manideami geažil dáhkádusmearrádusa eavttuid galggašii nuppástuhttit loana ruovttoluottamáksináiggi ja máksimiid máksin-láhkai šaddamii guoski eavttuid lassin earáge osiin, de galgá bargofápmo- ja ealáhusguovddáš addit ášši Eana- ja meahccedoallo-ministeriija čovdinláhkai*. (www.finlex.fi)

Geatnegasvuoda dahje vealtameahtunvuoda govvideaddji *nláhkai*-ráhkadusat leat mu materiálas hárvanaččat ja homogenalaččabut go ovddabeale vejolašvuoda govvideaddji ráhkadusat. *nláhkai*-hámi semantihkalaš oaivesátni čujuha masá álo *nláhkai*-hápmásaš vearbba patientii (14–17), ja dan jovkui gullelaš *nláhkai*-hámiid ráđde dábálaččamusat statiivvalaš *leat* (15–16) dahje dynámalaš *šaddat* (14, 17).

Muhtumin vejolašvuoda ja muhtumin fas vealtameahtunvuoda govvideaddji *nláhkai*-hámi duodalaš luondu vuhtto goittotge das, ahte lea veadjemeahtun buktit ovdan dárkilis rehkenastimiid *nláhkai*-ráhkadusaid sierralágan mearkkašumiid birra, dasgo mángga dáhpáhusas lea nu, ahte ráhkadusa modali-tehta rivttes dulkojupmi lihkostuvvá dušše váldimiin vuhtii cealkaga álgokontevstta ja loahpaloahpas oppalaš máilmmiedu. Ovdamearkka dihte cealkka *Muhto de ledje velá dat duoljit vuovdinláhkai* (16) ii iešalddes ivtte vealtameahtunvuoda ollege ovttáčilggolaččat, muhto *nláhkai*-ráhkadusa modála mearkkašupmi šaddá áddehahttin, go váldá vuhtii, mo juste ovdalaš lea mitaluvvon, ahte *Ruvjjiid áhčči jođihii váttisvuodaidhaga, dasgo gávppit oste daid mielas*.

Vealtameahtunvuoda govvideaddji «*máksimiid máksinláhkai šaddama*»

lassin ovdamearkkas (17) lea maiddái sáhka áššis, mii addojuvvo *Eana- ja meahccedoalloministerija čoavdinláhkai*. Lea viehka eahpečielggas, galggašii go dát ráhkadus eisege dulkojuvvot juogo vejolašvuoda dahje vealta-meahtunvuoda govvideaddjin. Velá čielgaseappot modalitehtaneutrála *nláhkai*-ráhkadusat leat oaidnimis čuovvovaš cealkagiin:

- (18) *Fuomáš goittotge, ahte vuovdinláhkai lea maiddái «massabuvttadeapmi» dahjege dahkubuktagat, mat vuvdojuvvojit albma sámí duodjin.* (www.galdu.org)
- (19) *Álgoálbmogiid ealligovvaguovddáš, mii lea vuodđudanláhkái, lea beroštuvvan buotlágan kaitafilmmain.* (www.yle.fi)

Maiddái dákkár *nláhkai*-hámi geavahanvuogit orrot ráddjejuvvon measta dušše daidda dáhpáhusaide, main mii nu substantiivagihpuid – ovdamearkka dihte *massabuvttadeapmi* dahje *álgoálbmogiid ealligovvaguovddáš* – čujuha *nláhkai*-hápmásaš vearbba govvidan doaimma patientii. *nláhkai*-hámi patientaorienterejuvvon geavaheapmi vuhtto maiddái ovdamearkka (18) passiivavearbbas *vuvdojuvvot*: juos buktagat leat *vuovdinláhkai*, dat *vuvdojuvvojit*. Ovdamearkkaid (18–19) *vuovdinláhkai* ja *vuodđudanláhkái* govvidit bistevas, progressiiva orrundiliid, nu ahte daid sáhtášii parafraseret passiivasuorggádusaid aktio essiivvaiguin (omd. *ealligovvaguovddáš lea vuodđudanláhkái ~ vuodđuduvvomin*).

Máhcan *nláhkai*-hámiid molsašuddi modála ivnniide earenoamážit kapihttalis 3.3 go geahčadan maiddái attributiiva *nláhkai*-hámiid, ja dan oktavuodas lea maiddái vejolaš ođđasit guorahallat *nláhkai*-hámiid syntávssalaš ja semantihkalaš gaskavuodaid dakkár substantiivvaid ja pronomeniiguin, mat bajábealde gohčoduvvojedje *nláhkai*-hámi «semantihkalaš oaivesátnin».

3.2. Adverbiála *nláhkai*-ráhkadusat

Nubbin *nláhkai*-ráhkadusaid vuollešládjan giedáhalan ráhkadusaid, mat sáhttet karakteriserejuvvot namahusain «vuohkeadverbiála»; *vuohki* galgá goittotge dalle áddejuvvot sáni viiddis, árbevirolaš gielladiehtagis dábálaš mearkkašumis, mii dávjá sisttisdoallá aitosaš vuogi (eang. *manner*; ovdamearkkat 20–21) lassin maiddái gaskoami (*means*; ovdamearka 22) ja ng. konkomitánsa (*concomitance*; ovdamearka 23) almmuheaddji adverbiála

merrosiid (*vuogi, gaskoami ja konkomitánssa* dárkilet meroštallamiin gč. omd. Kortmann 1997: 87–89, Ylikoski 2002: 92–100, 137–141):

- (20) *Badjelgeahččan ládje* vástidii fáldi gándii: «*I[i] dat gula munnje mo di[i] birgebehtet. [– –]*» (RB65)
- (21) ... *Gulletgo? garihii Ivv[á]r-Lemet ja fakŋalahtii Lemet oalgečalb[á]ji ja girdd[á]ldahtii šlivggastan láhkai, jorralahtii moatte geardde birra ja luoitilii.* (AL202)
- (22) *Govvadáidda oahpahunvo stoahkanláhkai.*
(<http://opspro.peda.net>)
- (23) *Maiddái olgoriikka giellaoahppu sáhtta dohkkehuvvot, jos sáhtta navdit bargi bastit oassálastit dasa menestuvvan láhkái sámeigiela vuoddomáhtu, jearaldatvuloš stáhta váldogiela máhtu dahje oahpaheaddji suomagiela máhtu geažil.* (www.samediggi.fi)

Nu go ovddit kapihttalís predikatiivvaláš *nláhkai*-hámit, de maid vuogi govvideaddji *nláhkai*-ráhkadusat gávdnojit – juos juo gal olu hárvvibut – buotlágan teakstašlájain dahjege omd. sihke čáppa- ja diehtogirjjálašvuodas, ja seamma *láhkai* Norgga, Suoma ja maiddá Ruota bealdege almmustuvvan teavsttain. Dát ráhkadusat eai goitge leat oktilaš joavku, daningo – nuppe-*láhkai* go maid oinniimet predikatiivvaláš *nláhkai*-hámiid oktavuodas – vuogi govvideaddji *nláhkai*-hámiid geavaheapmi ii oro leamen báljo moge čatnagasas omd. ráđđejeaddji predikáhtavearbbaguin dahje makkárga substantiivguiguin.

Oassi dákkár vuohkeadverbiálan karakteriserejuvvon *nláhkai*-hámiin lahkon eará, juo doložis dovdojuvvon ja dutkojuvvon adverbála vearahámiide, namalassii vearbagetiivii, gerundii ja earenoamážit aktio komitatiivahámis luovvunan *miin*-suffiksála hápmái (Ylikoski 2002), omd. *vástidii badjelgeahččan ládje* ≈ *badjelgeahččamiin* (20), *girddaldahtii šlivggastan láhkai* ≈ *šlivggastemiin* (21), *oahpahunvo stoahkanláhkai* ≈ *stoahkamiin* (22) ja *oassálastit menestuvvan láhkái* ≈ *menestu(vva)miin* (23). Vaikko dákkár adverbíalat leatge dábálaččat oalle friddja merrosat, de ovdamearkka dihte *doaibmat*-vearbba modifiserejeaddji *nláhkai*-hápmi (24) orru leamen eanet dahje unnit bákkolaš cealkkalahttu. Dákkár konteavsttain dat ii leat álkit buhttemis eará ii-finihtta hámiiguin:

(24) *Lágas gildojuvvo maiddái ráva dahje gohččun vealahit. Giige ii oaččo mearridit nuppi olbmo doaibmat **vealahanláhkai** (~ ?vealahemiin). (www.join.fi)*

Earenoamážit vuogi ded. adverbiálan geavahuvvon *nláhkai*-hámit buktet álkít millii *láhkai* (~ *láhkái* ~ *ládje*) -sáni dábálaš, nomeniidda čatnasan geavaheami, ja mánggaid ovdamearkkaid (20–24) *nláhkai*-hámiin sáhttet várta viehka lunddolaččat buhtejuvvot omd. gihpuin *dan láhkai*. Dákkár gaskavuoda vuhtii váldimiin lea maiddái vejolaš dárkkálnuhttit *nláhkai*-ráhkadusaid mearkkašumiid analysa, dainnago earenoamážit vuohkegovvideaddji *nláhkai*-ráhkadusain orru muhtimin leamen seammalágan moderaatiiva ivdni go vaikkoba dajaldagas *dearvan láhkai*; omd. cealkaga (21) *šlivggastan láhkai* mearkkaša nappo sullii 'veahá dego šlivggastemiin' ja *stoahkanláhkai* ovdamearkkas (22) muitala, ahte govvadáidda oahpahuvvo «veahá dego stoahkamiin».

Vuogi dahje kánske buorebut konkomitánta (= oaivecealkaga almmuhan dáhpáhusa dáfus iehčanas muhto ovttáigásaš) dilálašvuoda govvideaddji *nláhkai*-ráhkadusaide sáhtta lohkat maiddái ovdamearkkaid (25–26) nominativus absolutus -ráhkadusaid, main *nláhkai*-hápmi doaibmá nominatiivva-hápmásaš substantiivvaid predikáhtan:

(25) *[– –] ...hmi, čuolddahall[á] buorebuid sisti, him[á]dalai Máhtte váibasit ja murdilasttii lagabui seainni, **giedat dustenláhkai**, nugo livččii váruhastan časkk[á]haga. (AL144)*

(26) *Mággá (**áibmi goarostan láhkai**, geahččá Birehii): – Galhan mun jo dovdén, ahte návetoibmo gápmagat dat leat šalkka alde, go nu hirbmadit gihče. (IŠ30, vrd. maid Sammallahti 2005: 159)*

Ovdamearkkaid (25–26) *giedat dustenláhkai* ja *áibmi goarostan láhkai* sáhttet maiddái analyserejuvvot ovddit kapihttalis giedahallojuvvon predikatiivvalaš *nláhkai*-ráhkadusaid vearbbaš vásttan, dahjege *giedat dustenláhkai* ≈ *giedat ledje dustenláhkai* ja *áibmi goarostan láhkai* ≈ *áibmi lea goarostan láhkai* (aktio essiivva sullasaš geavaheamis gč. Ylikoski 2002: 129–130, 147).

Ovttas sierralágan vuogi almmuheaddji *nláhkai*-hámiiguin sáhtta máinnašit maiddái ovdamearkka (27), man *nláhkai*-hámis orru leamen eanet dahje unnit finála mearkkašupmi:

(27) *Muhto geaidnodirektora ja Stuoradiggi gal várra dainna nu čielgasit dorjo geainnu iežaset 1939 bušeahtas, go organisašuvnat nu go Nord-Norges Turisttrafikk-Forbund (Davvi-Norgga turistajohtolatsearvi) ja Landslaget for Reiselivet (Norgga johtolateallima riikkasearvi) čujuhedje ahte «mii eat dáidde ipmirdan Davvenjárgga **dinenládje** geavahit» (Nagell 1950: 438-39). (<http://odin.dep.no>)*

Ovdamearkka (27) *dinenládje* buohtastahttojuvvo bajábealde geahčaduvvon vuogi, gaskoami ja konkomitánsa almmuheaddji *nláhkai*-ráhkadusaide aiddo daid viiddis semantihka dihte. Vaikko *dinenládje* geavahuvvo konteavsttas, mas dan sáhtášii jurddašit vástidit vaikkoba čielgasit finála *dinenvárás*- dahje *dinema várás* -ráhkadusaide, de dat lea ovttahttimis vuohkeadverbiálaide aŋkke duon dárogielas jorgaluvvon cealkaga álgoteavstta geažil: «*at vi dårlig har forstått å utnytte Nordkapp **forretningsmessig***» (<http://odin.dep.no>).

Nuppe dáfus ovdamearkka (27) *dinenládje*-hámi finála 'dinenvárás'-dulkojupmi orru goitge ovttahttimin dien ráhkadusa Lagercrantz (1929: 51) máinnašan cealkagii *Dološ olbmot ráhkadedje bearragiid cahkkehaddanláhkai dola*, man son jorgala duiskkagiel cealkagiin 'Die Leute der Vorzeit fertigten Schindel an, um damit das Feuer anzumachen'; cealkaga *nláhkai*-ráhkadusa Lagercrantz karakterisere «oaniduvvon ulbmilcealkkan» (gč. kapihttal 2). Lea miellagiddevaš fuomášit, ahte kapihttal 3.1 orui lunddolaš ovttahttit dán seamma ráhkadusa doppe giedahallon predikatiivvalaš *nláhkai*-ráhkadusaide: oaivecealkagishan lea sáhka bearragiid ráhkadeamis, man boadusin *bearragat leat cahkkehaddanláhkai dola*. Maiddái máŋga eará predikatiivvalažžan ovdanbuktojuvvon *nláhkai*-hámi sáhtášedje prinsihpas buhtejuvvot čielgaset finála hámiiguin (-*nvárás*, -*ndihte*) almmá cealkaga geavatlaš sisdoalu rievddakeahhtá, ja earenoamáš lunddolaš dákkár buhttenvejolašvuolta orru dain cealkagiin, main *nláhkai*-hámi semantihkalaš oaivesátni almmuha *nláhkai*-hápmásaš vearbba govvidan dáhpáhusa instrumeantta (omd. 7–9).

Bajil govviduvvon vuogi, gaskoami, konkomitánsa ja juoba ulbmila almmuheaddji adverbála *nláhkai*-ráhkadusat leat máŋggabealagat, vaikko gal frekveanssa dáfus oalle marginála lasáhus daid adverbála ii-finihtta ráhkadusaide jovkui, maid ovddit dutkamušainan (Ylikoski 2002, 2004) lean govvidan.

3.3. Attributiiva *nláhkai*-ráhkadusat

Goalmmát *nláhkai*-hámi geavaheami vuollešládjan sáhtta atnit dáhpáhusaid, main *nláhkai*-hápmi lea substantiivva attribuhttan:

- (28) ***Jahkásaččat juohkinláhkai Mánáidbeaivvi báلكkášupmi lea oavvilduvvon arvvosmahttit mánáidkultuvrra buđaldusdoaimii*** [sic] *ja dáiddabajásgeassimii laktáseaddji dáhpáhusa dahje organisašuvvna.* (www.minedu.fi)
- (29) *Gielddaráđđehus mearrida guovlluarkiteavtta ovdanbuktit lávva-fidnu komišuvdnii sihke nammada ovddasteaddjiid **Kárášjogas doallanláhkai rádjakomišuvvna čeahkkimii 22.8.2005.*** (www.plappi.fi)
- (30) *Duođastusat ja **daidda merkenláhkai dieđut*** (http://opspro.peda.net)
- (31) *Dán ruovttoluotta váldima geažil geahpeduvvui luossabivdosajiid lohku stáhtaeatnamiin garrasit. 1975:s ledje **sullii 3200 geava-hanláhkai saji** stáhtaeatnamiin, ja čujuhuvvon sajiid lohku 1983:s nappo lei 1208.* (http://odin.dep.no)
- (32) *Ulbmil áigodahkii: [– –] Sihkkarastit suohkana ássiide **einnostan-ládje ja buori bálvalusfálaldaga** [– –]* (www.kautokeino.kommune.no)

Ovdamearkkaid (28–32) *nláhkai*-ráhkadusat earránit predikatiivvalaš ja adverbiala *nláhkai*-hámiin mihá radikálabut, ja mánggat sámegielagat sáhttet atnit daid eahpegiellaoahpalažžan dahje goittotge eahpelunddolažžan. Leage gal fuomášan veara, ahte mun lean gávdnan dákkár cealkagiid dušše suoma- ja dárogielas jorgaluvvon áššeteavsttain, mat leat almmustuvvan čieža sierra interneahhtasiiddus; nuppe dáfus dáid teavsttaid jorgaleaddjit leat geavahan dákkár ráhkadusaid oalle produktiivvalaččat, moaddelogi geardde.

Attributiiva *nláhkai*-hámit leat mánggage siva geažil hui miellagiddevaččat. Vuosttažettiin dat fáallet konkrehtalaš lassidoarjaga ovdalis ovdanbuktojuvvon jurdagii, man mielde ng. predikatiivvalaš *nláhkai*-hámiin leat muhtunlágan substantiivvalaš «semantihkalaš oaivesánit». Dán viehka eahpedárikilis doahpagii lei almmatge váttis čájehit čielga morfosyntávssalaš vuodustusaid, muhto ovdamearkkaid (28–32) *nláhkai*-hámit eai várra sáhte analyserejuvvot

makkárge earán go substantiivvaid attribuhttan; vrd. earenoamážit ovdamearkka (32) *einnostanládje ja buori bálvalusfálaldaga*.

Buot mu fuomášán attributiiva *nláhkai*-hámiid oaivesánit čujuhit *nláhkai*-hámi govvidan doaimma PATIENTII, ja ovdamearkkain (28–30) *nláhkai*-hámiin leat maid iežaset, vearbahámiide typihkalaš adverbála merrosat. Dan dihte lea njulgestaga bággu jurddašit, ahte ovdamearkkaid (28–32) *nláhkai*-hámit leat soameslágan passiivlaš partisihpat, ja ovdamearkkaid (28–30) *nláhkai*-hámiide leange gávdnan suomagiela vástagiid, maid navddán jorgalusaid álgoteakstan; *nláhkai*-hámiid vásttan dain cealkagiin leat passiivva preseansa partisihpat.² Ovdamearkkaid (31–32) duohken leat dárogiepla adjektiivvat *disponible* (*sullii 3200 geavahanláhkai saji < om lag 3200 disponible plasser*) ja *forutsigbar* (*einnostanládje ja buori bálvalusfálaldaga < forutsigbart og godt tjenestetilbud*).

Dán dutkamuša olis ii leat vejolaš čielggadit, man viidasit dákkár *nláhkai*-hámi partisihpalágan geavaheapmi dohkkehuvo dahje biehttaluvvo. Galgá maiddá guođdit rabasin dan, sáhtášiigo *nláhkai*-hámi geavahit maiddá earáge go patientii čujuheaddji substantiivvaid attribuhttan, omd. gihpuin *?báhčínláhkai hávlár*^{INSTRUMENTA} dahje *?orrúnláhkai sávdni*^{BAIKI} (vrd. ovdamearkkaide 7 ja 10). Lea aŋkke ávkálaš fuomášit, ahte *nláhkai*-hámis leat máŋga earáge suomagiela passiivva partisihpaid lágan iešvuogi, dasgo maiddá eanas mu materiála predikatiivlaš *nláhkai*-hámiin leat passiiva dahjege patientii čujuheaddji ii-finihtta hámit, maid sáhtá dávjá jorgalit suomagiela partisihpa essiiva- dahje translatiivahámiiguin, omd. dynámalaš *doarjja almmuhuvvui ohcanládje ~ avustus julistettiin haettavaksi* dahje statiivlaš *lea ohcanládje ~ on haettavana* (vrd. maid ovdamearkkaid 1–6, 14–19).

---

² Maiddá ovdamearkka (28) anárašgiel vástagis (i.a) geavahuvvo suomagiela (i.á) mállet *juáhhojejee*-partisihppa iige *jyehimnáál*, mii muđui livččii davvisámegiela *juohkinláhkai*-hámi vuordahahti vástta (gč. Itkonen 1987 s.v. *nääli*):

(i) a. *Ihásávt juáhhojejee* Párnáipeeivi palhášume lii uáivildum párnáikulttuur movdijditmán puđáldástoomán ja taaidášoddádmán lohtásejee tábáhtusán teikká organisaation. (www.minedu.fi)

á. Vuosittain *jaettava* Lastenpäivän palkinto on tarkoitettu kannustukseksi lastenkulttuurin harrastustoimintaan ja taidekasvatukseen liittyvälle tapahtumalle tai organisaatiolle. (www.minedu.fi)

Sámegiela *nláhkai*-hápmi ja suomagiela passiivva partisihppa leat seammalárganat maiddáid daid modála dulkojumiid mánggabealatvuoda ektui. Kapihttalis 3.1 lei oaidnimis, ahte predikatiivvaláš *nláhkai*-ráhkadusat govvidit mánggii doaimmaid ja dáhpáhusaid, mat leat vejolaččat, muhto muhtumin maiddáid vealtameahttumat dahje modalitehta dáfus neutrálat. Attributiiva *nláhkai*-hámit leat oalle neutrálat, muhto muhtumin datge orrot leamen dulkomis vealtameahttunvuoda (30) dahje vejolašvuoda (31–32) almmuheadđji partisihppan (suomagiela passiivva partisihpa sullasaš dulkonvejolašvuodain gč. omd. Hakulinen et al. 2004: 518–519, 1506–1507).

Vaikko dán čállosa váldoulbmilin ii leat *nláhkai*-ráhkadusaid diakronalaš geahčadeapmi, de lea heivvolaš fuomášahttit, ahte earenoamážit *nláhkai*-hámi partisihpaláhkásaš geavaheapmi orru váilumin boares hállangiela govvideaddji suopmanteavsttain. Juo Bartens (1978) lea gidden fuomášumi dasa, ahte omd. suomagiela perspektiivvas sámegielas dego «váilot» passiivva partisihpat, vaikko suomagiela passiivva perfeavtta partisihpa praktihkalaš sámegiela vásttan geavahuvvo dávjá passiivasuorggádusa perfeavtta partisihppa (omd. *áddejuvvon ášši*, *borrojuvvon láibi*) dahje muhtumin aktio nominatiiva (omd. *áhči borran láibi*), ja passiivva preseanssa partisihpa fas vástidit muhtumin dakkár hámit nu go omd. *áddehahtti (ášši)* dahje *borahahtti (láibi)*, mat leat historjjálaččat kausatiivasuorggádusaid partisihpat.³

Dálá giela attributiiva *nláhkai*-hámit sáhttetge árvaluvvot muhtunlágan kombinašuvdnan sámegiela iešlágalašvuodas ja ovtta váldogiela váikkuhus. Suomagiela ja eará váldogielaidda mánggabealat váikkuhus sámegiela syntáksii lea dieđusge leamaš dihtosis juo doložis (gč. omd. Magga, T. 2002), muhto partisihpaláhkásaš *nláhkai*-hámit – ja buot earátge *nláhkai*-

³ Earenoamážit passiivva preseanssa partisihpa váiluma dagahan eahpesymmetralaš partisihppavuogádagat leat goitge giellatypologalaččat oalle dábálaččat (Haspelmath 1994). Okta *áddehahtti*-lágan hámiid ja attributiiva *nláhkai*-hámiid erohusain lea dat, ahte ovddit hámit almmuhit dávjimustá earenoamážit vejolašvuoda, muhto *nláhkai*-hámit (28–32) eai seamma čielgasit. Rievtti mielde *áddehahtti*-lágan hámit leatge adjektiivian leksikaliserjuvvon suorggádusat (Bartens 1978: 82–84), main dušše hárvet leat iežaset, vearbahámiide typihkalaš adverbála merrosat (goitge omd. *álkkes ja bures áddehahtti giella*, www.utdanningsdirektoratet.no). – Logalaččat vuorddehahtti, muhto várra veadjemeahttun preseansavástagat uvvon-hápmásaš perfeavtta partisihpaide livčče dakkárat go **áddejuvvojeaddji ášši*, **borro(juvvo)jeaddji láibi* dahje omd. **juhkko(juvvo)jeaddji báلكkášupmi* cealkagis (28); vrd. ovdamerki (i.a) *juáhhojejee ... palhásume* nohtas 2.

hámi geavahanvuogit – leat goittotge váldogielaid perspektiivvas nu earenoamážat ja typologalaččatge nu vuordemeahttumat, ahte dat galget várra adnojuvvot eanaš giela siskkáldas gárggiideami boađusin. Lea maid earenoamáš miellagiddevaš, ahte sáme giela «*nláhkai*-partisihpa» – juos dakkáraččain veaháge sáhtta hállat – duogáš lea áibbas earálágan go eará partisihpain, maid historjá lea dihtosis, daningo Haspelmatha (1994: 167–170) mielde partisihpat grammatikaliserejuvvojit álo sierralágan adjektiivasuorggádusain.

4. Lohppii

Artihkkala álggus lohpidin ovdanbuktit sivaid maid geažil oaivvildan, ahte «*nláhkai*-hápmi» sáhtta adnojuvvot iehčanas vearahápmi. Ovdalis govviduvvon *nláhkai*-ráhkadusain leatge sihke morfologalaš, syntávssalaš ja semantihkalaš iešvuodát, mat earuhit daid albma deverbála dahkunomenis, ng. aktios. Diet iešvuodát leat sullii seammát go dat, maid dihte lean ovddit dutkamušainan (Ylikoski 2002, 2004) árvalan dakkár hámiid go *juhkamiin* ja *juhkandihte* cealkagiin *Piera dagai rihkkosa juhkamiin/juhkandihte vuola* ovddastit dahkunomenis luovvunan *miin-* ja *ndihte*-hápmásaš ng. konvearahámiid.

Morfologiija dáfus *nláhkai*-hámi iehčanasvuoda sáhtta oaidnit das, go omd. doarjja sáhtta almmuhuvvot *ohcanládje* dahje *ohcanláhkai* (1), muhto ii nu lunddolaččat *?ohcama ládje* dahje *?ohcama láhkai*, vaikko prinsihpas justa dákkár duođalaš genetiivahámit livčče vuorddehahttit postposišuvnnaláhkásaš *láhkai*-ávdnasa oktavuodas (vrd. omd. *ohcama maŋjel*, *ohcama birra*; illá *?ohcan maŋjel*, *?ohcan birra* – muhto omd. iehčanassan šaddan *ohcandihte* ja *ohcanvárás*).⁴ *ndihte-* ja *nláhkai*-hámiid seammaláganvuolta lea oidnosis maiddái ovdamearkkain (33–34):

(33) *Dán girjjis Biibbala studerema vuodđun lea buot ovddimustá Biibbala sisdoallu, oahppa ja eti[h]kka sihke dat olbmot, geaid eallinvásáhusaid bokte Biibbala oahpahus lea oaidnin ja dutkan láhkái.*
(www.samediggi.fi)

⁴ Measta njeallje čuodi *nláhkai*-ráhkadusa lassin mun lean gávdnan dušše golbma *V-ma láhkai*-ráhkadusa, omd. *Ain bohte olbmot, ja muhtimat ledje čorgen láht[t]i dánsuma láhkái* (RR24).

(34) *Doaibmabijut álggahuvvojit nannen- ja ovddidandihthe vuosehanguela.* (Ylikoski 2004: 113 < <http://kultur.regeringen.se>)

Lean juo ovdal (Ylikoski 2004: 112–113, 136–141) árvalan, ahte ovdamearkka (34) *V-n- ja V-ndihthe* -ráhkadus lea viehka lunddolaš relikta *ndihthe*-hámiid substantiivvalaš vássánaiggis. Dás ja ovdamearkka (33) *V-n- ja V-n láhkái* -ráhkadusas lea nappo sáhka seammalágan konjunkšuvdnaredukšuvnnas go (seamma láhkai N_{gen.} + postposišuvdna -álgosaš) mánggaidlogu komitatiivva *guin*-gehčosa geavaheamis ráhkadustiippas *áhkái(d) ja mánáiguin*.

Syntávssa dáfus *nláhkai*-hápmi – ja vuot *ndihthe*-hápmige – spiehkasta aito-saš dahkunomenráhkadusain dan ektui, ahte das sáhttet leat dušše vearbaid muhto eai substantiivvaide typihkalaš merrosat (omd. **mañimus ohcanláhkai/ohcandihthe*, vaikko *mañimus ohcama mañjel*; dárkileappot omd. Ylikoski 2004: 99). Sierralágan adverbála merrosat leat gal vejolaččat earáge dahkunomenráhkadusain, muhto Lagercrantza (1929: 51) máinnašan cealkagis *Dološ olbmot ráhkadedje bearragiid cahkkehaddanláhkai dola* oidnojuvvo maid *nláhkai*-hámi objekta, *dola*; albma dahkunomenráhkadusain dákkár objeavttat eai leat vejolaččat (**cahkkehaddama mañjel dola*, muhto fas gal *cahkkehaddandihthe dola*).⁵

nláhkai-hámi semantihkalaš iehčanasvuohta lea čalbboseamos attributiiva funkšuvnnain (ovdamearkkat 28–32), dannego attributiiva pronomen/substantiiva + *láhkai* -ráhkadusat livčče veadjemeahtumat (omd. **danláhkai bálkkášupmi*). *nláhkai*-hámi semantihkka lea muđuige čielgaseamos ja gáržžimus juste attributiiva funkšuvnnain, main das orru álo leamen patientaorienterejuvvon dahjege ng. passiiva mearkkašupmi. Predikatiivvalaš ja adverbála *nláhkai*-hámiid mearkkašumit leat goitge viehka lahka *láhkai*-sáni dábalaš mearkkašumi, muhto juo ovdalaččas máinnašuvvon morfologalaš ja syntávssalaš sivaid dihte *nláhkai*-hápmi sáhttá adnojuvvot sullii seamma iehčanas hápmin go omd. dahkunomenis luovvunan *miin*-hápmásaš «aktio komitatiiva» (Ylikoski 2002) dahje ng. aktio lokatiiva, man juo Bergsland (1961: 27–28) lea fuomášan spiehkastit dábalaš dahkunomena

⁵ Dán čállosa referee-árvoštalli lea lasihan, ahte objekta lea vejolaš maidái omd. cealkagis *Hávlár leai fatnasis láddagasas báhčínláhkái čáhcelottiid* (vrđ. ovdamearkka 7), juos juo gal gaskkohagaid muđuige muhtun deverbála suorggádusain, omd. *Mis leai fáktemuš juohke balvva*; mañimus máinnašuvvon ráhkadusat eai goit leat lahkage nu produktiivvat, ahte dat sáhtá-šedje dulkojuvvot vearbba sojahanhápmiin (dárkileappot omd. Korhonen 1974: 11–12).

sojahanhámiin (gč. Ylikoski 2004: 75–81, 119–120).⁶

Loahpas sáhtttá cealkit, ahte *nláhkai*-hámi – nugo mu ovddit čállosiin giedáhallojuvvon *miin-*, *ndihte-* ja maid *nvárás*-suffiksála vearbahámiidge – sáhtttá dulkot vuosteovdamearkan dan árbevirolaš fennougristihkas dábálaš oidnui, man mielde juste sámegiela leat earenoamáš buorre ovdamearka das, mo birastahtti indoeurohpalaš giela leat báidnán urálalaš gielaide nu garrasit, ahte álgoálggus agglutinatiivvalažžan navdojuvvon giellatiipa lea nuppástuvvan typihkalaš fusionála giellan (gč. Ylikoski 2002: 84, 157, 2004: 151 ja čujuhusaiddoppe). *nláhkai*-hápmi ja eará aktios luovvunan vearbahámit čájehit, ahte mángga fusionaliserennuppástusa lassin šaddet oktanaga maiddái áibbas ođđa agglutinatiiva ii-finihtta vearbahámit, mat bealiteaset doalahit giela álgoálgosaš morfositávssalaš iešvugiid.

Gáldut

Materiálagáldut

AL = Guttorm, Eino: *Árbeetan luohiti*. Deatnu: Jår’galæd’dji Å/s, 1981.

ČN = Vest, Jovvna-Ánde: *Čáhcegáddái nohká boazobálggis*. Kárášjohka: Davvi Girji o.s., 1992.

IŠ = Guttorm, Hans Aslak: *Iešnjárgga šiljut*. Deatnu: Jår’galæd’dji Å/s, 1986.

K = Vars, Ellen Marie: *Kátjá*. Kárášjohka: Davvi media o.s., 1986.

RB = Idivuoma, Per: *Rievvarbiegga*. Deatnu: Jår’galæd’dji Å/s, 1980.

RLV = Ravila, Paavo (doaimm.): *Reste lappischen Volksglaubens*. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne LXVIII. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura, 1934.

---

⁶ Maiddái Sammallahti (2005: 161, 274–275) dulko aktio komitatiivva iehčanas vearbahápmi, muhto omd. *nláhkai*-ráhkadusaidd son ii earut dábálaš postposišuvdnagihpuin (op. cit. 109, 119, 122, 159, 243), ja son čálláge dáid ráhkadusaidd álo guoktin sátnin. Sammallahti ii goit gidde fuomášumi *nláhkai*-hámiid attributiiva geavaheapmái (ovdamearkkat 28–32); earenoamážit dakkár substantiivva attributhtat main sáhttet leat vearbahámiide typihkalaš merrosat – nappo hámit, mat devdet dábálaš partisiha kritearaidd – illá livččege dulkomis mange láhkai normála postposišuvdnagihppun. Leage fuomášan veara, ahte juste attributiiva *nláhkai*-hámit čállojuvvojit measta álo oktan sátnehápmi.

RR = Olsen, Inger Margrethe: Ruoktot ruktui. – Š 1/1993 s. 23–25. Indre Billefjord: Idut.

Eará gáldut

- BARTENS, RAIJA 1978: Suomen ja lapin passiiviset partisiipit. – Alho Alhoniemi (doaimm.), *Rakenteita. Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6.2.1978* s. 75–85. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 6. Turku: Turun yliopisto.
- BERGSLAND, KNUT 1961: *Samisk grammatikk med øvelsesstykker*. Oslo: Universitetsforlaget.
- FRIIS, J. A. 1856: *Lappisk Grammatik*. Christiania.
- 1887: *Ordbog over det lappiske sprog med latinsk og norsk forklaring samt en oversigt over sprogets grammatik*. Christianiæ.
- GRUNDSTRÖM, HARALD 1946–1954: *Lulelappsk ordbok*. Uppsala: A.-B. Lundequistiska Bokhandeln.
- Hakulinen et al. 2004 = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HASPELMATH, MARTIN 1994: Passive participles across languages. – Barbara Fox – Paul Hopper (doaimm.), *Voice: Form and Function* s. 151–177. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- ITKONEN, ERKKI 1987: *Inarilappisches Wörterbuch. II. L–P*. Lexica Societatis Finno-Ugricae XX,2. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KORHONEN, MIKKO 1974: *Die Konjugation im Lappischen. Morphologisch-historische Untersuchung. II. Die nominalen Formkategorien*. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 155. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KORTMANN, BERND 1997: *Adverbial subordination. A typology and history of adverbial subordinators based on European languages*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- LAGERCANTZ, ELIEL 1929: *Sprachlehre des Nordlappischen nach den seelappischen Mundarten*. Bulletin 3. Oslo: Oslo Etnografiske Museum.
- MAGGA, OLE HENRIK 1986: *Studier i samisk infinitivsyntaks. Del I: Infinitiv-*

- setning. Akkusativ og infinitiv.* Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- MAGGA, TUOMAS 2002: North Saami and majority languages. – Endre Mørck – Tuomas Magga (doaimm.), *Samiska i ett nytt årtusende* s. 117–134. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- NIELSEN, KONRAD 1926: *Lærebok i lappisk. I. Grammatikk.* Oslo: A.W. Brøgers boktrykkeris forlag.
- 1979 (1932–1962): *Lappisk (samisk) ordbok. Grunnet på dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino.* Oslo: Universitetsforlaget.
- PENTTILÄ, AARNI 1935a: [Árvvoštallan girjjis Paavo Ravila (doaimm.): *Reste lappischen Volksglaubens* (= materiálagáldu RLV).] – *Virittäjä* 39 s. 174–185.
- 1935á: Prof. Ravilan vastineen johdosta. – *Virittäjä* 39 s. 315–320.
- RAVILA, PAAVO 1935: Erään arvostelun johdosta. – *Virittäjä* 39 s. 309–315.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1989: *Sámi-suoma sátnegirji. Saamelais-suomalainen sanakirja.* Ohcejohka: Jorgaleaddji Oy.
- 2005: *Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii.* Kárašjohka: Davvi Girji.
- YLIKOSKI, JUSSI 2002: Zu den adverbialen Nominalkonstruktionen im Nordlappischen. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 57 s. 68–166. [Maiddá <http://cc.oulu.fi/~jylikosk/zudenadv1.pdf>]
- 2004: Zu den adverbialen Nominalkonstruktionen im Nordsaamischen II. Finale Konstruktionen. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 58 s. 57–161. [Maiddá <http://cc.oulu.fi/~jylikosk/zudenadv2.pdf>]

The North Saami non-finite in *-nláhkai ~ -nládje*

The article is a description of a previously underdescribed non-finite verb form in North Saami. From a diachronic point of view, the formation in *-nláhkai ~ -nládje* consists of a shortened variant of the verbal noun followed by the adverb or postposition *láhkai ~ ládje* 'in the manner of'. However, with reference to the morphological, syntactic and semantic properties of *-nláhkai ~ -nládje* it is asserted that a new, independent non-finite has branched away from an otherwise noun-like use of the verbal noun.

Based on extensive data from the contemporary literary North Saami, it is maintained that the non-finite in *-nláhkai ~ -nládje* is used in three distinct functions: Most commonly, it is used in the function labeled «predicative» in the article, i.e. in clauses like *Filbma lea oastinláhkai DVD-skearrun* [film be.3SG buy.nláhkai DVD-disc.ESS] 'the film can be bought («is buyable») in DVD' or *Son bajidii niibbi čuggenládje* [s/he raise.PAST.3SG knife.ACC stab.nládje] 's/he raised the knife ready to stab' where the non-finite appears to describe the action denoted by the verb as having a modal meaning of possibility, although other dynamic modal interpretations are also possible. Secondly, the non-finite may be used as an adverbial modifier of manner, e.g. *Govvadáidda oahpahunvvo stoahkanláhkai* [visual.arts teach.PASS.3SG play.nláhkai] 'the visual arts are taught through playing'. Thirdly, one can occasionally come across sentences where the non-finite in *-nláhkai ~ -nládje* is used as a participle-like modifier of a noun, e.g. *jahkásaččat juohkinláhkai báلكkášupmi* [yearly give.away.nláhkai prize] 'a prize that is awarded every year'.

Jussi Ylikoski

Giellagas-instituhtta, Oulu universitehta
jussi.ylikoski@oulu.fi

Fuomášumit sámegiela adposišuvnnaid funkšuvnnain: ovdamearkan *alde-* ja *ala-* postposišuvnnaid ii-lokála geavaheapmi*

JUSSI YLIKOSKI

1. Álggahus

Dán čállošis geahčadan sámegiela adposišuvnnaid syntávssa ja semantihka, ja earenoamážit daid abstrákta geavahanvugiid, maid dássáš dutkamušain eai olus leat guorahallan. Dutkamuša váldofáddán leat davvisámegiela (*n*)*alde-* ja (*n*)*ala-*postposišuvnnat, muhto máŋga daid guoski fuomášumi čuvgejit maiddá eará adposišuvnnaid dehálaš saji buot sámegielain.

Sihke postposišuvnnaid *alde* ja *ala* ja maiddá eará sámegiela adposišuvnnaid geavaheapmi lea dutkojuvvon oalle uhcán: ovdamearka dihte Nielsena (1926) ja Sammallahti (2005) giellaoahpain dat eai gieđahallojuvvo iehčanas ollisvuohtan, muhto daid funkšuvnnat ovdanbuktojit kásusiid geavaheami oktavuodas. Nickel (1994: 164–191) govvida adposišuvnnaid geavaheami máŋggain ovdamearkacealkagiin, muhto dallege daid sadji giela oppalaš systemas báhcá čiekŋalit fuomášumiid haga. Bartens (1974, 1978) lea goit viidásit guorahallan lokála adposišuvnnaid ja kásusiid bargujuogu sihke synkronalaš ja diakronalaš perspektiivvas. Lokála gaskavuodaid olggosbuktin lea dattetge duššefal okta oassi juoba *alde* ja *ala* lágan prototiippalaččat lokála adposišuvnnaid funkšuvnnain, muhto dákkár sániid abstrávttat – ja dakkárin mihá dehálaš – funkšuvnnat govviduvvojit eksplisihtamus láhkai duššefal Nielsena (1979 (1932–1962)), Sammallahti (1989) sihke Sammallahti ja

---

* Giittán *Sámi dieđalaš áigečállaga* referee-árvoštalli árvvolaš kommeanttain ja fuomášumiin, maid son lea buktán ovdan dán čálloša árat veršuvnnas. Giittán maiddá Ante Aikio, Marjatta Jomppasa ja Pekka Sammallahti máŋgga ávkkálaš ságastallamis čálloša fáttá ja dan ovdit giehtačállošiid birra.

Nickela (2006) sátnegirjjiid sátneartihkkaliin.¹

Man vuodul leat sámegiela adposišuvnnaid dutkamušat árvvoštallamis menddo uhccin? Sivvan veadjá jurddašit sámegiela saji váldogielaid ja daid dutkantradišuvnnaid gaskkas. Sámegielat leat urálalaš gielat, maid mihtilmasvuhtan lea mánggabealat sojaheapmi – omd. mánga suffiksaiguin ráhkaduvvon kásushámi – ja dat, ahte adposišuvnnaid leat dábálaččat post-eaige preposišuvnnaid. Nuppe dáfus omd. davvisámegiella báidnašuvvá dađistaga skandinávalaš gielaide, main eai leat jur ollege kásusat eaige postposišuvnnaid, muhto ee. buotlágan adverbiála merrosat ráhkaduvvojit dábálaččat preposišuvnnaiguin.

Sámegiela posišuvdna skandinávalaš ja suomelaš gielaide gaskkas vuhtto bures omd. das, ahte skandinávalaš gielain leat dábálaš oainnu mielde duššefal guokte kásusa (nominatiiva ja genetiiva), suomagielain fas olles vihttanuppelohká; davvisámegielas kásusiid lohku lea guhtta-čieža – nappo čielgasit eambo go skandinávalaš gielain, muhto ollu unnit go suomagielain. Stuorámuš erohusat leat earenoamážit adverbiála kásusiid lohkomeruin, ja sáhttáge generaliseret, ahte adposišuvnnaid rolla daid gielain lea dađe stuorát mađe uhcit leat kásusat. (Adposišuvnnaid meroštallamat ja dan mielde maiddái adposišuvdnan analyserejuvvon sániid lohkomerit leat sihke sámegielas ja eará gielain oalle eahpeštáđđasat.) Sivvan sámegiela adposišuvnnaid dutkama vánisvuhtii veadjá leat fennougrištalaš dutkantradišuvdna, mas cealkkaoahpa dutkit leat dábálaččat atnán dehalažžan ee. mánggasuorggat kásussyntávssa dutkama; adposišuvnnaid eai leat dalle jurdašuvvon seamma dehalažžan go omd. skandinávalaš gielaide dutkamis.

Čuovvovaš kapihttaliin viiddidan adposišuvnnaid dutkama geahčanguovlluid *alde-* ja *ala-*postposišuvnnaid ii-lokála geavahusain. Mu dutkanmateriálan lea cealkkakorpus, mii lea čohkkejuvvon oalle mánggalágan teavsttain (álgoálggus sámegillii čállojuvvon ja sámegillii sierra gielain jorgaluvvon čáppa- ja diehtogirjjálašvuhta, aviissat, oktiibuot mánga duhát siiddu; gč. Dutkanmateriála) oažžundihte *alde-* ja *ala-*postposišuvnnaid

---

¹ Ieš lean gieđahallan ovddit čállosiinnán dahkunomen (aktio) + adposišuvdna -gihpuid ja dakkár ráhkadusain šaddan odđa, iehčanas vearbahámiid (Ylikoski 2002: 109–112, 135–136; 2004: 86–121, 126–151; 2006), ja Magga (2004: 46–51) lea gidden fuomášumi earenoamážit *birra-*postposišuvnna abstrákta geavahanvugiide, maid son atná skandinávalaš gielaide sávakeahtes váikkuhussan.

geavaheamis nu mánggabealat gova go vejolaš. Cealkkakorpus sisttisoallá oktiibuot 1676 (*n*)*alde-* ja (*n*)*ala-*sáni; 48 dain doibmet advearban (omd. *gákti alde*), loahppa 1628 postposišuvdnan (*alde* 856, *ala* 772 geardde). Dutkanmateriála mánggabealatvuodas fuolakeahttá *alde-* ja *ala-*postposišuvnnaid geavaheamis eai oro leamen earenoamáš mearkkašahtti erohusat teakstašlájaid gaskkas.

Lea dieđusge čielggas, ahte váldooassi – mu rehkenastimiid mielde sullii guokte goalmádasa – dáid postposišuvnnaid geavahas lea lokála; eanet dahje unnit lokála funkšuvnnat guorahallojit viidásit eará sajis (Bartens 1978: 60–83 et passim, Aikio – Ylikoski, boahtimin), main fuomášupmi giddejuvvo maid dáid postposišuvnnaid diakronalaš gárggiideapmái ja etymologalaš vástagiidda eará urálalaš gielain.² Lea goit fuomášan veara, ahte lokála iežaset lokála funkšuvnnainge *alde* ja *ala* geavahuvvojit mángii oalle friija. Ovdamearkka dihte gilli sáhtta leat *joga alde* dahje dálle sáhtta leat man nu *geainnu alde*, muhto dákkár dáhpáhusain *alde-*gihput eai mital, ahte mii nu livččii bustáválaččat *joga* dahje *geainnu* bajázis muhto baicce daid guoras.

Mearkkašahtti goit lea, ahte sullii goalmádasas mu dutkanmateriála *alde-* ja *ala-*postposišuvnnain ii leat čielga lokála mearkkašupmi. Kapihttalis 2 geahčastan dákkár unnit fuomášuvvon geavahanvugiid omd. iešguđetlágan idiomaid dahje gaskoapmemerrosiid ráhkadanávnnasin. Kapihttalis 3 buvtán ovdan postposišuvnnaid rekšuvdnageavaheami, ja kapihttalis 4 gidden fuomášumi earenoamážit dasa, mo *alde*, *ala* ja earáge adposišuvnnat geavahuvvojit olles cealkagiid ja daid vástideaddji infinitiivvaid oaivesátnin; dákkár fuomášumit maiddá viiddidit ja dárkkálnuhttet daid govvádusaid, mat omd. sámegiela rekšuvnnas, oalgecealkagiin ja infinitiivva geavahanvugiin leat ovddit dutkamušain ovdanbukton. Doarvái stuorra dutkanmateriála geahčadeapmi čájeha, ahte sámegiela adposišuvnnaid semantihkalaš ja syntávssalaš funkšuvnnat leat ollu mánggabealabut – ja dattetge njuolggaduslaččat – go dássáš dutkamušat leat daid birra mitalan.

---

² Aikio ja Ylikoski (boahtimin) dutkamušas čájehuvvo, ahte urálalaš vuoddogielas árbejuvvon *alde-* ja *ala-*sániid etymologalaš vástagat vuoddosuomagielas leat grammatikaliserema bokte šaddan suomagielaide ng. olgobáike- dahjege *l-*kásusin. Dáid postposišuvnnaid ja *l-*kásusiid historjjálaš oktavuohra lea čalbmoseamos lokála funkšuvnnain, muhto maiddá daid giella-oahpalaš elemeanttaid ii-lokála geavahas leat oaidnimis mánga funkšionála sullallasvuoda.

2. «Lokála» postposišuvnnat lokála–ii-lokála -kontinuummas

Nickel (1994: 167–168) govvida *alde-* ja *ala-*postposišuvnnaid oktiibuot vihttanuppelogiin ovdamearkacealkagiin: lokála mearkkašumi (omd. *beavddi alde*, *beavddi ala*) lassin son čájeha muhtun eará geavahanvugiid (1–3), maid son karakterisere sániiguin «overført stedsbetydning»; omd. rekšuvdna-doahpagii dahje eará frásaiduvvan funkšuvnnaide son ii gidde sierra fuomášumi.

- (1) *Juga vel gáfe biepmu ala.* (Nickel 1994: 167)
- (2) *Dán biepmu alde ii eale gal guhká.* (Nickel 1994: 168)
- (3) *Go gillebeahhti diggot duon unnánačča alde!* (Nickel 1994: 168)

Giellaoahpalaš sánit, main leat mánggabealat funkšuvnnat, leat illá čilgemis daid konkrehtalaš geavaheami govvitkeahttá; omd. Kåvena et al. (1998 s.v.) ovdanbuktin *alde-*sáni mearkkašupmi 'på, over, ved; av, fra, fra over, fra (ved)' ii iešalddes, ovdamearkkaid haga, mital jur maidege das, mo dát dehálaš postposišuvdna duođaid geavahuvvo ja mo dat ii geavahuvvo. Birastahti cealkaga oppa sisdoalu dehálašvuohta boahťá oidnosii ovdamearkkain (4–9), main *ala-*gihput gávdnojit álo cealkagiin, maid oaivevearban lea *bidjat*:

- (4) *Geasset sáhtii bidjat cuoppolastta hávi nala.* (Blind 1992: 83)
- (5) *Boazoealáhusa Searvvi ovdaolmmoš Máhte Máhte/Mathis M. Sara fas oaivvildii stáhta bidjat olu barggu orohagaid ala.* (MÁ 76/1995 s. 3)
- (6) *65% das man ovddas olbmot spellet biddjo vuoitun sidjiide geat bidjet ruđaid rivttes hearggi ala.* (MÁ 28/1995 s. 2)
- (7) *Son bijai buot ovtta koartta ala, ja vurddii ahte gávpekanála duođaid oaidná makkárge dietnasa dán muttos uhca konsearttažis guovdu Finnmárkku duoddara.* (MÁ 24/1997 s. 5)
- (8) *Mii dárbbášat Sámedikkis rávvagiid dasa mii guoská makkár áššiid dákkár festivála berrešii bidjat beaiveortnet ala.* (MÁ 83/1995 s. 10)
- (9) *Muhtumat hálidedje váldit su gitta, muhto ii oktage bidjan gieda su ala.* (OT: Joh 7:44)

Ovdamearka (4) muitala, mo konkrehtalaš lasttat leat biddjon seamma konkrehtalaš háviid bajážiidda, muhto cealkagis (5) lea sáhka barggus, man «bidjan orohagaid ala» ferte dulkot metaforan, mas lea vejolaš oaidnit muhtunlágan oktavuoda habitiiva cealkagiidda (dárkileappot Aikio – Ylikoski, boahtimin). Postposišuvnnas *ala* ja vearbbas *bidjat* ráhkaduvvojit maiddái máŋga frása. Cealkagiid (6–9) *ala*-postposišuvnna geavaheapmái leat oaidnimis parallelat dahje njulgestaga ovdagovat váldogielain (*sette penges på den rette kjørereinen* [6], *sette alt på ett kort* [7], *sette på dagsorden* [8], *legge hånd på ham* [9]), muhto dakkárat leat goit dávjá maid sámegillii stáđásmuvvan dajaldagat, mat eai dán rádjai leat systemáhtalaččat govviduvvon eai giellaoahpa eaige sátnerájuge giedáhala-dettiin. Eará dákkár cieggan *ala*- ja *alde*-frásat leat omd. máŋga orrundili almmuheaddji frása (*leat*) *gozuid* ~ *váraid* ~ *olles mielaid* ~ *buriid veajuid alde* (dahje *šaddat ... ala*) (dárkileappot Aikio – Ylikoski, boahtimin). Dávjá lea váttis ja oalle dárbbášmeahttun geahččalit govvidit iešguđetlágan cieggan frásain geavahuvvon adposišuvnnaid mearkkašumiid hui dárkilit, nu ahte sáhtá maid dovddastit, ahte adposišuvnnain ii álo leat aitosaš mearkkašupmi. Seamma áššái giddejit fuomášumi Faarlund et al. (1997: 418); sin ovdamearkan lea dárogiebla dajaldattiipa *på maksimum 15 sider*, mas *på*-preposišuvnna iehčanas mearkkašupmi lea maiddái illá čilgemis.

Nuppe dáfus adposišuvnnain sáhttet leat máŋga čielga ja gaskaneaset oalle sierralágan semantihkalaš funkšuvnna, main dat leat áibbas produktiivvat. Ovdamearkka dihte Nickela máinnašan cealkagis *Juga vel gáfe biepmu ala* (1) postposišuvnna *ala* mearkkaša sullii ’lassin, maŋŋá’ (Nickel: ’etter, attpå’); go sáhkan leat abstrávttat áššit go biebmui ja gáffe, de ii-lokála mearkkašupmi lea ain čielgaset:

(10) ***Buot ilgadisvuodaid ala*** *bođii vel biilalihkohisvuohta Lottageainnus Guoládagas skábmamánu 18. beaivve 1991, mas njeallje nuorra kárášjohkalaš musihkkára dušše ja viđat nuorra fas roasmmu-huvai garrasit.* (MÁ 24/1997 s. 6)

Áibbas nuppelágan *ala*-sáni geavaheapmi lea oaidnimis ovdamearkkas (11), man *lihttera nala* mearkkašupmi lea oalle guhkkin eret postposišuvnna lokála vuoddomearkkašumis. Gihppu orru goit leamen parafraseremis illatiivvain *lihtterií*, mainna *ala* diedusge muđuige dávjá báldalastojuvvo (omd. *čohkánit suffá ala* ~ *suffái* seamma láhkai go *čohkkát suffá alde* ~ *suffás*;

dárkileappot Bartens 1978: 60–83):

(11) *Jos leat samvirkelaga mielahttu (sic), oaččot 30 evrre ain hálbbi-
duvvot **lihtf]era nala**. (MÁ 9/1997 s. 4)*

Postposišuvnna *alde* unnit lokála mearkkašumiin buot deháleamos orru leamen instrumentálavuolta. Ovddabealde oidnojuvvui Nickela (1994: 168) ja iešalddes juo Nielsena (1979 (1932–1962) s.v. *alde*) máinnašan cealkka *Dán biepmu alde ii eale gal guhká* (2), man *dán biepmu alde* -gihpus lea oaidnimis seammalágan instrumentála – nappo komitatiivvain (*dáinna biepmuin*) buohtastahtti – mearkkašupmi go skandinávalaš gielaide *på*-preposišuvnna, mii muđuige dávjá vástida *alde-* ja *ala-*sániid (vrd. Nielsena jorgalus *på den kosten lever man nok ikke lenge*). Seamma láhkai viiddis, ee. sihke lokála ja instrumentála mearkkašupmi lea maid suomagiela adessiivvas. *alde-*sáni eanet dahje unnit instrumentála geavaheapmi lea goit dábáleamos dakkár konteavsttain, main postposišuvdnagihppu lea dulkomis maiddái báikemearusin; skandinávalaš *på* ja suomagiela adessiiva fas geavahuvvojit maid dakkár cealkagiin go omd. Faarlunda et al. (1997: 454–455, gč. maid SAOB s.v. *på*) máinnašan *Han skriver bare på en eldgammel maskin*, mii lea sámegillii ’son čállá duššefal áigahaš čállinmašiinnain’ iige ’ – čállinmašiinna alde’ (vrd. maid suomagiela – – *kirjoittaa kirjoituskoneella*).

alde-postposišuvnna ja komitatiivva funkšuvnnaid oalle viiddis gaska – ja geinnodat, man bokte álgoálggus lokála dajaldagat sáhttet fidnet instrumentála mearkkašumi – lea oaidnimis ovdamearkkain (12a, b). Danin go dat, man *alde* (12a) mii nu dahje gii nu guddojuvvo, lea dábálaččat seammás guoddingaskoapmi (12b), de geavadis das ii leat vealla, goappá láhkai ášši ovdanbukto:

(12) a. *Muhtun olbmát **gudde** dohko lámis olbmá **guoddinseanġga alde**.*

(OT: Luk 5:18)

b. – – *ja doapmaledje buot siidaguimmiid mielde ja **guoddigohte***

*buhcciid **guoddinseanġgaiguin** dohko gos gulle su leamen. (OT:*

Mark 6:55)

Dákkár guovtte láhkai áddehahtti *alde*-gihpuid lassin gávdnojit maiddái eará, čielgaseappot instrumentála, juos juo eai nu produktiivvalaččat

ráhkaduvvon *alde*-gihput:

- (13) *Ieš-Pieti čuovvolii árrat leastadialaš oskku ja šattai dovddus sárndideaddjin guhte iežas burssa nalde finai sárndnemátkkiin Suomas ja Norggas.* (Kristiansen 2004b: 39)
- (14) *Dán oktavuodas leat duođaštan leat 56 olbmo, geat boasttu vuodu alde leat ožžon beaiveruđaid.* (MÁ 16/1995 s. 2)
- (15) *Dán mii atnit unohassan, ja mii sihtat vástádusa, man vuodu alde searvi biehttala sirdimis ruđaid.* (MÁ 20/1997 s. 5)

Earenoamáš fuomášahtti sátnelihttu lea *vuodu alde* (14–15), mii lea oalle dábálaš ee. aviissain ja eará áššeteavsttain; mu dutkanmateriála sullii 150 Min Áigi -aviissa 323 *alde*-sániin olles 21 gávdnojit dákkár gihpuin. Eanaš *vuodu alde* -gihput orrot doaibmamin muhtunlágan sekundára, kausála postposišuvdnan, mii eará postposišuvnnaid láchkai gáibida genetiivvahápmásaš komplemeantta (omd. *man + vuodu alde* cealkagis 15); dákkár ráhkadus sulastahtá ránnjágielaid adposišuvdnagihpuin leksikáluvvan dadjanvugiid *på grunnlag/grunn/grund av* (Faarlund et al. 1997: 416–417), *perusteella* ja *pohjalta* (Hakulinen et al. 2004: 678). Dan, ahte *vuodu alde* sáhtá analyserejuvvot postposišuvdnan, arvosmahtá maid dat, ahte dat sáhttet dábálaččat buhtejuvvot postposišuvnnain *vuodul* (16), mii orruge leamen diakronalaš oktavuodas postposišuvdnagihppui *vuodu alde* (Aikio – Ylikoski, boahtimin, gč. maid Nickel 1994: 186). Eambo čadačuovgi ja dainna lágiin eambo vuorddehahtti dajaldahkan sáhtášii atnit komitatiivahámi *vuoduin* (17), muhto dákkárat leat geavadis viehka hárvenaččat.

- (16) *Man vuodul sáhtá Hætta čuoččuhit dan maid son dahká?* (MÁ 3/1997 s. 3)
- (17) *Álbmogis ii leat nu stuorra vejolašvuohta dubmet su dan dihtii, ii ainjuo vuos áibbas áššálaš vuoduin.* (MÁ 81/1995 s. 3)

3. Postposišuvnnat rekšuvdnakomplemeantan

Ovddabealde lean govvidan *alde*- ja *ala*-postposišuvnnaid ii-lokála, ee. instrumentála geavaheami, ja nuppe dáfus maid cieggan frásaid, main postposišuvnnain ii leat aitosáš iehčanas mearkkašupmi. Nuppelágan ja

iešalddes oalle stuorra oassi *alde-* ja *ala-*postposišuvnnaid geavaheamis leat dáhpáhusat, main postposišuvdnagihput doibmet eanet dahje unnit abstrákta vearbaid dahje muhtumin maid deverbála substantiivvaid dahje adjektiivvaid argumeantaráhkadusa gáibidan giellaoahpalaš elemeantan, (rekšuvdna)komplemeantan. Dán jovkui ferte rehkenastit maid Nickela (1994: 168) máinnašan cealkaga ovdamearkkas (3) *Go gillebeahtti diggot duon unnánačča alde!*, gos *alde-*gihpu – dahje molssaevttolaš dajaldagas *diggot mas nu* (omd. *duon unnánaččas*) lokatiivva – geavaheapmi mearriduvvo *diggot-*vearbba argumeantaráhkadusa bokte, vaikko gáibáduš, ahte dákkár vearbba komplemeanta lea hámi beales báikki almmuheaddji cealkkalahttu, sáhttáge orrut oalle miellaevttolaš.

Sámegiela vearbaid argumeantaráhkadusa ja kásusiid rekšuvdnageavaheami leat iešguđetlágan perspektiivvain guorahallan ee. Nielsen (1926: 327–330, 334), Bartens (1972), Helander (1992, 2001: 128–154), Mikalsen (1994), Nickel (1994: 406–415) ja Sammallahti (2005), muhto seamma láhkai geavahuvvon adposišuvnnat leat ožžon sierra fuomášumi oalle hárve. Sámegiela illatiivva mánggaid funkšuvnnaid dutkan Helander (2001) goit ovdanbuktá maid rekšuvdnailatiivii (18) laktáseaddji *ala-*postposišuvnna geavahanvugiid (19) (muhtun earáge rekšuvdnapostposišuvnnaid máinnaša maiddái Bartens 1974: 162–163, 165–166):

(18) *de suhtai mu áhčči munnje* (Helander 2001: 140)

(19) *de nu suhtte Ábo ala* (Helander 2001: 140)

Ferte fuomášit, ahte dakkár dán kapihttalii gullevaž doahpágiin go omd. *rekšuvdna*, *argumeantaráhkadus* ja *komplemeanta* leat addojuvvon lohka-meahttun iešguđetlágan definišuvnnat ja eanet dahje unnit synonyma nama-husat; bajábealde máinnašuvvon girjjálašvuoda (eandalii Helander 2001: 128–132, Sammallahti 2005: 1–53) lassin gč. omd. Pajunen (2001: 19–93) ja Hakulinen et al. (2004: 1177–1178). Go dán ja čuovvovaš kapihttalis guorahallojuvvojit dušše muhtun oalle čielgasit ráddjejuvvon adposišuvdnakomplemeantatiippat, de sáhttá dadjat, ahte dán čállošis gohčun (vearbaid ja adjektiivvaid) *komplemeantan* daid cealkkalahtuid, mat doibmet mearkkašumi dáfus abstrákta, ng. mentála (ee. mentála orrundiliide ja proseassaide sihke hállanávttaide čujuheaddji) sániid semantihka mearridan bákkolaš mearusin. Sammallahti (2005) cealkkaoahpa doahpágiid ja terminologiija mielde dákkár cealkkalahtut gullet ng. rollapartisipánttaide (s. 97–), mat

analyserejuvvojit ja namahuvvojit daid semantihkalaš sisdoalu vuodul. Dákkár oassálastit merkejuvvojit kásusiid ja adposišuvnnaiguin, maidda gullet maid omd. *suhttat*-vearbba ng. sisdoallopartisipántii čujuheaddji *ala*-gihppu (20) ja *alde*-gihpuiguin almmuhuvvon (doarruma) fáddápartisipánta (21) ja (šiehttama) čuozáhatpartisipánta (22).³

(20) *Máhtte suhtai Máreha ala juohke duššis* (Sammallahti 2005: 99)

(21) *Beatnagat dorro biergobihťá alde* (Sammallahti 2005: 98)

(22) *Dat guovttos šiehtaiga gávppi alde* (Sammallahti 2005: 99)

Helander (2001: 138–141) gidde maid fuomášumi dasa, ahte vearbbaide *luohttit*, *jáhkkít* ja *suhttat* čatnasan *ala*-postposišuvnnaid geavaheamis vuhtto dárogiela váikkuhus (omd. *luohttit ... ala 'á stole pá'*). Iežan dutkanmateriála čuovggas dáidda sáhttet lasihuvvot omd. vearbbat *fokuseret* (23) ja *jurddašit* ja muhtun substantiivvat (24) ja adjektiivvat (25):

(23) *Etiopia lea okta riika, mii jo diehtá man ala fokuseret.* (MÁ 54/1997 s. 12)

(24) – –, *lávejin mon jedđet iehčan ja doaivut ahte mus lea galle osku dáid sániid ala:* – – (Hætta – Bær 1982 (1958): 58)

(25) *Dan nala mun gal lean áibbas vissis.* (Marastat 1992: 13)

Vaikko dákkár *ala*-gihpuin eai leatge čielga, konkrehtalaš mearkkašumit, de dat eai goit geavahuvvo soaittáhagas. Juo bajábealde máinnašuvvon oaivesániin vuhtto, ahte *ala*-komplemeanttaid gáibideaddji leksemat čujuhit dávjá iešguđetlágan kognitiiva proseassaide ja orrundiliide (omd. *jurddašeapmái*, *jáhkkui* ja *sihkkarvuhtii*). Lea earenoamáš mearkkašahtti, ahte *ala*-gihpuid oaivevearbbat govvidit hui dávjá negatiiva dovdamušaid ja daid olggosbuktima; ovdamearkkaid (19–20) *suhttat*-vearbba lassin sáhttá máinnašit maiddá iežan dutkanmateriála vearbbaid *duskidit* (26), *váidalit* (27) ja *bealkit*, *cuvzat*, *duikudit*, *duskkástuvvat*, *eattihit*, *garrudit*, *mánidit*, *nimmorit* ja *sáddehit*:

(26) *Dieđus áhčči duskidii eatnige ala mángii.* (Vest 1992: 96)

---

³ Sammallahti lohka maid omd. cealkagiid (3, 12–17) (dábálaččat friija) instrumentála merrosiid rollapartisipánttaide (*gaskoapmepartisipánttat*, s. 101), muhto omd. báikki almmuheaddji friija merrosat leat su govvidanvuogádagas adjunktiivvat (s. 171–179).

- (27) *Go moai ain láviime áhčiineame boahitit reaissus, de lávii ain mu eadnebealle suoli váidalit mu joavkku ala mu áhčč[á]san ahte dat leat nu heajut ja smáittit.* (Hætta – Bær 1982 (1958): 73)

Ná stuorra oaivevearbbaid, -substantiivvaid ja -adjektiivvaid joavku muitala maid dan birra, ahte dákkár rekšuvdnadáhpáhusat leat oalle mearkkašahtti oassi *ala*-sáni geavaheamis; mu rehkenastimiid mielde dutkanmáteriála oktiibuot 772 *ala*-postposišuvnnas olles 91 dahjege sullii 12 % sáhttet analyserejuvvot dákkár komplemeantan.

Maiddá *alde*-gihput doibmet komplemeantan, muhto dakkár dáhpáhusat leat hárvvibut go *ala*-komplemeanttat (45 dahjege sullii 5 % oktiibuot 856 *alde*-postposišuvnnas). Ovdabealde oidnojuvvon Nickela (1994: 168) ja Sammallahi (2005: 98–99) máinnašan *diggot* (3), *doarrut* (21) ja *šiehttat* (22) + *alde* -cealkagat leat buorit ovdamearkkat, danin go geavadis buot muge materiála *alde*-komplemeanttaid oktasaš iešvuohta lea dat, ahte ráđđejeaddji vearbbat ja substantiivvat govvidit muhtunlágan resiprohkalaš «vihkkedallama»:

- (28) *Apache-indiánain lea muitalus dan birra mot eallit muhtomin gilvaljedje oaivámušámmáha nalde.* (Kristiansen 2004a: 59)
- (29) *Sii vuorbádalle su biktasiid alde ja juogadedje daid gaskaneaset.* (OT: Luk 23:34)
- (30) *Mángii lea gul heakkaid alde sáhka ja oktii filbmedettiin measta okta neavttár heavvana.* (MÁ 55/1997 s. 11)

Vaikko *alde*-komplemeanttaid geavaheapmi orru álgočalbmái gullamin oalle nuppelágan semantihkalaš gieddá *go ala*-komplemeanttat, lea fuomášán veara, ahte earret *ala*-, de maiddá *alde*-komplemeanttaid oaivesánit čujuhit earenoamážit dakkár dilálašvuođaide ja doaimmaide, main lea muhtunláhkai negatiiva ivdni (omd. *diggot* [3], *doarrut* [21], *dubmet* [31], *riidalit* [32], *bealkkihít*, *digástallat*, *nákkáhallat*, *riiddáskit*, *soahat* sihke substantiivvat *nággu* [33] ja *riidu*):⁴

---

⁴ Dakkár vearbbain nugo *šiehttat* (22) dahje omd. *soahpat* ja *soabadit*, main maiddá sáhttet leat *alde*-komplemeanttat, lea gal alddiineaset buorebutge positiiva ivdni, muhto šiehttamiid ja soahpamiidge duogábealde lea dábálaččat mii nu eanet dahje unnit problemáhtalaš dilálašvuohta.

- (31) *Dat válddi cábmin skihk[á]ra bártni (sic) i duddjon midjiide jura buori, dasgo mi **dubmiimet dan ášši alde** válddi veahaš veara-lažžan, go – – (Hætta – Bær 1982 (1958): 91)*
- (32) *Stuora olbmot **riidalit** maid **luopmániid alde** mat šaddet min eatna-ma viiddis jekkiin. (Vars 1990: 56)*
- (33) ***Nágg**u álggii dábálaččat vuos **bellodagaid alde**. (Vest 1992: 100)*

Vaikko dán dutkamuša ulbmilin ii leat *alde-* ja *ala-*sániid rekšuvdnageavaheami historjjálaš sivaid dutkan, dákkár komplemeanttain leat almmatge maid synkronalaš perspektiivvas oaidnimis oktavuodat dáid postposišuvnnaid lokála vuodđofunkšuvnnaide ja nuppe dáfus maid seamma láhkai geavahuvvon lokatiivii ja illatiivii. Earenoamážit ovdamearkkaid (19–20, 26–27) *ala-*gihpuin lea áicamis, ahte omd. dalle go olmmoš suhtá *soapmása ala*, de dakkár dajaldat govvida, man guvlui su suhttu čuoheá (nugo maid *suhttat soapmásii*), muhto suhttu maiddái dalle dego ravgá gean nu badjelii. — Seammalágan miellagovat, ahte omd. suhttama lágan dovdamuš dahje eará kognitiiva dilit gávdnet saji man nu dahje gean nu bajábealde, vuhttojit maid váldogielaide dajaldagain *å bli sint på* dahje *suuttua ... -lle*.

Vaikko *ala-*postposišuvnna rekšuvdnageavaheamis leat kánske báikkuid oaidnimis váldogielaide váikkuhusat, de vástideaddji *alde-*ráhkadusat eai leat dan dáfus seamma vuorddehahttit. Postposišuvnna *alde* dábáleamos konkrehtalaš geavahanvugiid vásttan leat skandinávalaš gielaide *på* – dahje ’eret alde’ -mearkkašumis *fra/från* – ja suomagiela olgobáikekásusat adessiiva ja ablatiiva, muhto *alde-*komplemeanttaid vásttan leat dattetge measta álo preposišuvdna *om* dahje suomagiela elatiiva (*-stA*); omd. *gilvalit oaivámušámmáha nalde* (28) lea dárogillii *konkurrere om sjefsposisjon* ja suomagillii *kilpaila päällikköydestä*. — Dáro- ja ruođagiela *om-*preposišuvnna eambo vuorddehahti – nappo sáni lokála mearkkašumi ala vuodđuduvvon – jorgalusvástta livččii earenoamážit *birra-*postposišuvdna, muhto dat orru geavahuvvomin rekšuvdnakomplemeantan lagamustá dušše beare hállanáktavearbbaid dahje daidda laktáseaddji diehtin- ja diehtujuohkinvearbbaid (omd. *muitalit, háleštit, hupmat, ságastallat, diehtit, jearrat, čállit, lohkat* ja *gullat*) oktavuodas, vrd. omd. *boagán alimiid birra ~ belte om livet; mitalus sámiid birra ~ fortellingen om samene* (vrd. Nielsen 1926: 344, Magga 2004: 46–51). Lea mearkkašahti, ahte sihke *alde-* ja *birra-*komplemeanttat sáhttet dávjá buhttejuvvot lokatiivvain, muhto eai olus gaskaneaset; rádjedáhpáhusaide gullet ee. vearbbat *šiehttat* ja *šiehta-*

dallat, maid semantihkas ovtastuvvet sihke resiprohkalašvuohta (*alde*) ja hállánávttat (*birra*).⁵

Rekšuvnna birra háladettiin ferte dovddastit, ahte rájít adposišuvnnaid (nugo báikekásusiidge) konkrehtalaš funkšuvnnaid ja kompleamentageavaheami gaskkas leat hui viidásat sihke sámegeielas ja gielain obalohkáí. Čielgasepmosit rekšuvdnii gullet dakkár dáhpáhusat, main ráđđejeaddji vearba gáibida iežas komplemeantta duššefal ovttá hámis, man geavaheapmái ii leat oaidnimis čielga motivašuvdna synkronalaš perspektiivvas. Ovdamearkka dihte *liikot*-vearba gáibida illatiivva, muhto *ala* lea jáhkkinis veadjemeahtun (omd. *mun liikon sutnje / *su ala*). Rekšuvdna-doahpaga gáržžes dulkojumis (omd. Hakulinen et al. 2004: 1177) omd. *suhttat*-vearba illatiiva- ja *ala*-komplemeanttat fertešedjege analyserejuvvot milloseappot «guovlokomplemeantan» (suomagiela *suuntainen täydennys*): dákkár vearbba sáhttet leat mánggalágan komplemeanttat, go dain beare lea oktasaš «guovlovuohta» (*suuntaisuus*). Dákkár perspektiivvas geahčadettiin kánske dušše unna oasáš *ala*- ja *alde*-komplemeanttain leat albma rekšuvdnakomplemeanttat, muhto (guovlo)komplemeanttat dat anjke leat. Okta postposišuvdnakomplemeanta masa in leat gávdnan čielga báikekásusvástaga, lea cealkaga (29) (*sii vuorbádalle*) *su biktasiid alde*; vaikko seamma oaivevearba sáhttá gal oažžut objeavtta (*vuorbádallat biktasiid*, OT: Matt 27:35), lokatiivvahápmásaš komplemeanttat (?*vuorbádallat biktasiin*) eai oro leamen.

4. Postposišuvnna komplemeantan cealkka dahje infinitiiva

Bajábealde lea oidnojuvvon, ahte *alde*- ja *ala*-postposišuvnnaid syntávssalaš ja semantihkalaš funkšuvnna leat ollu mánggabealageappot go muhtun stereotiippalaš ovdamearkkat sátnegirjjiis dahje giellaoahpas máhttet muitalit.

⁵ Sierralágan kásus- ja postposišuvdnakomplemeanttat eai várra molsašutta áibbas soaitáhagas, nappo lea vuordimis, ahte dárkilet dutkan ovdanbuktá ee. semantihkalaš nyánsaid ja areála erohusaid das, mo omd. dajaldagat *šiehttat mas nu ~ man nu alde ~ man nu birra* ja *suhttat soapmása ala ~ soapmásii* geavahuvvojit. Fuomášan veara lea maid ovdamearka (27), mas *váidalit*-vearbba leat sihke *ala*- ja illatiivaargumeanttat; ovddit ([*váidalit*] *mu joavkku ala*) čujuha váidaleami fáddái, illatiivvahápmásaš *mu áhččasan* fas váidaleami resipientii dahjege vuostáiváldái. Lea diedusge dábbalaš, ahte váidaleami dahje omd. *suhttama* (18–20) ja *duskideami* (26) fáttát leat seammás daid vuostáiváldit.

Oalle guhkkinn omd. iežan dutkanmateriálas hui dábálaš *beavddi ala-* dahje *geainnu ala* -gihpuin leat čuovvovaš ráhkadusat, main postposišuvnnat gávdnojit *dat*-pronomeniid ja *ahte*-cealkagiid gaskkas:

- (34) *Buori bohtosiiguin, fállá LETS (Báikkálaš lonohallan- ja gávpevuogádat) bálvalusaidis geafes brihtalaččaide. 300 dákkára leat dán áigái doaimmas. Vuogádat lea **vuodduvvan dan ala, ahte** olbmot lonohallet bálvalusaid báikkálaččat. (MÁ 11/1997 s. 10)*
- (35) – – *viegada nu arvvohit ja ilolaččat, dasgo son lei dal **vissis dan ala ahte** dál son beass[á] dan ahkitvuodas eret man vuolde son lei juo orron moadde jagi mu vanhemiid luhtte; – – (Hætta – Bær 1982 (1958): 85; vrd. ovdamearka 25)*
- (36) *Sámeráđio galgá **bargat dan ala, ahte** joksagoahtá buot suopmanjoavkkuid. (MÁ 90/1995 s. 4)*
- (37) *Danne **barggan dan ala ahte** mus álo livččii buhtes oamedovdu Ipmila ja olbmuid ovddas. (OT: Apd 24:16)*

Dát ovdamearkkat gullet juo ovddit kapihttalis giedahallon rekšuvdnakomplemeanttaide. Dat goittotge earránit buot dán rádjai oidnojuvvon postposišuvdnagihpuin, danne go pronomen *dat* postposišuvnna ovddas čujuha ollislaš dilálašvuodaide, mat almmuhuvvojit *ahte*-cealkagiin, mat fas čuvvot *dan ala* -sátnelihtu. Nuppiiguin sániiguin *ala* oažžu iežas komplemeantan ollislaš *ahte*-cealkaga. *Dat*-pronomena funkšuvdnan dákkár ráhkadusas lea cealkaga substantiveren: *dat* viiddida *ahte*-cealkaga syntávssalaš geavahanvejolašvuodaid dábálaš nomeniid láganin. Čabu *ahte*-cealkagat máhttet doaibmat duššefal oaivecealkaga objektan dahje subjeaktan, muhto juohke kásushápmái soddji pronomeniin *dat* sáhttet geavahuvvot maid adverbiálan (omd. *ákkastallat [dainna ahte X lea Y]*). Sáme- ja suomagiela strukturála sullasvuoda geažil *dat*, *ahte* -ráhkadusaid posišuvdna gielas orru leamen hui seammalágan go Leino (1999) dutkan *se, että* -ráhkadusaid posišuvdna suomagielas (gč. maid Pajunen 2001: 358–373). Adposišuvnnaiguin geavahuvvon *se, että* -ráhkadusaid Leino (1999: 30–31) máinnaša viehka oanehaččat, muhto ainjuo sáme giela *dat* + postposišuvdna + *ahte* -ráhkadusat geavahuvvojit dávjá ja mángga láchkai, ja nuppe dáfus *dat* leat buohtastahhtimis maid skandináválaš gielaide mángga-bealat preposišuvdna (+ *det*) + *at(t)/å* -ráhkadusaide, main eai goittotge leat

sáme- ja suomagielaide mihtilmas kásusvastagat.⁶

Finihtta *ahte*-cealkagat doibmet nappo objeaktan ja subjeaktan, ja dákkár cealkagiid ii-finihtta vástagat leat vuosttažettiin infinitiivvat: omd. cealkka *Mun háliidan, ahte mun vuolggán* mearkkaša sullii seamma go *Mun háliidan vuolgit*, ja *Mun bivddán, ahte don vuolggát* lea seammá go *Mun bivddán du vuolgit* (dárkileappot omd. Ylikoski 2003). Ná lea viehka vuorddehahti, *ahte* bajábeale ráhkadusain (*bargat dan ala + ahte*-cealkka) leat maid infinitiivavástagat:

(38) – – *ahte olmmoš galg[á] ieš maidd[á] bargat dan ala ahte buori-
dit su eallimis, muhto mon lean oskon ja doivon dan ahte Ipmil
sáni ieš juo dan duddjo, go olmmoš lohka[á] Ipmil sáni.* (Hætta
– Bær 1982 (1958): 72)

(39) *Sámiráđilahttu, Hans Eriksen ovddidii cealkámuševttohusa (resolu-
šuvdnaevttohusa) mas čielgasit daddjui, ahte sápmelaš politihkká-
rat galget geatnegahttot bargagoahit dan ala, ahte sihkkarastit
sápmelaš ođasáviissaid ahtanuššama.* (MÁ 16/1997 s. 3)

Ovdamearkkaid (38–39) infinitiivaráhkadusaid geavaheapmi spiehkasta bajábeale (34–37) *ahte*-cealkagiin čielgasepmosit dan dáfus, *ahte* infinitiivaráhkadusat leat vejolaččat várra dušše dalle go oaivevearbba ja vuolládston vearbba subjeavttat leat ideanttalaččat. Maiddái dáidda ráhkadusaide leat gávdnamis oalle čielga vástagat skandinávalaš gielain; omd. cealkaga (37) sierrasubjeavttalaš *ahte*-cealkaga dárogiel vástagis lea semmasubjeavttalaš infinitiivaráhkadus:

(37') *Derfor bestreber jeg meg på alltid å ha ren samvittighet for Gud
og mennesker.* (Bibelen: Apg 24:16)

---

⁶ Preposišuvdna (+ det) + at(t)/å -ráhkadusaid birra gč. dárkileappot omd. Faarlund et al. (1997: 457–458) ja Teleman et al. (1999: 651–652, 741–742). Buhtes adposišuvdna + *ahte*-ráhkadusat, pronomena haga, orrot gávdnomin sámegielas – nugo suomagielasge (Leino 1999: 31) – dušše preposišuvnnaid oktavuodas:

(i) *Doaivut maid iežamet nagadit luistehaga birra, almmá ahte váibmu bisána, Tore Jan Gjerpe láhttesta mojunjálmmiid.* (MÁ 4/1995 s. 6)

(ii) *Earret leaikkastallat álás nissoniid birra, de dáppe leat dál hárjehallame Faust-bihtá ja –* (Utsi 2004: 3)

Lea goit fuomášan veara, ahte sámegiela ovddit giellaoahpain dákkár ráhkadusat leat báhcán measta dovdameahhtumin; Nielsen (1926: 189) ja Nickel (1994: 166) njulgestaga muitaleaba, ahte sámegiela adposišuvnnat **eai** geavahuvvo infinitiivvaid ja oalgecealkagiiguin seamma láhkai go dárogielas.⁷ Nielsen gal presisere, ahte sámegiela vástideaddji dajaldagat ráhkaduvvojit dávjá aktioin, muhto dađi mielde go lean fuomášan (Ylikoski 2004), dat guoská measta duššefal *V-ndihte-* dahje *V-nvárás-*ráhkadusaide friija finála *for å* -ráhkadusaid vásttan (gč. vuolábealde).

Ovddabeale postposišuvdnaráhkadusaide lea goittotge giddden fuomášumi Juuso (2002: 8), gii kandidáhtadutkamušastis máinnaša cealkaga – *barggat dan ala, ahte oažžut nu mot ieš háliidat*; su mielas dán oktavuodas livččii vuohkkaset geavahit *dihte*-postposišuvnna (*barggat dan dihte, ahte oažžut* –). Dákkár dajadalgat leatge dieđusge vejolaččat, muhto «vuohkkaseappot» go *ala*-ráhkadusat dat leat várra dušše dalle jos jurddaša, ahte dákkár birrasis geavahuvvon postposišuvnnas lea iežas mearkkašupmi. Rekšuvdnakomplemeantan doaimmadettiinis adposišuvnnas dahje kásushámis ii goittotge leat earenoamáš čielga semantihkalaš sisdoallu, ja lea árvideames ahte aiddo dan dihte iešgudetlágan komplemeanttat sáhttet molsašuddat oalle ollu.

Iešalddes *bargat*-vearbba oažžun komplemeanttat čájehit earenoamáš bures dan, man láhkai komplemeantaposišuvdna sáhttá sevnjnodahttit kásusiid ja postposišuvnnaid semantihkalaš funkšuvnnaid. Bajábealde *barggat dan ala, ahte-* ja *barggat dan dihte, ahte* -ráhkadusaid lassin mu dutkanmateriálas ja dan olggobealde, ee. Interneahtas, leat gávdnamis funkšuvnna dáfus hui seammalágan illatiiva- ja maid komitatiivaráhkadusat ja máŋga earáge postposišuvnna: nappo lea maid vejolaš gávdnat dakkár dajaldagaid go *barggat dasa ~ dainna, ahte oažžut nu mot ieš háliidat*, ja nuge máŋga postposišuvdnaráhkadusa go *barggat dan ala ~ dihte ~ bearrái ~ badjelii ~ beales ~ dáfus ~ guvlui ~ nammii ~ ovddas ~ ovdii, ahte oažžut nu mot*

⁷ Friija finála mearusin geavahuvvon *dasa/danin ahte* + infinitiiva -ráhkadusaid birra gč. goittotge Helander (2001: 125, 177) ja Ylikoski (2004: 134–136). Sámegiela *dan* + postposišuvdna + *ahte* -ráhkadusat dieđusge earránit skandinávalaš gielaide vástideaddji ráhkadusain *dainna* lágiin, *ahte* *dat*-pronomen postposišuvnna ovddabealde lea bákkolaččat go *det* preposišuvnna ovddabealde. *Danin* go dákkár ovddit dutkamušain dovdameahhtun *dan* + postposišuvdna + *ahte* -ráhkadusat gávdnajit dábašepmosit aviissaid odasteavsttain, de daid sáhttá álkít árvalastit váldogielaid váikkuhussan; lea goittotge fuomášan veara, ahte dat gávdnajit maidái juo omd. Anders Bæra (1825–1882) gielas (35, 38).

ieš háliidat. Buot molssaeavttut eai diedusge leat seamma dábálaččat, ja kásushámiid ja postposišuvnnaid vuodđomearkkašumit sáhttet mielddisbuktit semantihkalaš nyánssaid, mat fas sáhttet molsašuddat ee. suopmanguovlluid mielde.

Eanaš mu dutkanmateriála *dan ala ahte* -merrosiin doibmet *bargat*-vearbba komplemeantan (36–39), ja dutkanmateriála olggobealde gávdnojit maid funkšuvnna dáfus hui seammalágan *rahčat dan ala ahte* -cealkagat. Mu dutkanmateriálas gávdno maid čuovvovaš cealkka, man oaivevearban lea *vuodjit*, ja sáhka lea ng. skohtercrossgilvvuid birra:

(40) *Mun lean álot vuodján dan nala ahte beassat riikkajovkui, ja dál jáhkán buoret vejolašvuodaid go goassege ovdal.* (MÁ 4/1997 s. 5)

Vaikko bajábealde čájehuvvon *bargat dan* + postposišuvdna + *ahte* -ráhkadusaid eatnatvuolta orru čujuheamen dasa, *ahte* ovdamearkkaid (36–39) *ala*-postposišuvnnaše ii dalle leat čielga iehčanas semantihkalaš sisdoallu, ovdamearkka (40) infinitiivaráhkadusas orru leamen nu čielga finála funkšuvdna, *ahte nala* sáhtášii buhtejuvvot sániin *várás* dahje oba ráhkadus sáhtášii buhtejuvvot ráhkadusain *beassandihte* (~ *beassanvárás*) *riikkajovkui*. Dákkár konteavsttat orrot leamen dihto vearbbaid (omd. *bargat* ja *rahčat*) gáibidan komplemeantaid ja eanet friija adverbiálaid rádje-guovllus, daningo *bargat*-vearbba komplemeantan gávdnojit muhtumin maiddá ráhkadusat, mat muđui geavahuvvojit earenoamážit friija finála adverbiálan (omd. – – *barggat oazžundihte nu mot ieš háliidat*; vrd. Ylikoski 2004, earenoamážit s. 114–115). — Dáid ráhkadusaid girjjatvuolta lassána ain eanet, go váldá vuhtii *dan*, *ahte bargat*-vearbba komplemeanta sáhtta leat maiddá buhtes infinitiiva, almmá makkárge postposišuvnna haga (omd. – – *barggat oazžut nu mot ieš háliidat*).

Dan dihte go *dan ala ahte* -ráhkadusat almmatge dábálaččat geavahuvvojit dušše beare bakkolaš komplemeantan, de ovdamearkka (40) sáhtta dulkot *bargat dan ala ahte* -dajaldaga eahpedábálaš ekstenšuvdnan; predikáhta *lean vuodján* (*dan nala ahte beassat riikkajovkui*) lea nappo dulkomis sullii mearkkašumis *lean bargan vuodjimiin* (*dan nala ahte beassat riikkajovkui*). Ovdamearkka (40) vuodul sáhtášii prinsihpas konstrueret omd. cealkaga ??*Osten dán girjji dan ala ahte oahppat sámeigiela*, muhto go oaivecealkagis ii leat sáhka mangelágan bargama birra, de májgga geardde lunddoleabbo

finála dadjanvuohki lea *Osten dán girjji oahppandihte sámegiela*.

Bajábealde lean gieđahallan *dan ala ahte* -ráhkadusaid ja eará *bargat*-vearbain geavahuvvon *dan* + postposišuvdna + *ahte* -ráhkadusaid, ja daid eará geavahanvuogit ánsšášivčče sierra guorahallama. *dan alde ahte* -ráhkadusat dan sadjai eai gávdno mu aitosáš dutkanmateriálas, muhto dan olggobealde lean deaivan omd. cealkaga (41). Nuppe dáfus mu korpus sisttisdoallá cealkaga (42), mas oaivevearbba gáibidan cealkkakomplemeantan doaibmá eahpenjulges gažaldatcealkka, nappo almmá *ahte*-konjunkšuvnna haga:

(41) *Deatalaš momeanta lea ahte eamiálbmogat eai šiehtadala dan alde, ahte oažžut vuoigatvuodaid, muhto mo árbejuvvon vuoigatvuodaid galgá ovttaiduhittit guoskevaš álbmotstáhtaid lágaide.*

(www.samediggi.no > Sámediggeplána 2002–2005)

(42) *Nákkáhallaba dan alde beasságo dákkó rastá.* (Marastat 1991: 49)

Dat, *ahte dan alde (ahte)* + infinitiiva/cealkka -ráhkadusat geavahuvvojit resiprohkalaš *šiehtadallat-* ja *nákkáhallat-*vearbaid komplemeantan heive bures dan govvi, mii oidnui juo ovdamearkkaid (34–39) *bargat-*, *vuodđudit-* ja *vissis-*sániid komplemeanttain: *dan + ala/alde + ahte* -ráhkadusat gullet argumeantaráhkadusa gáibidan komplemeanttaide. Dábáleabbo substantiiva + postposišuvdna -komplemeanttain dat earránit dakko bokte, *ahte* postposišuvnnaid dievasmahtti cealkagat ja infinitiivvat čujuhit dilálašvuodaide dahje ng. áššidiliide; omd. *alde-* ja *ala-*postposišuvnnaid prototiippalaš geavaheapmái gullelaš lokálavuodá dákkár ráhkadusat sáhttet dán dihte almmuhit duššefal hui symbolalaš dásis.

5. Lohppii

Dán čálloš lean geahčadan dakkár sámegiela adposišuvdnaráhkadusaid, maid semantihkka ja syntákssa leat dán rádjai báhcán oba dovdameahtumin. Sámeigiela govvidettiinan lean giddden muhtun veardde fuomášumi *alde-* ja *ala-*postposišuvnnaid vástagiidda davviriikkalaš váldogielain, muhto mángga ovddabealde oidnon ii-lokála postposišuvdnaráhkadussii sáhtášii čájehit mánggalágan parallellaid maiddái eará gielain: omd. eaŋgalsgiela preposišuvdna *on*, duiskkagiela *auf*, fránskkagiela *sur* ja ruoššagiela *na* vástidit sámegiela *alde-* ja *ala-*sániid mángga earáge háve go konkrehtalaš

lokála funkšuvnnain. Seamma láhkai geavahuvvojit maid 'alde, ala' -lágan postposišuvnnat sáme giela gáidoset fuolkegielain dego komi- ja udmurtgielain (Rédei 1962: 11–35) dahje mordvagielas (Saarinen 2005).

Ovdalaččas giedahallon *alde* ja *ala* leat unna oasáš sáme giela adposišuvnnain, maid funkšuvnnain leat dán rádjai govviduvvon duššefal daid konkrehtalaš geavahanvuogit. Bajábealde bođii goit oidnosii, ahte maid eará adposišuvnnat sáhttet omd. oažžut cealkka- ja infinitiivakomplemeanttaid, ja dákkár adposišuvdnaráhkadusaid semantihkka ja syntákssa leat guhkin eret adposišuvnnaid prototiippalaš funkšuvnnain. Mánnggahápmásaš *bargat dan* + postposišuvdna + *ahte* -ráhkadusaid lassin dán jovkui gullet omd. rekšuvdnakomplemeanttat *ságastallat/muitalit/lohkat dan birra ahte* – – ja maid friija adverbialat dajaldagain dego *nagadit luistehaga birra, almmá ahte* – – ja *Earret leaikkastallat álás nissoniid birra, de* – – (gč. nohta 6) dahje vaikkoba *oahppat dan (~ dakko) bokte ahte* – – ja *váljet dan sadjái go (!)* – –. Dákkár dadjanvuogit dárbbášit maiddá guorahallama, earenoamážit danin go ovddit giellaoahpain ja eará dutkamušain daid eksisteansa lea báhcán fuomáškeahtá (Ylikoski 2002, 2004) dahje lea njulgestaga šiitojuvvon (Nielsen 1926: 189, Nickel 1994: 166).

Oažžundihte oppalaš gova giela vuogádagas ferte diedusge giddet fuomášumi maiddá hárveneabbo dajaldagaide. Ovdamearka dihte dat, makkár vearbaid komplemeantan dihto kásusat dahje postposišuvnnat geavahuvvojit, sáhtá vuosttažettiin orrut deivvolaš, muhto doarvái stuorra dutkanmateriála veadjá čájehit, ahte maiddá dákkár cealkagat leat dávjá oasážat stuorát ollisvuodas, mas alddis leat viehka čielga rájit (vrd. Pajunen 2001). Kapihttalis 3 máinnašuvvon *ala-*, *alde-* ja maid *birra-*komplemeanttaid gáibideaddji vearbaid joavkkut čájehedje, ahte *ala* geavahuvvo ee. negatiiva dovdamušaid almmuheaddji vearbbaiguin, go fas *alde*-komplemeanttat geavahuvvojit eanas resiprohkalaš (maiddá dávjá negatiiva) «vihkkedallamiid» govvideaddji vearbbaiguin ja *birra-*komplemeanttat dábašepmosit hállanáktavearbaid dahje dakkáriidda laktáseaddji vearbbaiguin. Dákkár ja eará adposišuvdnaráhkadusaid posišuvdna sáme giela cealkkaoahpas lea dehálaš ja šattolaš dutkanfáddá maiddá boahteáiggis.

Gáldut

Dutkanmateriála

- AIKIO, ANNUKKA – AIKIO, SAMULI 1978: *Girdinoaiddi bárdni. Sápmelaš máidnasat*. Porvoo: WSOY.
- BLIND, ELLA KARIN 1992: *Eallima govat*. Johkamohkki: Sámi Girjjit.
- CASTRÉN, MATTHIAS ALEXANDER 2005: *Sámi mátkkit. 1838 ja 1841-42*. Sámas: Samuli Aikio. Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- GUTTORM, EINO 1981: *Árbeeatnan luohhti*. Deatnu: Jár'galæd'dji Á/s.
- HÆTTA, LARS – BÆR, ANDERS 1982 (1958): *Muitalusat*. Čáliiga Lars Hætta ja Anders Bær. Olggos attii Thor Frette. Tromsø – Oslo – Bergen: Universitetsforlaget.
- JANSSON, TOVE 1990: *Ahčči ja mearra*. Sámas: Ritva Torikka. Ohcejohka: Girjegiisá.
- KRISTIANSEN, ROALD E. 2004a: *Davviguovlluid eamiálbmogiid oskkut ja sámi dološ osku. Oahppogirji nuoraidskuvlla 8.-10. luohkáide*. Sámas: Berit Margrethe Oskal. Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- 2004b: *Leastadianisma. Oahppogirji nuoraidskuvlii*. Sámas: Berit Margrethe Oskal. Kárášjohka: ČálliidLágádus.
- MARASTAT, MIHKKAL 1991: *Siidavuomi golli*. Guovdageaidnu: DAT.
- 1992: *Darjeskáiddi čiehká*. Guovdageaidnu: DAT.
- MÁ = *Min Áigi*. [Sullii 150 nummira jagiin 1995 ja 1997.] Kárášjohka.
- OT = *Odda Testamenta*. 1998. Oslo: Norgga Biibbalsearvi.
- TURI, KLEMET NILSEN 1982: *Áiggit rivdet*. [Deatnu]: Jár'galæd'dji Á/s.
- VARS, ELLEN MARIE 1990: *Arvedávvggi mánát*. [Kárášjohka]: Davvi Girji o.s.
- VEST, JOVNNNA-ÁNDE 1992: *Čáhcegáddái nohká boazobálggis*. Kárášjohka: Davvi Girji o.s.

Eará materiálagáldut

- Bibelen = *Den Hellige Skrift. Bibelen. Det gamle og det nye testamente*. 2000. Oslo: Det Norske Bibelselskap.
- UTSI, ANNE LAJLA 2004: Álás bitča. – Š 27/2004 s. 2–5. Indre Billefjord: Idut.

Eará gáldut

- AIKIO, ANTE – YLIKOSKI, JUSSI (boahtimin): *The genesis of the Finnic local case system*.
- BARTENS, RAJA 1972: *Inarinlapin, merilapin ja luulajanlapin kaasusyntaksi*. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 148. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- 1974: Inarinlapin, merilapin ja luulajanlapin post- ja prepositio-rakenteiden käytöstä. – *Journal de la Société Finno-Ougrienne* 73 s. 156–167.
- 1978: *Synteettiset ja analyttiset rakenteet lapin paikanilmauksissa*. Mémoires de la Société Finno-Ougrienne 166. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- FAARLUND et al. 1997 = FAARLUND, JAN TERJE – LIE, SVEIN – VANNEBO, KJELL IVAR 1997: *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hakulinen et al. 2004 = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HELANDER, NILS ØIVIND 1992: Rekšuvdnavearbbat. – Vesa Guttorm (doaimm.), *Giellačállosat* s. 12–25. Dieđut 4/1992. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- 2001: *Ii das šat murrii iige báktái. Davvisámegiela illatiivva geavaheapmi*. Dieđut 1/2001. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta.
- JUUSO, PIIA 2002: *Adposišuvnnaid geavahus Sámi Áiggis 1979 ja Min Áiggis 2002*. Kandidáhtadutkamuš. [Oulu]: Giellagas-instituhtta, Oulu universitehta.
- Kåven et al. = KÅVEN, BRITA – JERNSLETTEN, JOHAN – NORDAL, INGRID – EIRA, JOHN HENRIK – SOLBAKK, AAGE 1995: *Sámi-dáru sátnegirji. Samisk-norsk ordbok*. Kárášjohka: Davvi Girji o.s.
- LEINO, JAAKKO 1999: Mitä tarkoittaa *se, että?* *Se*-pronominista subjektina ja objektina toimivan *että*-lauseen yhteydessä. – *Virittäjä* 103 s. 27–51.
- MAGGA, TUOMAS 2004: *Dárogiela preposišuvdnaráhkadusaid jorgaleapmi*. – Inger Marie Gaup Eira – Johanna Ijäs – Ole Henrik Magga (doaimm.), Juho-Niillasa 70-jagi beaivái. *Sámi dieđalaš áigečála* 1/2004 s. 43–53. Guovdageaidnu – Romsa: Sámi allaskuvla – Sámi

- Instituhtta – Romssa universitehta Sámi dutkamiid guovddáš.
- MIKALSEN, ANNE DAGMAR BITI 1994: Rekšuvdnavearbbat. – Vuokko Hirvonen (doaimm.), *Sámegiela ja sámi girjjálašvuoda praktihkalaš ja teorehtalaš symposia Guovdageainnus 13.–15.9.1993. Loahppa-raporta* s. 29–36. Guovdageaidnu: Sámi Allaskuvla.
- NICKEL, KLAUS PETER 1994: *Samisk grammatikk*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- NIELSEN, KONRAD 1926: *Lærebok i lappisk. I. Grammatikk*. Oslo: A.W. Brøgers boktrykkeris forlag.
- 1979 (1932–1962): *Lappisk (samisk) ordbok. Grunnet på dialektene i Polmak, Karasjok og Kautokeino*. Oslo: Universitetsforlaget.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttötytyminen suomen kielessä*. Suomi 187. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- RÉDEI, KAROLY 1962: *Die Postpositionen im Syrjänischen unter Berücksichtigung des Wotjakischen*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- SAARINEN, SIRKKA 2005: Mordwinisch *lango/langa*. – *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 28/29 s. 321–329.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1989: *Sámi-suoma sátnegirji. Saamelais-suomalainen sanakirja*. Ohcejohka: Jorgaleaddji Oy.
- 2005: *Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- SAMMALLAHTI, PEKKA – NICKEL, KLAUS PETER 2006: *Sámi-duiskka sátnegirji. Saamisch-deutsches Wörterbuch*. Karasjok: Davvi Girji.
- SAOB [Svenska Akademiens ordbok] = *Ordbok över svenska språket. Utgiven av Svenska Akademien. Tjuguförsta bandet: präjs-rem*. 1957. Lund: A.-B. Ph. Lindstedts Univ.-bokhandeln.
- TELEMAN, ULF – HELLBERG, STAFFAN – ANDERSSON, ERIK 1999: *Svenska Akademiens grammatik. 3. Fraser*. Stockholm: Svenska Akademien & Norstedts Ordbok.
- YLIKOSKI, JUSSI 2002: Zu den adverbialen Nominalkonstruktionen im Nordlappischen. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 57 s. 68–166. [Maiddá <http://cc.oulu.fi/~jylikosk/zudenadv2.pdf>]
- 2003: Defining non-finites: action nominals, converbs and infinitives. – *SKY Journal of Linguistics* 16 s. 185–237. [Maiddá <http://cc.oulu.fi/~jylikosk/defining.pdf>]

- 2004: Zu den adverbialen Nominalkonstruktionen im Nordsaamischen II. Finale Konstruktionen. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 58 s. 57–161. [Maidái <http://cc.oulu.fi/~jylikosk/zudenadv2.pdf>]
- 2006: Davvisámegeiela *-nláhkai* ~ *-nládje* -suffiksála ii-finihtta vearbaráhkadusat. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1/2006 s. 18–38.

Remarks on the functions of adpositions in North Saami: the non-spatial use of the postpositions *alde* and *ala*

The article presents a survey of the syntax and semantics of the postpositions *alde* 'on' and *ala* 'onto' in North Saami. In previous descriptions of Saami adpositions, the main focus has always been on the concrete spatial meanings of the adpositional phrases. However, a significant part of the actual usage of the adpositions has various other syntactic and semantic functions that have been taken into account only occasionally.

The diversity of the functions of adpositional phrases in North Saami is demonstrated by examining the usage of the prototypically spatial postpositions *alde* and *ala*. Based on extensive data from the literary language, it is shown that as many as one-third of the occurrences of *alde* and *ala* are more or less non-prototypical, i.e. they do not have a purely spatial meaning. In addition to certain fully opaque phrases, the postpositions may be used in various non-spatial expressions such as *lihtera ala* [liter.GEN «onto»] 'per liter' or *buot ilgadisvuodaid ala* [all hardship.PL.GEN «onto»] 'in addition to all the hardships'.

Not infrequently, adpositional phrases function as obligatory complements of certain verbs and adjectives; *ala*, for example, is used especially with verbs expressing negative emotions, e.g. *váidalit mu joavkku ala* [complain.INF I.GEN team.GEN «onto»] 'to complain about my team', whereas *alde* may be used especially with cognitive verbs with a reciprocal meaning (and often with a negative connotation), e.g. *riidalit luopmániid alde* [quarrel.INF cloudberry.PL.GEN «on»] 'to quarrel over cloudberryes'. Furthermore, the complement of an adposition may be not only a noun but also a finite or non-finite clause; such constructions are commonly used as propositional complements, e.g. *Son bargá dan ala ahte buorida/buoridit eallimis* [s/he work.3SG it.GEN «onto» that make.better.3SG/make.better.INF life.ACC.3SG] 's/he works on making his/her life better'.

Jussi Ylikoski

Giellagas-instituhtta, Oulu universitehta
jussi.ylikoski@oulu.fi

Relatiivainfinitiiva davvisámegielas ja suomagielas

MARJATTA JOMPPANEN

1. Láidehus

Veardádalan dán čállošis¹ davvisámegiela ja suomagiela relatiivainfinitiivvaid. Relatiivainfinitiivan oaivvildan relatiivvalaš infinihttagihpu (relatiivasátni + vuodđoinfinitiiva), mas váilu finihttahápmásaš predikáhta ja subjeakta. Relatiivainfinitiivva syntávssalaš bargun lea meroštallat nuppi cealkkalahtu (doaibmat mearusin), ovdamearkka dihte objeavtta, *In dieđe ovttaga saji* (objeakta), *gosa mannat* (mearus) / *En tiedä yhtään paikkaa* (objeakta), *jonne mennä* (mearus). Relatiivainfinitiiva sáhtta doaibmat maid ieš cealkkalahtun (iehčanas cealkkalahtun), *In dieđe gosa mannat* (objeaktan) / *En tiedä minne mennä* (objeaktan). Infinitiivagihppu sáhtta maid viidut, *In dieđe gosa mannat ija orrut* / *En tiedä minne mennä yöksi*. Sammallahti gohčoda relatiivasáni + vuodđoinfinitiivva relatiivainfinitiivan (2005: 160). Geavahan dán artihkkalis seamma relatiivainfinitiivva tearpma ja viiddiduvvon relatiivainfinitiivvas tearpma relatiivainfinitiivagihppu.

Sámegiella ja suomagiella leat fuolkegielat ja dat oidno earenoamážit relatiivainfinitiivva syntávssalaš ráhkadusas ja semantihkalaš iešvuodain. Geahčadan sámeg- ja suomagiela relatiivainfinitiivvaid jagiid 1979–1997 almmustuvvan čáppagirjjálašvuodas. Mu dutkanmateriála sisttisdoallá oktii-buot 38 girjji, bealli girjjiin leat sámegillii ja bealli suomagillii. Stuorámus oassi girjjiin leat románat muhto noveallat ja mitalusat leat mielde maidái. Mu kriteran lei, ahte jorgalangiella ii leat beassan váikkuhit, nu

¹ Eatnat giitu buriin fuomášahttimiin ja kommenttain Irmeli Pääkkösi, Pekka Sammallahtii, Helena Sulkalai ja anonyma referee-árvvoštallái.

ahte lean välljen dakkár girjjiid, mat leat čállojuvvon njuolga sámegillii ja suomagillii.

Suomagiela dutkantradišuvnnas relatiivainfinitiiva-ráhkadus lea dulkojuvvon elliptalažžan, ovdamearkan vearbbat *pitää* 'galgat, berret', *pitäisi* 'galggašii, berrešii', *täytyy* 'fertet', *täytyisi* 'fertešii', *voida* 'sáhttit', *voisi* 'sáhtášii' leat gahččan infinitiivva ovddabealde eret, nugo cealkagis *En tiedä minne (voin) mennä* 'In dieđe gosa (sáhtán) mannat' (Karlsson, G. 1979: 181, Penttilä 2002: 487). Relatiivainfinitiivagihpu sáhtta ipmirdit elliptalažžan maid sáme-gielas, *In dieđe gosa (sáhtán) mannat*. In goittotge giedahala relatiiva-infinitiivva elliptalaš ráhkadussan muhto konstrukšuvdnan, mii čoahkkana relatiivasánis ja vuoddoinfinitiivvas. Relatiivainfinitiivva vuoddooaibma lea sirdit propositionála sisdoalu, nappo sirdit mearkašumi iige dovddu. Relatiivainfinitiiva sáhtta muhtin dáhpáhusas laktásit maid affektiivva olggos-buktimii, mas eanet dán artihkkala loahpageahčen. Muitalan vuos relatiiva-infinitiivva ovddit dutkamušain.

2. Relatiivainfinitiivva ovddit dutkamušat

Relatiivacealkagat leat dutkojuvvon viehka olu muhto relatiivainfinitiiva-ráhkadusat eai nu olu. Ovdamearka dihte Lehman (1984) lea čállán viiddis, badjel 400-siidosaš typologalaš dutkamuša relatiivacealkagiin (Der Relativsatz). Son giedahallá das relatiivainfinitiivva dušše guokte siiddu (1984: 157–159). Duiskkagiela relatiivacealkka, mii vástida sáme- ja suomagiela relatiivainfinitiivva, lea álo modála, *Ich suche ein Mädchen, mit dem ich tanzen kann* 'Mun ozan nieidda geainna sáhtán dásut'. Juos seamma ášši daddjojuvvo modalitehta haga, de dalle relatiivapronomena geavaheapmi ii leat vejolaš, *Ich suche ein Mädchen zum Tanzen* 'Mun ozan nieidda dásut'. *Zum Tanzen* lea nominála dajaldat, mii čoahkkana ráhkadusas *zu dem Tanzen* 'dásii' (Lehman 1984: 158). Maiddái engelasgiela ráhkadus, mii sulastahtta relatiivainfinitiiva-ráhkadusa, lea modála, *The first man to cross the line will get a prize, The man to see is Fred*. Vuosttas ovdamearkkas infinitiiva lea aktiiva futuvrras ja nuppis passiiva futuvrras. Engelasgiela relatiiva infinitiivaráhkadusaid (Infinitival relatives) geavahus lea ráddjejuvvon, ja dakkárat gávdnojit dušše modála konteavsttas. (Keenan 1985: 169.) Geisler kritisere ovddit dutkamušaid nákkosgirjjistis (Relative Infinitives in English 1995) earet eará das, ahte dat namuhit engelasgiela

relatiivainfinitiiva-ráhkadussan dušše definihtta ráhkadusaid, nugo ovdda-beale ovdamearkkain.

Sámegielas lea dutkojuvvon muhtin muddui ráhkadus, mas vuodđoinfinitiiva hábme ovttas relatiivasániin gihpu, mas ii leat finihttavearba: *Mus ii leat viessu mas orrut* (relatiivasátni + vuodđoinfinitiiva) (Nickel 1994: 441, Sammallahti 2005: 160). Suomagielas relatiivacealkka lea dutkojuvvon vuđolaččat mángga perspektiivvas muhto ii relatiivainfinitiivva dáfus. Pentti Leino (1982) lea čállán viiddis dutkamuša laiggucealkagiin, main relatiivagihppu ii leat ovttas oaivesániinis: *Se on Matti, joka tulee tuolta ensimmäisenä* 'Dat lea Máhtte, gii bohtá doppe ovddemusas'. Irmeli Pääkkösa (1988) dutkamuš vuodđuduvvá relatiivapronomena välljemii. Relatiivapronomenis leage dehálaš rolla relatiivacealkagis, danin go dat váikkuha gehčosa bokte cealkaga semantihkalaš dulkojupmái, *kirja jonka/jota luit* 'girji man lohket (visot) / girji maid lohket'. Suomagielas ii sáhte guoddit relatiivapronomena eret cealkagis nugo ovdamearkka dihte engelas-gielas (Ingo 1996: 38).

Oulu universitehtas leat čállojuvvon sihke suoma- ja sámegielas mánga pro gradu -dutkamuša relatiivacealkagiin. Suomagiela relatiivacealkagat leat dutkojuvvon suopmaniid bokte ja sámegiela relatiivapronomeniid bokte. Davvisámegielas leat čállojuvvon guokte dutkamuša relatiivasáni välljemis: *Gii, gea- ja mii, ma-* relatiivamáddaga välljašupmi 'olmmoš'-korreláhtaid oktavuodas (Guttorm 1992) ja Relatiivasániid *gos/gosa* ja *mas/masa* välljašupmi davvisámegielas (Näkkäljärvi 1998). Suomagiela dutkamušat geahčadit relatiivacealkaga geavaheami iešgudetlágan suopmaniin, ovdamearkan dutkamuš Gaska-Nuortabađaeatnama suopmanis: Keski-Pohjanmaan murteiden relatiivilause (Myllylahti 1997) ja dutkamuš Davvi-Nuortabađaeatnama suopmanis: «Siinähän se olikin niksi joka naksuttaa». Oulun murrealueen relatiivilauseista (Aatsinki 1997).

Sámegiela ja suomagiela ođđaseamos giellaoahpat geahčadit relatiivagihpu eanaš iehčanaš ráhkadussan, eaige elliptalažžan nugo ovdal. Ovdamearkan ođđa giellaoahpain leat Pekka Sammallahti (2005): Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii ja Auli Hakulinen je. (2004): Iso suomen kielioppi. Muhtin dáhphusas relatiivainfinitiiva lea dulkojuvvon velge modálan ja cieggan (engelasgillii *crystallization*) ráhkadussan, nugo cealkagis *Meillä on millä mällätä* 'Mis lea mainna huššat'; «voi mällätä»'sáhtta huššat'

(Hakulinen je. 2004: 1507–1508). Mun gieđahalan dán artihkkalis relatiiva-infinitiivva iehčanas ráhkadussan, danin go mu mielas relatiivainfinitiivva váldodoaibman lea sirdit propositionála (duohta) mearkkašumi. Muhto juos čálli dahje hubmi háliida buktit ovdan modála jurdagiiddis, de son bidjá daid maid oidnosii: *Mus ii leat geainna **sáhtán** hallat.*

3. Relatiivainfinitiivva govvádus

Suomagielas relatiivacealkaga sáhtta álggahit relatiivapronomeniin *joka* 'mii', *kuka* 'gii', *mikä* 'mii', pronominálaadjektiivvain (proadjektiivvain) *jollainen*, *millainen*, *minkälainen* 'makkár' dahje pronominálaadvearbbain (proadvearbbain) *jolloin* 'goas', *jonne* 'gosa', *joten* 'nu ahte' ja *milloin* 'goas' (Ikola je. 1989: 201). Suomagiela relatiivasánit leat nappo suorggá-dusat sátnemáddagiin *jo-*, *ke-*, *ku-*, ja *mi-* (Pääkkönen 1988: 15), ja dalle maid relatiivasátni *minne* 'gosa', gullá maid jovkui. Suomagiela relatiivapronomeniid vásttan sámegielas leat lagamustá *mii*, *gii*, *guhte*, *goabbá* ja *guhtemuš*, relatiivaadvearbbat (proadvearbbat) *goas*, *go*, *gosa* ja *gos* (Sammallahti 1994).

Relatiivasániid válljen sámegielas spiehkkaasa suomagielas, nu ahte ovdda-beale relatiivasániid jorgalusaid ii sáhte veardidit suomagiela relatiivasáni geavaheapmái. Ovdamearkka dihte suomagielas leat guokte molssaeavttu relatiivasátnin sihke hállan- ja čállingielas: *piika*, *jonka/kenen kanssa jutella* 'biigá geainna háleštit', muhto sámegiela čállingielas orru leamen geavahusas relatiivasátni *gii*, dalle go korreláhta čujuha olbmui. Dán dutkamušas ii gávdnon oktage relatiivainfinitiiva, mas livččii leamaš relatiivasátni *mii* 'olmmoš'-korreláhta oktavuodas. Geahčadan dán artihkkalis eanet relatiivainfinitiivva ollisvuoda go ovttaskas relatiivasániid válljema. Relatiivasánit mat gávdnojit relatiivainfinitiivagihpus, leat eanet ráddjejuvon joavku go dat relatiivasánit mat leat dábálaš relatiivacealkagis. Lean ráddjen eret buot nominatiivahápmásaš relatiivasániid nugo *mii* ja *gii*, mat kongruerejit ovttas vearbbain. Mu dutkanmateriálas ii gávdnon oktage relatiivainfinitiivagihppu, mii álgá relatiivaadjektiivvain, vaikko dat livččii leamaš ainjuo sámegielas vejolaš. Relatiivaadjektiivva lea gal hárvenaš, ovdamearkan *Sus váillui fiskat, makkárin (mainna) málet seinniid.*

Muhtin dáhpáhusain lea váttis dadjat leago jearaldat eahpenjulges jearaldat-

cealkagis vai relatiivacealkagis, danin go dat leat ráhkadusa dáfus lahka nubbi nuppi (Pääkkönen 1988: 50–51, Hakulinen – Karlsson 1979: 354–355). In suokkardala dán artihkkalis eahpenjulges jearaldatcealkaga / relatiivacealkaga problematihka, danin go dat ii leat relevánta dán dutkamuša dáfus. Dalle go jearaldagas lea relatiivainfinitiiva, de cealkkaráhkadus lea álo seammalágan, leš dal namahus eahpenjulges jearaldat- dahje relatiivacealkka. Muhto relatiivainfinitiivva dáhpáhusas bohtet aivve čielgasit ovdan guokte iešguđetlágan syntáksaráhkadusa, main relatiivainfinitiiva gávno: dat sáhttá leat mearusin dahje iehčanas gihppun. Geahčadan vuos relatiivainfinitiivagihpu typihkalaš sárgosiid, ja de gieđahalan relatiivainfinitiivagihpu guovtti iešguđetlágan syntávssalaš ráhkadusa.

Sihke sámegielas ja suomagielas lea dábálaš, ahte relatiivacealkagiid sátnortnet rievdá. Relatiivagihpuid sátnortnet lea álo čavgat: dalle go relatiivainfinitiiva lea merrosa funkšuvnnas, de korreláhta lea ovdal relatiivasáni ja infinitiivva, *Livččiiba musge oabbá gainna duhkoraddat*. 'Olisipa minullakin **sisko kenen kanssa leikkiä**'. Go relatiivainfinitiivagihppu lea iehčanas cealkkalahttun, ortnet lea: relatiivasáni + infinitiiva, *Mus ii lean gainna háleštit* 'Minulla ei ollut **kenen kanssa jutella**'.

Relatiivainfinitiivva frekveansa lea unni. Suomagiela dutkanmateriálas leat 14 relatiivainfinitiivva, main stuorámus oassi (ovcci dáhpáhusa) lea biehttalankonteavsttas. Sámegielas relatiivainfinitiiva gávno measta guovtti geardde eanet suomagiela ektui, 26 dáhpáhusa. Daid juohku miehtan- ja biehttalancealkkakonteavstta gaska lea seamma dásis: 13 miehtan- ja 13 biehttalanhámi. Biehttalankonteaksta máksá dan, ahte relatiivainfinitiivagihppu lea mearusin ja biehttaleapmi buktojuvvo ovdan ovddit matriisacealkagis, nugo ovdamearkacealkagiin (1) ja (2). Go relatiivainfinitiiva lea iehčanas gihppu, de biehttaleapmi gullá olles cealkaga finihttaverbii, nugo ovdamearkkain (3) ja (4).

- (1) *Dattege lea dieđus olbmot olgun iešguđet ge earánis – soapmásis dahje olusiin ii oppa leat ge mihkkige sajiid gosa sisa mannat* (HG 1990: 23).
- (2) *Ei olekaan mitään patukkaa joka kohoaisi oman itsen ja naisen väliin, ei mitään asetta jolla alistaa ja survoa toinen huutamaan* (PH 1994: 76).

’Ii leatge makkárge bokkiid, mii badjánivččii iežan ja nissona gas-kii, ii makkárge vearju, mainna soardit ja norrat nuppi čuorvut.’

- (3) *Ei tiedetty minne katsoa tai mitä sanoa* (JT 1999: 98).

’Ii lean diehtu, gosa geahččat ja maid dadjat.’

- (4) *Jus ii lean geainna lihtodit, de diđii goit ahte Mironjávrrri duottar-stobus lea vuosttaš gávnnadan-báiki, Issaha-Juhana geahčen* (MB 1985: 18).

Sámegiela dutkanmateriálas relatiivainfinitiiva lea dábáleabbo iehčanas cealkkalahttun (16/26), go merrosa funkšuvnnas (10/26). Suomagielas relatiivainfinitiiva lea fas dávjjit merrosa funkšuvnnas (9/14) go iehčanas cealkkalahtun (5/14). Relatiivainfinitiiva lea dábálaš biehttalancealkkakonteavsttas sihke suomagielas ja sámegielas. Suomagielas relatiivainfinitiiva lea biehttalancealkagis dávjjibut merrosa funkšuvnnas go iehčanas cealkkalahttun. Sámegielas lea nuppe gežiid, relatiivainfinitiiva lea dávjjibut iehčanas cealkkalahttun go merrosa funkšuvnnas biehttalancealkagis.

Matriisacealkaga (hálddašeaddji cealkagis, mii lea ovdal vuolládston relatiivainfinitiivagihpu) finihttavearban lea dávjá *leat/olla*-vearba, mii lea eksistentiála tiipasaš, ovdamearkka dihte habitiivacealkka. Dalle go relatiivainfinitiiva lea iehčanas cealkkalahttu, de ii sáhte namuhit makkárge typihkalaš finihttavearbbá. Ovdamearka habitiivaráhkadusas lea cealkka (1), mas relatiivainfinitiivagihppu (*gosa sisa mannat*) lea merrosa funkšuvnnas. Habitiiva lea guovtti oasis, main vuosttas lea ovttaidlogu lokatiivakásusin *soapmásis* ja nubbi mánggaidlogu lokatiivakásusin *olusiin*. Oamasteami čuozáhat lea *mihkkige sajiid*, man mearusin lea infinitiivagihppu *gosa sisa mannat*. Gohčodan oamastanráhkadussan maid ráhkadusa, mas ii leat konkrehta oamastančuozáhat, nugo ovdamearkkas (5). Cealkagis relatiivainfinitiivagihppu, *maid smiehtat ja muittašit*, lea habitiivacealkagis iehčanas cealkkalahttu, man sáhtta dulkot subjeaktan.

- (5) *Dál ii lean šat stuorrage vahát, vaikko nahkárat eai rohttešege, dál sus lei maid smiehtat ja muittašit* (IP 1995: 81).

4. Relatiivainfinitiivagihppu merrosa funkšuvnnas

Giedahalan sierra relatiivainfinitiivva korreláhta mearusin ja de iehčanas cealkkalahtun. Geahčadan dán logus relatiivainfinitiivva merrosa fukšuvnnas, dan syntávssalaš doaimma ja relatiivainfinitiivva korreláhta definihttavuoda ja indefinihttavuoda. Viđát logus giedahalan dasto iehčanas relatiivainfinitiivagihpu.

Relatiivainfinitiivva (relatiivasátni + vuodđoinfinitiiva) syntávssalaš ráhkadus lea seammasullasaš sihke suoma- ja sámegielas, nugo ovdamearkkain (6) ja (7) sáhtta oaidnit. Relatiivainfinitiiva doaimma okto dahje viiddiduvvon mearusin ovddit nominálagihppui. Cealkagis (6) lea ovdamearka, mas viiddiduvvon relatiivainfinitiiva (*jonka kanssa jutella tärkeästi ja neuvoa* 'geainna háleštit dehálaččat ja rávvet') addá lassediđuid nomenis *piika* 'biigá'. Nuppi ovdamearkkas (7) relatiivainfinitiivagihppu (*maid fállat maiddá sámi lohkkiide ge*) mearrida máŋggaidlogu nominatiivva *duohtavuodát*.

- (6) *Ennen oli ollut piika, jonka kanssa jutella tärkeästi ja neuvoa, vaikka piika mokoma osasi, sen kuin tavan vuoksi pyysi* (AK 1987: 76).
'Ovdal lei leamaš biigá, geainna háleštit dehálaččat ja rávvet, vaikko dakkár biigá máhtii, muđui vieru mielde jearai.'
- (7) *Vaikko dilít leat ge viehka goabbatlágán Amerihkás ja Davviriikkain, de leat eahpitkeahhtá dán girjjis duohtavuodát maid fállat maiddá sámi lohkkiide ge* (HG 1990: 79).

Vaikko relatiivainfinitiiva lea guktuin gielain syntávssalaš ráhkadusa ja funkšuvnna dáfus seammalágan, de relatiivasáni válljen spiehkasta sámegielas suomagiela ektui. Giedahalan relatiivainfinitiiva-ráhkadusa vuodđoainnus ovtta ollisvuotán, ja muitalan dušše oanehaččat suoma- ja sámegiela relatiivasániid geavahusa erohusas. Vuos muitalan relatiivasáni válljemis. Cealkaga (6) relatiivainfinitiiva *jonka kanssa jutella* 'geainna háleštit' sáhtta buktit ovdan pragmatihka dáfus guovtti eará relatiivapronomeniin maiddá: *kenen/minkä kanssa jutella* 'geainna/»mainna»hupmat'. Dalle go lea sáhka olbmos, de eanaš geavahuvvo *joka* 'mii'-pronomen, nugo cealkagis (6). Hupmangielaš livččii *kenen kanssa* 'geainna' dábáleabbo ja *minkä kanssa* 'mainna' maid vejolaš molssaeaktu (Hakulinen je. 2004: 722–723). Sámegielaš geavahuvvo dábálaččat *gii*-pronomen, dalle go čujuhuvvo olbmui: *biigá geainna háleštit* (gč. Guttorm 1992: 101, 120).

Gii-pronomena geavahus relatiivainfinitiivagihpus lea dábálaš čállingielas (njálmálaš diehtu Ante Aikios), muhto hállangielas geavahuvvo maid *mii*-pronomen, *biigá mainna háleštit*. Relatiivasáni válljašupmái váikkuhit maid eará áššit, nugo korreláhta definihttavuohta–indefinihttavuohta ja korreláhta syntávssalaš funkšuvdna.

Erohus relatiivasániid válljemis suoma- ja sáme-gielas boahťa bures oidnosii dalle, go relatiivasáni korreláhta almmuha báikki. Suomagielas relatiivasátne lea dalle eanaš *mi*-álgosaš, nugo *missä* 'gos', *mistä* 'gos' (Pääkkönen 1988: 255–261, 283) ja sáme-gielas *g*-álgosaš, *gos*, *gosa* (Näkkäljärvi 1998: 111). Cealkagis (8) relatiivasátne *goste*²/*gos* čujuha kássaide ja reŋkkuide báikin gos čohkkát. Suomagielas sáhtta geavahit seammasullasaš cealkkakonteavsttas maid *jo*-álgosaš relatiivasáni, mii čujuha báikái kássaide ektui: *Siellä oli laatikoita ja jakkaroita joilla istua* 'Doppe ledje kássaide ja reŋkot main čohkkádit'. *Jo*-álgosaš relatiivapronomen geavahuvvo dábálaččat entitehtaid spesifiseremis (Hakulinen je. 2004: 722).

(8) *Doppe ledje kássaide ja reŋkkot goste čohkkádit* (ME 1986: 69).

Korreláhta ja relatiivainfinitiivva gaskavuoha ii leat álo ovttalágan. Seamma korreláhtas sáhtta leat maid eanet go okta relatiivainfinitiivva mearus, nugo cealkagis (6). Guokte relatiivainfinitiivagihpu meroštallet nominálagihpu *piika* 'biigá', 1) *jonka kanssa jutella tärkeästi* ja 2) *neuvoa*. Maŋimus relatiivagihppu lea elliptalaš, vaikko ovddit relatiivasátne ii heive dasa, **piika, jonka kanssa neuvoa* 'piika, geainna rávvet', muhto dasa heive relatiivapronomen *jota*; *piika, jota neuvoa* 'biigá gean rávvet'. Relatiivainfinitiivva sáhtta čujuhit maid guovtti nominálacealkagii, main leat iešguđetlágan entitehtat. Ovdamearkka dihte cealkagis (8) lea báldalastinkorreláhta, mii lea guovtti oasis: 1) *kássaide* ja 2) *reŋkkot*; *kássaide goste čohkkádit ja reŋkkot goste čohkkádit*.

Relatiivainfinitiivva ráhkadusa maŋit oasis eai oro leamen makkárges semantihkalaš ráddjehusat, ja nu vearba sáhtta leat mearkkašumi dáfus doaimman- dahje hállanvearba, *dahkat*, *muitalit*. Dušše *leat/olla*-vearba ii oro leamen heivvolaš molssaeaktu, goit 'orruma' mearkkašumis. Sáme-gielas

² Relatiivasátne *goste* gullá Porsáŋggu suopmanii. Stándardagiela vástta lea *gos*. (Nielsen 1979 (1932–1962): 182.)

duktanmateriálas ii gávdno oktage *leat*-vearba, muhto suomagiela materiálas *olla*-vearba gávdno oktii mearkkašumis 'čájehit' (9). *Olla*-vearba mearkkaša dás pragmáhtalaččat eanet aktiiva doaimma go dušše orruma; *li lean giige geasa čájehit rovván*.

- (9) *Ei ollut **ketään jolle olla** rouvaa ja tavallaan **uskoutua**, kun ei näihin tiloihin saanut edes mahdutetuksi piikaa* (AK 1987: 19).
'*Li lean giige geasa leat rovvá ja muhtin láhkai luohditid, go ii daidda lanjaide fidnen oppa čáhkadit biiggá.*'

4.1. Syntávssalaš funkšuvdna

Relatiivainfinitiivva syntávssalaš funkšuvdna boahdá korreláhta mielde. Dalle go relatiivainfinitiiva mearrida korreláhta, mii lea ovdamearkka dihte subjeavtta funkšuvnnas, de relatiivainfinitiiva lea syntávssalaččat subjeaktasihpu oassin. Geavahan tearpmaid 'mearrida' ja 'mearus', vaikko relatiivainfinitiivagihppu lea pragmáhtalaččat korreláhta bákkolaš mearus. Ovdamearkacealkagis (10) relatiivainfinitiivva pragmáhtalaš funkšuvdna lea mitalit siva, masa dárbbasuvvo dat *okta olmmoš*, ja seamma láhkai cealkagis (11) relatiivainfinitiivva funkšuvdna lea čilget, ahte jearaldagas lea lagamustá ássanbáiki. Relatiivainfinitiiivamearus sulastahtá deavdaga, danin go dat orru leamen pragmáhtalaččat bákkolaš, nugo ovdamearkkas (12) relatiivainfinitiiva *mas boradit: čuoččuimet ráiddus vuordimin beavdegeaži, mas boradit*. Okta iešvuohta mii earuha deavdagiid ja merrosiid lea dat, ahte deavdagat leat bákkolaččat muhto merrosat dábálaččat eai leat (Hakulinen je. 2004: 429).

- (10) *Mutta kun tänään olisi ollut edes **yksi ihminen, kenelle kertoa: isällekkään ei uskaltanut, eikä tietysti äiti ymmärtäisi*** (AK 1987: 109).
'*Muhto go odne livččii leamaš joba okta olmmoš, geasa mitalit: áhččáige ii duostan, iige eadni dieđusge ipmirdivčče*'.
- (11) *Dattege lea dieđus olbmot olgun iešgudet ge earánis – soapmásis dahje olusiin ii oppa leat ge **mihkkige sajiid gosa sisa mannat*** (HG 1990: 23).
- (12) *Oaččuimet viimmat dallearkka, mas lei biergomálli, **dan manjis***

čuoččuimet ráiddus vuordimin beavdegeaži, mas boradit (RPL 1994: 23).

4.1.1. *Subjeavtta mearusin*

Syntávssalaš funkšuvnna dáfus relatiivainfinitiiva mearrida dávjá dakkár korreláhta, mii lea cealkkasubjeakta dahje -objeakta (Sammallahti 2005: 160). Relatiivainfinitiiva mearrida subjeavtta mu dutkanmateriálas njelljii (4/8), ovdamearkka dihte cealkagis (13) relatiivainfinitiiva *maid fállat* hábme subjeavtta ovttas korreláhtain *duohtavuodát*. Cealkagis (8) lea nubbi ovdamearka cealkkasubjeavttas (*kássat ja reŋkkot goste čohkkádit*), mii čoahkkana korreláhtas ja relatiivainfinitiivagihpus.

(13) *Vaikko dilit leat ge viehka goabbatlagán Amerihkás ja Davviriikain, de leat eahpitkeahttá dán girjjis duohtavuodát maid fállat maiddá sámi lohkkide ge* (HG 1990: 79).

Buot relatiivamerrosat, mat gávdnojit suomagiela dutkanmateriálas, leat eksistentiálacealkagiin ja meroštallet korreláhtaid, mat leat subjeavtta funkšuvnnas. Dakkár cealkagat leat vihtta: nugo cealkagat (2), (6), (10). Ovdamearkan cealkagis (6) lea subjeaktakorreláhttan nomen *piika* 'biigá' ja dan meroštallá relatiivainfinitiivagihppu *jonka kanssa jutella tärkeästi ja neuvoa* 'geainna háleštít dehálaččat ja rávvet'. Ovdamearkacealkka (6) lea prototiipasaš eksistentiálacealkka: cealkaga álggus lea áiggi/báikki dajaldat, *olla* 'leat' -vearba ja daid lassin subjeakta, mii ii leat máinnašuvvon ovdal. Relatiivainfinitiiva meroštallá subjeavtta, mii lea biehttalancealkagis partitiivvas ja miehtancealkagis nominatiivvas, earret dalle go das lea ovdamearkka dihte affektiivva doaibma. Dalle miehtancealkaga subjeakta lea maid partitiivakásusis. Affektiivvalaš doaimmas čálán vehá eanet dán artihkkala loahpas. Eksistentiálacealkka sáhtá leat maid habitiiva, nugo ovdamearkkas (14), mas relatiivainfinitiivagihppu mearrida korreláhta, mii lea oamasteami funkšuvnnas. Seamma ovdamearkacealkagis sáhtá oaidnit, ahte eksistentiála subjeakta sáhtá leat maid definihtta, dego cealkagis (14), mas hubmi diehtá dihto *báikki gosa sáddet*.

(14) *Kun ryhdyin kirjoittamaan niitä, tajusin ettei minulla ollut kuin yksi paikka mihin lähettää sellaisen* (JS 1990: 111).

’Go álgen čállit daid, fihhtejin ahte mus ii leat go okta sadji, gosa sáddet dakkára.’

4.1.2. *Objeavtta mearusin*

Sámegeielas relatiivainfinitiiva sáhtta leat ovttas korreláhtain objeavtta funkšuvnnas. Ovdamearkan cealkagis *Son ii gávdnan ovttage olbmo* (objeakta), *geas jearrat* (relatiivainfinitiiva mearusin). Mu dutkanmateriálas gávdnojit golbma ovdamearkka dákkár ráhkadusas ja dain buohkain lea ráhkadus, mii almmuha ’manin’ ja ’makkár ulbmila várás’. Cealkagis (12) relatiivainfinitiiva lea mearusin objektii *čuoččuimet* (hálddašeaddji vearba) *ráiddus vuordimin beavdegeaži* (objeakta), man mearusin lea relatiivainfinitiiva *mas boradit*, mii lea pragmáhtalaččat bákkolaš. Cealkagis (15) lea syntávssalaččat seammalágan ovdamearka relatiivainfinitiivvas mii mearrida objeavtta. Relatiivainfinitiivagihppu *maid boradit* mearrida objeavtta, mii lea guovtti oasis: *hamburgára* ja *Cola*. Goalmmát ovdamearka lea finálaráhkadus, (16) *Nillu vázzilii gáddái viežžat fatnasis meali*, mas relatiivainfinitiivagihppu *mainna firrestallat dan varraliema meroštallá infinitiivva (viežžat)* objeavtta *meali*.

(15) *Diehttelas leat vuos finadan muhtun «drive thru» gáhtakievkkanis oasttesteamen hamburgára ja Cola maid boradit dan botta go čuovut filmma* (HG 1990: 22).

(16) *Dan botta lei varraliepmage juo liegganan, ja Nillu vázzilii gáddái viežžat fatnasis meali, mainna firrestallat dan varraliema* (IP 1995: 52).

4.1.3. *Predikatiivva mearusin*

Predikatiivvalaš relatiivainfinitiivagihppu lea mañimuš ja áidna ovdamearka sámegeiela relatiivainfinitiivva ja korreláhta syntávssalaš funkšuvnnas. Cealkagis (17) predikatiiva hábme korreláhtas ovttas relatiivainfinitiivvain: *eana, maid doallat bassieanan*. Ovdamearkacealkagis lea jearaldat kategori-serejeaddji predikatiivvas, ja cealkka lea lagamustá ekvatiivacealkka, mas subjeakta *dat* ja predikatiiva *eana* čujuhit seamma entitehtii: *Dat galgá leat eana, maid doallat bassieanan*. Relatiivainfinitiivagihppu meroštallá dárkileappot predikatiivva *eana*. Meroštallan leage okta ekvatiivacealkaga

deháleamos doaimmain (Kelomäki 1997: 52–57). Cealkagis easka olles predikatiivagihppu ollašuhtta meroštallama doaimma. Suomagiela materiálas ii gávdnon oktage ovdamearka relatiivainfinitiivvas predikatiivva mearusin. Muhto orru leamen vejolaš, ahte relatiivainfinitiiva livččii maid suomagielas predikatiivva mearusin sámegiela ovdamearkacealkaga ektui.

(17) --*danin berret gudnejahttit dán girkoatnama. Dat galgá leat midjiide eana, maid doallat bassieanan, dasgo celkojuvvohan juo rámmáhise: «Gudnjejahtte áhčát ja eatnát, vai guhká ealášit dán eatnan alde, maid Hearrá du Ipmil lea dutnje addán.»* (IP 1995: 8.)

4.2. Relatiivainfinitiivva semantihkalaš doaibma

Relatiivacealkagis leat iešguđetlágan doaimmat korreláhta ektui. Dat sáhtta leat ovdamearkan lasiheaddji (ii restriktiiva) dahje ráddjeaddji (restriktiiva) relatiivacealkka. Lasiheaddji relatiivacealkka lea vuolládston relatiiva-cealkka, mii addá muhtin lassedieđuid. Dasa lassin dat sáhtta leat maid additiivvalaš, dalle dat vástida mearkkašumi beales lagamustá bálddalasti ja-cealkaga: *Mun vižžen eppela, man (ja) borren seammas go gehččen ođđasiid.* Ráddjeaddji relatiivacealkaga doaibma lea ráddjet dahje čujuhit dárkileappot nugo ovdamearkan cealkagis: *Olmái, gii bohtá doppe, lea mu áhčči.* Lasiheaddji ja ráddjeaddji relatiivacealkaga erohus ii leat álo nu čielggas, ahte daid livččii vejolaš kategoriset. (Hakulinen je. 2004: 1111–1113, Pääkkönen 1988: 4, 93–94, 124–125.) Relatiivainfinitiivva semantihkalaš doaibma spiehkasta dábálaš relatiivacealkaga doaimmaid korreláhta ektui. Dan ii leat relevánta meroštallat, leago dat lasiheaddji, ráddjeaddji vai additiivvalaš. Muhto relatiivainfinitiivva semantihkalaš doaibman orru leamen addit korreláhta hárrái vástádusa gažaldahkii *manin* dahje *man ulbmila várás*, iige almmut lassedieđuid. Cealkagis (18) leat siskálagaid relatiivacealkka ja relatiivainfinitiiva, main mañit vástida gažaldahkii *man ulbmila várás*.

(18) *Dát govahallamat viehttaladde mu, mon atnigohten iežan rávis olmmájin, mas ii lean mihkkege mas ballat* (ME 1986: 30).

Relatiivacealkaga ja dan korreláhta ráhkadusa sáhtta geahččat maid korreláhta definihttavuođa dahje indefinihttavuođa perspektiivvas (Pääkkönen

1988: 132–135). Relatiivainfinitiivagihppu sáhtta meroštallat juogo definihtta dahje indefinihtta korreláhta. Definihttavuohta mearkkaša lagamustá dan, ahte lohkki sáhtta identifiseret muhtin substantiivaoruha eará substantiiva-oruhiin, ja dat lea maid čálli ulbmil. Čálli ulbmil ja teakstabiras leat nappo guovddášrollas definihttavuođa meroštallamis. (Hakulinen je. 2004: 1350, Vilkuna 1992: 77–105.) Dalle go lea sáhka relatiivainfinitiivvas, sáhtta heivehallat nu ahte substantiivaorut máksá relatiivacealkaga korreláhta. Teakstabiras dahje -konteaksta ja korreláhta, mas relatiivainfinitiiva gávno, lea hui háreve definihtta mu dutkanmateriálas. Indefinihtta korreláhta ovttas relatiivainfinitiivvain lea ovdamearkacealkagis (11), korreláhttan lea indefinihtta *mihkkige sajiid*, man mearrida relatiivainfinitiivagihppu *gosa sisa mannat*.

Definihtta relatiivainfinitiivvaid korreláhtat gávnojit nappo unnit go indefinihtta korreláhtat: dušše guokte ovdamearkka guktuin gielain. Ovdamearkan cealkka (14), mas lea definihtta korreláhtta (*yksi paikka* 'okta sadji') biehttalancealkkakonteavsttas. Hubmi jurddaša dušše *ovtta dihto saji, gosa sáddet*, korreláhtta lea definihtta danin go sus ii leat go okta molssaeaktu, masa son čujuha. Eará molssaeavttut eai leat vejolaččat. Dalle go jearaldagas lea numerála, de definihttavuohta ii leat dušše ovtta láhkai čilgemis; numerála ovddabealde sáhtta leat velá mearus. Gihpu definihttavuođa dahje indefinihttavuođa dulkomii dárbbášuvvo velá eará konteaksta substantiivagihpu lassin (Vilkuna 1992: 178). Cealkagis (14) numerála lea cealkkaráhkadusa siskkobealde, ja identifisere korreláhta dušše ovtta áidna molssaeavttu dáfus.

Sámegeiela dutkanmateriálas definihtta korreláhta dulkon definihttan cealkagis (16) vuodđduvvá ensyklopedalaš dihtui dahjege máilmmidihtui. Dat máksá árgabeaidieđu, mii mis buohkain lea máilmmis (Karlsson, F. 2000: 189). Korreláhta *mealli* sáhtta dulkot definihttan, danin go fatnasis dábálaččat lea dušše okta mealli fatnasa stivremii. Nillu vázzilii muhtin dihto fatnasii, gos lei mealli, definihttavuohta lea dulkomis sihke dili ja implikerejuvvon dovddusvuoda vuodul (Vilkuna 1992: 18–23). Dili dovddusvuoda ovddasta dihto fanas, Nillu fanas, ja implikerejuvvon dovddusvuoda ovddasta metonymalaš gaskavuoda *fanas–mealli*, oassi dihto ollisvuodas, *Nillu vázzilii gáddái viežžat fatnasis meali*. Relatiivainfinitiivagihppu čatná semantihkalaččat oktii guokte cealkaga, mat leat infinitiivagihpu ovddabealde. Dasa lassin dat čilge, mo dat laktásit nubbi nubbái; mat oktasaš áššit leat *varraliema*

liggemis ja gáddái vázzimis.

Indefinihttavuohta lea dábálaš sárggus relatiivainfinitiivagihpu korreláhtas ja seammás oppa relatiivainfinitiivagihpus. Indefinihttavuohta vuodđuduvvá dasa, ahte relatiivainfinitiivagihput gávdnojit eahpespesifa dahje generála konteavsttas. Ovdamearkan cealkaga (19) sáhtttá dulkot indefinihtalažžan, danin go das geavahuvvo konditionála *livččiiga*, mii čujuha sávaldahkii. Indefinihttavuohta mearrašuvvá oppa cealkkakonteavstta vuodul. Ovdamearkacealkka (20) lea generála, korreláhtta *biigá* dárkkuha gean beare biiggá iige dihto spesifa olbmo.

(19) *Livččiiba musge stuorát oabbá, **geainna duhkoraddat**, muhto mus ii lean earágo unna Áilleš* (RPL 1994: 87).

(20) *Ennen oli ollut **piika, jonka kanssa jutella tärkeästi ja neuvoa**, vaikka piika mokoma osasi, sen kuin tavan vuoksi pyysi* (AK 1987: 76).

’Ovdal lei leamaš biigá, geainna háleštit dehálaččat ja rávvvet, vaikko biigá neavri máhtii, muhto vieru mielde jearai.’

5. Iehčanas relatiivainfinitiiva

Iehčanas relatiivainfinitiiva čohkiida relatiivasánis ja vuodđoinfinitiivvas, seamma láhkai go viidon iehčanas relatiivainfinitiivagihppu. Dat lea cealkagis cealkkalahtu funkšuvnnas, ja danin dat ii dárbbáš oaivesáni/korreláhta. Das čuovvu, ahte iehčanas relatiivainfinitiiva ii aktualisere definihtta- dahje indefinihttavuođa ektui. Suomagiela relatiivainfinitiivagihppu sáhtttá leat iehčanas cealkkalahttu eksistentiála- ja oamastancealkagis, *Minulla ei ole minne mennä* ’Mus ii leat gosa mannat’, ja dan lassin cieggan ráhkadusain, ovdamearkan mentála *tietää* ’diehtit’ -vearbbain, *En tiedä minne mennä* ’In dieđe gosa mannat’ (Hakulinen je. 2004: 1111, 1117). Mun lean dutkamušastan dulkon ráhkadusa iehčanas ráhkadussan, in cieggan ráhkadussan. Sámeagiela ovddit dutkamušain ii leat máinnašuvvon sierra relatiivavalaččat geavahuvvon infinitiiva (Nielsen 1979 (1932–1962)) dahje juogaduvvon iehčanas relatiivainfinitiiva ja vuolládston relatiivainfinitiiva iežas joavkkuide (Nickel 1994: 441, Sammallahti 2005: 160).

Iehčanas relatiivacealkka ja eahpenjulges jearaldatcealkka leat ráhkadusa

dáfus ideanttalaččat *Matti tiesi miten opettaa* 'Máhtte didii mo oahpahit'. Cealkaga sáhtta dulkot eahpenjulges jearaldatcealkkan dahje relatiivacealkkan cealkaga vearbatiippa ja jearri relatiivasáni vuodul, dalle go relatiivacealkka / eahpenjulges jearaldatcealkka lea subjeakta dahje objeakta. Seamma problematihkka lea guorahallojuvvon juo ovddit dutkamušain, muhto dasa ii leat šaddan oktasaš čuovddus (Hakulinen – Karlsson 1979: 284–285, 354–356, Pääkkönen 1988: 50–58). Ođđaseamos suomagiela giellaoahppa addá dulkonfriddjavuođa, mii vuodđuduvvá cealkaga predikáhtii: dalle go hálddašeddji cealkaga predikáhta lea mentála (almmuha áicama, diehtima, ipmirdeami dahje sága sirdima), sáhtta cealkaga, mii álgá *mi-* dahje *ku-*pronomeniin, dulkot juogo relatiivacealkkan dahje vuolládston jearaldatcealkkan, *Tiedän minne mennä* 'Dieđán gosa mannat'. Geavahan friija dulkonvejolašvuoda ja dulkon dákkár cealkagiid dán artihkkalis relatiivainfinitiivan. Dakkár dáhpáhusas, mas hálddašeddji cealkaga predikáhta ii leat mentála cealkka, ja mii álgá *mi-*, *ku-*pronomeniin, jearldagas lea iehčanas relatiivacealkka *Teen mitä huvittaa* 'Dagan maid háliidan'. (Hakulinen je. 2004: 1117–1118.)

Nugo ovdal juo bodii ovdan, lea hálddašeddji cealkaga predikáhtas dehálaš rolla iehčanas relatiivainfinitiivva oktavuodas. Iehčanas relatiivainfinitiivagihpuid syntávssalaš doaibma cealkagis lea čatnosis finihttaverbii, danin guorahalan vuos finihttavearbba. Dás sáhtta juo máinnašit, ahte iehčanas relatiivainfinitiivva frekveansa lea dávjjit sámeagiela dutkanmateriálas (16/26) go suomagielas (5/14).

Sámeagiela dutkanmateriála vuodul hálddašeddji cealkaga predikáhta lea dávjá *leat-*vearba ovtta iehčanas relatiivainfinitiivvain (13/16). Iehčanas relatiivainfinitiiva lea cealkkalahtun hálddašeddji dahje vuolládston cealkagis. Cealkagis (21) lea ovdamearka maŋit dáhpáhusas, mas vuolládston cealkka lea adverbialacealkka 'manin lei baggu hállat', mii čilge hálddašeddji cealkaga. Relatiivainfinitiiva lea vuolládston cealkagis subjeavtta funkšuvnnas. Seamma láhkai lea nuppi ovdamearkkas (22), mas relatiivainfinitiivagihppu lea vuolládston cealkaga subjeaktan. Sáhtta dulkot, ahte vuolládston cealkka almmuha ulbmila: *vai isidis livččii lean maid badjelii ain coggat*. Dat muitala siva maddái dillái, maid hálddašeddji cealkka almmuha. Cealkka (22) lea habitivacealkka, mas habitivain lea lokatiiva *mánain ja isidis*. Lea fuopmášahtti ahte stuorámus oassi sámeagiela iehčanas relatiivainfinitiivacealkagiin leat biehtaleaddji cealkagat

(10/16), ovdamearkan cealkka (23). Dat lea dábálaš cealkka, mii sisttisdoallá relatiivainfinitiivva: biehttalancealkka, man predikáhtan lea *leat*-vearba. Cealkagis (23) relatiivainfinitiivva syntávssalaš funkšuvdna lea subjeakta.

(21) *Orui, ahte sus lei bággu hállat dál, go lei velá geasa hállat* (RPL 1994: 154).

(22) *Don, gii ieš ledjet nuorabun čohkkán goađis dollagáttis ja dud-djon: gorrón beaskkaid ja gálssokiid, gávttiid ja goikketiid, godđán boahkániid ja vuoddagiid, stohppádan ja duokŋadan vai mánáin ja isidis livččii lean maid badjelii ain coggat* (KP 1989: 69).

(23) *Moai árvaleimme, ahte fertejetne dál lávu ráhkadit rohtui. Muhto ii leat maid ráhkadit.* (IT 1997: 50.)

Suomagiela dutkanmateriálas ii leat hálddašeaddji cealkagiin oktage *olla* 'leat'-vearba, vaikko *olla*-vearba lea aivve vejolaš ovttas relatiivainfinitiivvain, *Kesällä on mitä tehdä* 'Geassit lea maid dahkat'. Muhto dutkanmateriálas gávdno dájvá mentála *diehtit*-vearba (4/5) hálddašeaddji cealkaga predikáhtan. Dat lea álo biehttalancealkagis nugo ovdamearkkas (24). Vearba *diehtit* gávdno maiddái sámeagiela dutkanmateriálas (3/16). Dat sáhtá leat sihke biehttaleaddji (25) ja miehtemielalaš (26) cealkkakonteavsttas.

(24) *Kun Miika meni vessaan, ei Helena tiennyt minne asettua* (VP 1985: 89).

'Go Miika manai hivssegi, ii Helena diehtán gosa čuoččastit.'

(25) *Áslat ii dieđe maid bargat* (EL 1979: 20).

(26) *Nurkkala gánda ja nieida leigga ovdal juo fitnan oahpásmuvvamin skuvlii, danin soai diđiiga gosa mannat* (RPL 1994: 108).

5.1. Iehčanas relatiivainfinitiiva objeavtta funkšuvnnas

Iehčanas relatiivainfinitiivva syntávssalaš funkšuvdna boahtá hálddašeaddji vearbba bokte. Dat lea ovdamearkka dihte objeavtta funkšuvnnas dalle, go finihtta vearbba valensii gullá objeakta. Ovdamearkan dalle go iehčanas relatiivainfinitiivagihpu matriisavearban lea *diehtit/tietää*, de relatiivainfinitiiva lea objeavtta funkšuvnnas sihke sámegielas (26), (27) ja suomagielas (28) ja (29).

- (27) *Áslat ii dieđe maid bargat* (EL 1979: 20).
- (28) *Kaikenlaista tuli mieleen, asioita joista ei tiennyt mitü ajatella* (EJ 1991: 91).
 'Máנגgaláган bohte millii, áššit maid ii diehtán maid jurddašit.'
- (29) *Hän ei tiennyt mitü tehdü* (MYJ 1994: 86).
 'Son ii diehtán maid dahkat.'

5.2. Iehčanas relatiivainfinitiiva subjeavtta funkšuvnnas

Dalle go matriisavearban lea ovdamearkan *leat/olla*-vearba, de relatiiva-infinitiiva lea cealkagis subjeavtta funkšuvnnas. Nugo juo ovdalis lei sáhka, de suomagiela dutkanmateriálas ii gávdno oktage ovdamearka *olla*-vearbba geavaheamis dahje relatiivainfinitivvas subjeavtta funkšuvnnas. Cealkagis (30) lea iehčanas relatiivainfinitiiva subjeaktan. Sámeгиela dutkanmateriálas iehčanas relatiivainfinitiiva lea dávjá ovttas *leat*-vearbain (13/16) ja dalle álo subjeavtta funkšuvnnas (31) ja (32). Stuurámus oassi dain cealkagiin *leat* biehttaleaddjit (9/13). Biehttalancealkagiid sátnortnet lea čavgat: biehttalansátni lea ovdal *leat*-vearbba.

- (30) *Kesällä on mitü tehdü.*
 'Geasset lea maid dahkat'.
- (31) – *Ii leat maid háleštit, vastidii Sunná* (KP 1989: 193).
- (32) *Ii Mauris lean, mainna oastit daid* (KP 1989: 76).

Iehčanas relatiivainfinitivva ii sáhte lunddolaččat klassifiseret definihttavuođa dahje indefinihttavuođa mielde. Relatiivainfinitivva gal sáhtá dasgo dat lea merrosa funkšuvnnas. Sivvan lea go iehčanas relatiivainfinitiiva čujuha oruhii dahje sadjái almmolaččat, ja danin dan sáhtá karakteriseret indefinihttan (Hakulinen je. 2004: 1116).

6. Sámeгielas iehčanas relatiivainfinitiiva ja suomagielas korreláhta + relatiivainfinitiiva

Sámeгиela ja suomagiela relatiivainfinitivaráhkadusat leat iešguđetláganat, mat gusket pronomeniidda relatiivainfinitivva ovdabealde. Dalle go cealkka lea biehttaleaddji eksistentiálacealkka ja das lea relatiivainfinitivagihppu, mii čujuha olbmui, de suomagiela cealkkaráhkadus oidá indefinihttapronomena

(omd. *ketään* 'giige') ovdal relatiivainfinitiivva (33). Sámegiela dutkanmateriálas sullasaš ráhkadusas ii leat indefinihtta pronomen ovdal relatiiva-infinitiivva: *ii lean geainna háleštit* (34), ja relatiivainfinitiiva lea njuolga vearbba maŋis muhto daid gaskkas ii leat doarjjapronomen. Jearaldagas lea goit pragmahtalaččat aivve seamma ráhkadus guktuin gielain. Ráhkadusat leat dušše syntávssalaččat goabbatláganat: sámeielas iehčanas relatiivainfinitiiva ja suomagielas relatiivainfinitiiva leat mearusin indefinihtta pronomenii (*ketään* 'giige'). Dát fenomen ii leat stuoris frekveanssa ektui, dutkanmateriálas leat golbma ovdamearkka guktuin ráhkadusain, muhto dán fenomenii lea goittotge čielga njuolggadus.

(33) *Jos kaksi ihmistä liian tiukasti nojaa toisiinsa ja toinen yhtäkkiä lakkaa hengittämästä, ei tiedä, kumman hengitys on lakannut. Mutta ei ollut ketään johon nojata.* (VP 1985: 47.)

'Juos guokte olbmo menddo čavgadit mieigaba nuppiidasaska ja nubbi báifáhkka heaitá vuoigŋamis, ii dieđe, goappá vuoigŋan lea nohkan. Muhto ii lean giige geasa mieigat.'

(34) *Eija leai nu okto duon gávpojis ahte ii lean geainna háleštit, ii lean geasa muitalalit dan lihkkuhisvuodas, mii sutnje leai dáhpáhuvvan* (KP 1989: 155).

Suomagielas lea vejolaš dadjat nugo sámegielasge, almmá pronomenkorreláhta haga *ii lean geainna háleštit* – 'ei ollut kenen kanssa / jonka kanssa puhua', muhto dákkár ráhkadus ii gávdno mu dutkanmateriálas. Suomagielas pronomena geavaheapmi sihkkarastá dan, ahte relatiivainfinitiiva čujuha olbmui, leaš dal *jo-* dahje *ke-*álgosaš relatiivasátni. Cealkagis (33) *jo-*álgosaš relatiivasátni juo okto čujuha olbmui, muhto dan dievasmahtá pronomen *ketään* 'giige', mii čujuha maid olbmui. Suomagielas *jo-*álgosaš relatiivasátni lea dábálaš dalle go čujuhuvvo substantiivakorreláhtii, mas lea konkrehta mearkkašupmi (Pääkkönen 1988: 261). Muđuid relatiivasáni välljemii váikkuhit máŋggat áššit giellaoahpa lassin: čállu vierru, suopmanduogáš ja teakstatiippa geavahanvuohki. Dan duodašta Pääkkösa (1988) viiddis dutkamuš áššiin, mat váikkuhit relatiivasáni välljemii.

Sámegielas relatiivasáni geavahus ii leat nu friiddja go suomagielas. Sámegielas maid sáhtášii buktit ovdan cealkaga (33) sisdoalu doarjjapronomeniin: *muhto ii lean giige geasa mieigat*. Doarjjapronomen gávdno maid odđa sámegiela cealkkaoahpa ovdamearkacealkagis: *Máhtes ii lean šat*

oktage geasa dorvvastit (Sammallahti 2005: 160). Mu sámeziel dutkanmateriálas ii goittotge gávdon oktage indefinihttapronomen relatiivainfinitiivva ovdabealde. Dat erohus gielaide gaska sáhtá bohtit das go sámeziela relatiivasátni *gii* juo okto muitala, ahte jearaldagas lea olmmoš. Maiddá suomagielas lea vejolaš relatiivasáni válljemis čujuhit (*ei ollut **kehen** nojata* 'ii lean geasa mieigat'), ahte relatiivasátni čujuha dušše olbmui iige ovdamearkka dihte báikái (***johon** nojata* 'gosa mieigat'), nugo ovdamearkacealkagis (33) oaidná. Dalle go suomagielas lea sáhka konkrehta báikkis, de dábálaččat geavahuvvo *mi*-álgosaš relatiivapronomen. Dutka mušas relatiivasániid válljemis, *jo*-álgosaš relatiivasátnit leat dábálepmosat. (Pääkkönen 1988: 255–261, 267.)

7. Affektiivainfinitiiva

Maiddá sámezielas ja suomagielas relatiivainfinitiiva geavahuvvo eanaš propositionála mearkkašumis, muhto dasa lassin maiddá affektiivainfinitiiva mearkkašumis. Affektiivainfinitiiva geavahus lea hui marginála; 4088-siidosaš dutkanmateriálas gávdon dušše guokte dákkár cealkaga. Goappáge ovdamearkkas lea jearldat eatnatvuoda almmuheamis. Cealkka (35) sistisdoallá pragmatálaš geažideami lohkkiiide 'Oulu lei dan mađe stuora gávpot, ahte doppe lei olu maid geahččat--'. Relatiivainfinitiivva affektiivainfinitiiva mearkkašupmi bohtá ovdan easka oba konteavsttas: govvideaddji cealkka, mii lea relatiivacealkaga maŋis, dahká cealkaga affektiivainfinitiiva: *gávppitge nu eatnat--*. Suomagiela ovdamearkacealkagis (36) affektiivainfinitiiva mearkkašupmi šaddá oba cealkakonteavstta ja sátneválljema bokte mas čáli geavaha sáni mii ii heive kontekstii: 'váhkáin nu olu biergu'. Cealkagis lea rihkkovuvvon maid dábálaš giellaoahpa vuostá: dajaldagas galggašii leat maŋggaidlogu partitiiva *lihoja* 'bierrguid' pro ovttaidlogu partitiiva *lihaa* 'bierrgu' (Yli-Vakkuri 1986: 268, 275, Hakulinen je. 2004: 1632).

(35) *Oulu leai dan mađe stuorát stadi, ahte doppe leai **maid oaidnit**, gávppitge nu eatnat, ahte olmmoš áibbas headástuvai dávviriid ja lámboriid olluvuhtii ja illá šat áddii, maid galggai oastit ja maid guođdit oastekeahhtá* (KP 1989: 23).

(36) *Hänellä oli helmeän somia pisamia ja käsivarsissa ja säärissä lihaa **mitä näytellä*** (AK 1987: 101).

’Sus ledje čappa somás čáihmmat giehtaruohttasiin ja váhkáin biergu, maid čájehit.’

Relatiivainfinitiiva ii sáhte okto leat affektiivva, muhto cealkkakonteksta váikkuha dasa nu, ahte relatiivainfinitiiva lea oktan oassin affektiivva dajaldagas. Relatiivainfinitiivva oaivedoaimman lea nappo sirdit propositionála mearkkašumiid ja dasa lassin muhtimin maid dovdduid.

8. Čeahkkáigeassu

Lean guorahallan davvisámegiela ja suomagiela relatiivainfinitiivvaid. Dan vuodul lean ráhkadan guokte prototiipasaš relatiivacealkaga, main oaidná relatiivainfinitiivva dábalamos sárgosiid guktuin gielain. Sámegeielas: *Muhto (mus) ii leat maid ráhkadit*, relatiivainfinitiiva gávdno eanas a) iehčanas cealkkalahttun, b) biehttalancealkagis, c) ovttas *leat*-vearbbain (13/16). Dávjá cealkagis lea maid habitiiva (*mus*). Nubbi ovdamearka lea suomagielas: *Hänellä ei ollut ketään muuta kenen kanssa edes neuvotella* ’Sus ii lean giige eará geainna oba ráddádallat’, relatiivainfinitiiva gávdno a) biehttalancealkagis, b) merrosa funkšuvnnas, c) ovttas *olla* ’leat’-vearbbain (8/9).

Prototiipasaš relatiivacealkagat

Sámegielas:

Muhto (mus) ii leat maid ráhkadit.

Suomagielas:

Hänellä ei ollut ketään muuta kenen kanssa edes neuvotella.

’Sus ii lean giige eará geainna oba ráddádallat.’

Relatiivainfinitiiva hápmašuvvá relatiivasánis ja vuoddoainfinitiivvas. Relatiivainfinitiivagihppu sisttisoallá viiddiduvvon relatiivainfinitiivva. Relatiivasátni máksá relatiivainfinitiivva oktavuodas relatiivapronomena, mii lea sámegielas *mii*, *gii* ja suomagielas *joka* ’mii’, *kuka* ’gii’, *mikä* ’mii’, dahje proadvearbba, sámegielas *goas*, *go*, *gosa*, *gos*, ja suomagielas *jolloin* ’goas’, *go*, *jonne* ’gosa’, *joten* ’nu ahte’ ja *milloin* ’goas’. Relatiivapronomen lea mu dutkanmateriálas álo eará hámis go vuoddohámis. Vuoddohápmi gáibida vearbakongruenssa, ovdamearkan *piika, jonka kanssa jutella / biigá*

geainna háleštit vrd. *piika, joka juttelee / biigá, gii hálešta*. Relatiivainfinitivahan ii kongruere ovttas relatiivapronomeniin.

Relatiivainfinitiiva lea giellaoahpalaččat juogo iežas korreláhta mearus (*Mus lea sadi* (korreláhta), *gosa mannat / Minulla on paikka* (korreláhta), *jonne mennü* dahje iehčanas cealkkalahttu (*Mus lea gosa mannat / Minulla on minne mennü*). Mu dutkanmateriálas relatiivainfinitiiva gávdno subjeavtta, objeavtta ja predikáhta mearusin, ja iehčanas relatiivainfinitiiva lea subjeaktan dahje objeaktan. Dalle go relatiivainfinitiiva lea iežas korreláhta mearusin, de dat orru leamen prag máhtalaččat bákcolaš, nugo cealkagis (12). Sátneortnet lea čavgat: relatiivasátni lea ovdal infinitiivva. Dalle go relatiivainfinitiiva lea iehčanas cealkkalahttu, de dat ii leat cealkaga álggus, muhto predikáhta maŋis. Relatiivainfinitiiva ii leat ovttastahtton cealkaga álggus.

Relatiivainfinitiivva frekveansa lea dávjjit sáme gielas (26) go suomagielas (14). Suomagielas relatiivainfinitiivva cealkkakonteaksta lea dávjá biehttaleaddji (10/14), sáme gielas miehtan- ja biehttalancealkagat leat seamma ollu (13/13). Vuodđooainnus relatiivainfinitiiva lea sihke ráhkadusa dáfus ja prag máhtalaččat seammalágan guktuin gielain. Relatiivainfinitiivva doaiman lea measta álo sirdit propositionála mearkkašumi, muhto dan sáhtta geavahit guktuin gielain maid affektiivva mearkkašumis, eatnatvuoda muitalettiin: *Hänellä oli helmeän somia pisamia ja käsivarsissa ja säärissä lihaa mitü näytellä* (AK 1987: 101) 'Sus ledje čáppa somás čáihmmi giehtaruohhtasiin ja váhkáin biergu, maid čájehit'.

Suomagiela relatiivainfinitiivagihpuid pronomena geavahus lea earalágan go sáme gielas. Dalle go jearaldagas lea biehttaleaddji eksistentiálacealkka, mas lea relatiivainfinitiivagihppu, mii čujuha olbmui, de suomagielas lea relatiivainfinitiivva ovddas indefinihttapronomen: *Minulla ei ollut ketään kenen kanssa puhua* 'Mus ii lean giige geainna háleštit'. Sáme gielas dákkár ii leat, *Mus ii lean geainna háleštit*. Prag máhtalaččat sáme- ja suomagiela cealkagat leat ideanttalaččat, muhto syntávssalaččat eai: sáme gielas relatiivainfinitiiva lea iehčanas cealkkalahtun, muhto suomagielas dat doaimá relatiivainfinitiivva mearusin.

Gáldut

Sámegiela dutkanmateriála

- AE = EIRA, ANDERS O. 1991: *Duottarráfis soahtešilljui*. Kárášjohka: Davvi Girji o.s.
- AL = LARSEN, ANDERS 1992 (1912): *Beaiveálgu*. – Pedar Jalvi – Anders Larsen: *Sátmedáidu*. Goalmmát preanta. Kárášjohka: Davvi Girji OS.
- EG = GUTTORM, EINO 1985: *Varahuvvan bálgát*. Kárášjohka: Jár'galæd'dji Å/S.
- EL = LUKKARI, EINO 1979: *Bás Galle ja eara muitalusat*. Helsset: Davvi-riikkaid sámiráddi.
- EMV = VARS, ELLEN MARIE 1996: *Ja idja ii galgga šat leat*. Álaheadju: Forlaget de tre ans.
- HAG = GUTTORM, HANS ASLAK 1982: *Golgadeamen*. Deatnu: Jár'galæd'dji Å/S.
- HG = GASKI, HARALD 1990: *Guhkkin nuppi bealdi ábi*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- IHU = HUUVA-UTSI, INGER 1987: *Máddariid árbi*. Sápmi. Sámi Girjjit, Jokkmokk: Svenska Samernas Riksförbund.
- IP = PAADAR, IISAKKI 1995: *Issá muitala*. Sámi Čuvgehussearvi/Lapin sivistysseuran julkaisuja: 50.
- IT = TAPIO, INGRID 1997: *Riesasilki*. Kárášjohka: Davvi Girji OS.
- JÁV = VEST, JOVNNA-ÁNDE 1988: *Čáhcegáddái nohká boazobálggis*. Kárášjohka: Davvi Media o.s.
- JG = GUTTORM, JOHANNES 1986: *Heillodeaddji čázit*. Deatnu: Jár'galæd'dji Å/S.
- KP = PALTTO, KIRSTI 1989. *Guovtteoaivvat nisu*. Ohcejohka: Gielas.
- MB = BONGO, MIKKEL P.A. 1985: *Mus ledje bálgát*. Deatnu: Jár'galæd'dji Å/S.
- ME = EINEJOD, MAGNE 1986: *Ráimmahallan*. Kárášjohka: Jár'galæd'dji Å/S.
- OP = PALTTO, OLAVI 1995: *Juohkásan várri*. Kárášjohka: Davvi Girji o.s.
- PJ = JALVI, PEDAR 1992 (1915): *Muohtačalmmit*. – Pedar Jalvi – Anders Larsen: *Sátmedáidu*. Goalmmát preanta. Kárášjohka: Davvi Girji OS.

RPL = PAADAR-LEIVO, RAUNA 1994: *Goalsenjarga*. Kárášjohka: Davvi Girji o.s.

Suomagiela dutkanmateriála

AK = KAIPAINEN, ANU 1987: *Vilulinnut*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

AP = PAASILINNA, ARTO 1991 (1988): *Suloinen myrkyneittäjä*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

AT = TUURI, ANTTI 1980: *Maailman kivisin paikka*. Helsinki: Otava.

EJ = JOENPELTO, EEVA 1991: *Avoim, hellä ja katumaton*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

EK = KILPI, EEVA 1990 (1989): *Talvisodan aika*. Lapsuusmuistelmia. Neljäs painos. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

HAH = HUOVI, HANNELE 1992: *Matka Grönlannin halki*. Helsinki: Tammi.

HEH = HIETAMIES, HEIKKI 1989: *Sotapoika*. Parasta kotimaista. Helsinki: Otava.

HS = SALAMA, HANNU 1978: *Kolme sukupolvea*. Helsinki: Otava.

JS = SEPPÄLÄ, JUHA 1990: *Hyppynaru*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

JT = TERVO, JARI 1999 (1992): *Pohjan hovi*. Kuudes painos. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

KO = ONKELI, KREETTA 1999 (1996): *Ilonen talo*. Viides painos. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

MJ = JOENPOLVI, MARTTI 1988: *Pronssikausi*. Jyväskylä: Gummerus.

MYJ = JOENSUU, MATTI YRJÄNÄ 1994 (1993): *Harjunpää ja rakkauden nälkä*. Helsinki: Suuri suomalainen kirjakerho.

OJ = JALONEN, OLLI 1990: *Isäksi ja tyttäreksi*. Toinen painos. Helsinki: Otava.

PH = HASSINEN, PIRJO 1994: *Ennustaja*. Helsinki: Otava.

PS = SAARIKOSKI, PENTTI 1980: *Asiaa tai ei*. Helsinki: Otava.

SM = MIKKONEN, SARI 1995: *Naistenpyörä*. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

VP = PIMENOFF, VERONICA 1985: *Loistava Helena*. Neljäs painos. Helsinki: Tammi.

Girjäläšvuohta

- AATSINKI, MERI 1997: »Siinähan se olikin niksi joka naksuttaa». *Oulun murrealueen relatiivilauseista*. Pro gradu -työ. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos. Oulu: Oulun yliopisto.
- GEISLER, CHRISTER 1995: *Relative Infinitives in English*. Acta universitatis Upsaliensis. Studia Anglistica Upsaliensia 91. Uppsala: Uppsala University.
- GUTTORM, VESA 1992: Gii, gea- ja mii, ma -relatiivamáddaga válljašupmi 'olmmoš'-korreláhtaid oktavuodas. Pro gradu -dutkkus. Suoma- ja sámegeiela instituhtta. Oulu: Oulu universitehtta.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nyky-suomen lauseoppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hakulinen je. 2004 = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ikola je. 1989 = IKOLA, OSMO – PALOMÄKI, ULLA – KOITTO, ANNA-KAISA 1989: *Suomen murteiden lauseoppia ja tekstikielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1992 = ALHONIEMI, ALHO – IKOLA, OSMO (doaim.) – RINTALA, PÄIVI 1992: *Nyky-suomen käsikirja*. [Helsinki]: Weilin + Göös.
- INGO, RUNE 1996: Infiniittiupotus vai lyhennetty sivulause. – Paula Huhtala (doaim.), *Professori Irma Sorvali 50 vuotta: juhlaseminaari Oulussa 15.11.1995* s. 35–42. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Uleåborgs universitet. Uleåborg: [Uleåborgs universitet].
- KARLSSON, FRED 2000: *Yleinen kielitiede*. Helsinki: Yliopistopaino, Helsinki University Press.
- KARLSSON, GÖRAN 1979: Irrallisen infinitiivin akkusatiiviobjekti. – *Virittäjä* 83 s. 179–199.
- KEENAN, EDWARD L. 1985: Relative clauses. – Timothy Shopen (doaim.), *Language typology and syntactic description. Complex constructions* s. 141–170. Cambridge: Cambridge University Press.
- KELOMÄKI, TAPANI 1997: *Ekvatiivalause*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 691. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- LEHMAN, CHRISTIAN 1984: *Der relativsatz. Typologie seiner Strukturen. Theorie seiner Funktionen. Kompendium seiner Grammatik*. Language Universals Series. Volume 3. Tübingen: Gunter Narr Verg.
- LEINO, PENTTI 1982: *Suomen kielen lohkolause*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MYLLYLÄHTI, ULLA 1997: *Keski-Pohjanmaan murteiden relatiivilause*. Pro gradu -työ. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitos. Oulu: Oulun yliopisto.
- NICKEL, KLAUS PETER 1994: *Samisk grammatikk*. 2. utgave. Kárášjohka: Davvi Girji o.s.
- NIELSEN, KONRAD 1979 (1926–29): *Lærebok i lappisk (samisk). Bind I Grammatik*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NÄKKÄLÄJÄRVI, ELLEN 1998: *Relatiivasániid gos/gosa ja mas/masa válljašupmi davvisámegielas*. Pro gradu -bargu. Suoma- ja sámegiela ja logopediija instituhtta. Oulu: Oulu universitehta.
- PENTTILÄ, AARNI 2002: *Suomen kielioppi*. Doaim. Marikki Penttilä. Vantaa.
- PÄÄKKÖNEN, IRMELI 1988: *Relatiivisanan valinta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 481. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1994: *Sámi-suoma-sámi sátnegirji. Saamelais-suomalais-saamelainen sanakirja*. Ohcejohka: Girjegisá Oy.
- 2005: *Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii*. Kárášjohka: Davvi Girji.
- VILKUNA, MARIA 1992: *Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinnassa*. Suomi 163. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- YLI-VAKKURI, VALMA 1986: *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku: Turun yliopisto.

Infinitival relatives in North Saami and Finnish – A semantic and syntactic comparison

North Saami and Finnish are related to each other as can be seen in the semantic and syntactic structure of the languages. They also share a common historical background. Here I have compared the infinitival relatives in Saami and Finnish. An infinitival relative consists of a relative word and an infinitive verb. The relative word can be a relative pronoun, i.e. *mii*, *gii* in Saami and *joka*, *kuka*, *mikä* ('which, who, what') in Finnish or a pronominal adverb, i.e. *goas*, *go*, *gosa*, *gos* in Saami, and *jolloin*, *jonne*, *joten*, *milloin* ('when, where') in Finnish. The relative word is never in its basic form in my research material, because a basic form would require verb congruence: *piika, jonka kanssa jutella/ biigá geainna háleštít* 'maid with whom to talk' vs. *piika, joka juttelee/ biigá, gii hálešta* 'maid who talks'.

The infinitival relative is grammatically either a modifier of the antecedent e.g. *Mus lea sadi* (antecedent) *gosa mannat/ Minulla on paikka* (antecedent) *jonne mennä* 'I have a place where to go' or an independent sentence constituent e.g. *Mus lea gosa mannat/ Minulla on minne mennä* 'I have (a place) where to go'. In my research material the infinitival relative can act as a modifier of a subject, an object or a predicate, and the independent sentence constituent can act as a subject or an object. When the infinitival relative is a modifier of the antecedent, it seems to be pragmatically obligatory: -- *čuoččuimet ráiddus vuordimin beavdegeaži, mas boradit* (RPL 1994: 23) 'we stood in line waiting for the end of the table, where to eat'. The word order is constant: relative word before infinitive. An infinitival relative never begins the sentence; it always follows the predicate.

The frequency of infinitival relatives is higher in Saami (n = 26) than in Finnish (n = 14). In Finnish the context of occurrence is mostly negative (10/14), whereas in Saami the frequency is equal (13/13). Finally, the infinitival relative is very similar in both languages. Mainly it carries the proposition of the sentence but sometimes also an affective meaning.

Marjatta Jomppanen

Oulu universitehta

marjatta.jomppanen@oulu.fi

Saami Studies vs Lappology?

SAMULI AIKIO

The Saami, a Cultural Encyclopaedia,
edited by ULLA-MAIJA KULONEN, IRJA SEURUJÄRVI-KARI & RISTO
PULKKINEN. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura,
[Helsinki] 2005. 498 s.

Odđa diehtogirji sápmelaččaid birra lea vurdojuvvon guhká, measta nu guhká, ahte leat šaddan gierdameahttumin. Stuorra lappologalaš giehtagirjiid idut goarránaddagohte mannan čuohtelogu beallemuttus báres lieđdumeaset maŋŋá (Itkonen 1948) ja dahke uhcánaččaid saji čáhkedabbo čoahkkáiigeasuide (Collinder 1949, 1953, Vorren – Manker 1957, 1976, Ruong 1969, 1982, Nickul 1970, 1977). Lei boahtán áigi stivret lappologiija stuorra rávnnji spesiálasurggiid unnit nuorážiidda ja dovddastit, ahte ii sámeálbmogage sáhte čárvet ovttaid bearpmaid sisa dahje ovtta TV-prográmmii – dange gerge vel geahččalit! Máŋggaoasat diehtogirjjit dahje čálaráiddut fállonedje sadjái (omd. Lappi 1–4 1983–1985 ja Sámi Instituhta ja eará dutkanlágádusaid čálaráiddut) ja muhtin sierranassuorggi oppanasgeahčastat daid gilvaleaddjin. Daid geat velá oskkildedje coggat sámiid ovttat girjji sisa (Fjellström 1985), gohčodišgohte «maŋimuš lappologan».

Dánhávaš girji lea eanjalasgillii ja dat lea diehtosátnegirjji hámis, mii addá buoret vejolašvuoda buktit albma sierranas beliid oanehaččat ja čavga. Dakkárii leat maid buorit ovdagovat, vaikke eai ovddeš, hilggoduvvon lappologiija olis. Goasttededdjis lea leamaš njuolgga gárvves málle fállun, jagi 1997 eanjalasgillii (ja maŋnelis moatti earáge gillii) almmustuvvan

diehtogirji *Finland, a Cultural Encyclopedia*. Girjjiid ulmmitge orrot heivemin oktii: sámít vigget addit stuorra máilbmái dieđuid sápmelaččaid birra seammaláhkai go suomelaččat leat háliidan váikkuhit iežaset govvi máilmmis.

Girjjiid duohtandahkamis leat liikká mealgadaš erohusat. Goasttedeadđji ii leat várra oassálastán dán girjji doaimmahanbargui seamma ealjárít ja fuolalaččat go «iežas» *Finland*-girjji ráhkadeapmái. Dat oidno juo das, ahte *Saami*-girjji badjemarginálas váilot ohcansátnečujuhusat – ja dát lea beanta váivi guhkit artihkkaliid buohta. Muđuige dán maŋibus livččii sáhttán giddet eanet fuomášumi doaimmahanbargui sihke tekniha ja sisdoalu beales. Muhto das vuđolabbot duobbelaččas.

Dehalamos gažaldat lea várra, addágo girji lohkkiiidasas, bládestalliidasas gova sápmelaččain ja makkár gova dat addá. Man bures dahje deaivilit girjái váldon áššit ja fáttát leat giedahallon? Dasa lea vástáduš bárrahin positiivvalaš, välljejuvvon fáttát leat govviduvvon áššálaččat, leathan čállin leamaš guđege suorggi áššedovdit. Sáhtta čujuhit valljái: girjjis leat lahka 500 sátneartihkkala. Daid juohkaseapmi sierra diehtosurggiide speadjalastá vissa doaimmaha ja doaimmahanráđi miellagiddejumi. Čalbmáičuoheci lea mytologalaš ávdnasiid valljugasvuohta ja nuppe dáfos arkeologalaš dieđuid vuđolaš albmabuktin. Giella ja dan dutkamuš maid lea ožžon ollu saji, muhto dán miellagovvii váikkuha dat, ahte sullii 50 etymologalaččat giedahallon sámegeiel sáni leat buot sierranas ohcansátnin.

Muđuige dutkamuš ja dan historjá loktana bures oidnosii. Dat vuhtto muhtun dussenbeale guhkes «Saami Studies» ja «Research» -artihkkalis ja dasa lassin máŋgga sierranas dutki persovdnagovas. Moaddelogi ovddeš áiggiid lappologa ja eará dutki leat beassan fárrui iežaset nammaartihkkaliin. Muhtun dáid dutkiin lea joba sápmelaš, muhto muđui iežas artihkkala ožžon sápmelaččaid lohku ii ole seamma dássái. Man nu sujás dálá ealli olbmot eai leat dohkken dán árvojuvkui, ja ná leat ee. sámi dáiddárat ja girječállit báhcán viehkamuđui eret. Dan sajés – dahje dan dássedeaddun – ođđa áiggi sámepolitihkka lea bures ovdan, nu maid sámesearvvit ja -lágádušat (earret unohasat vajáldahtton Siida). Girjjis leat oppanassii ollu ávdnasat ja fáttát, ja gal dat suige heive máilmmi stuđeanttaid gihtii diehtogirjin.

Klassihkalaš sámeagirjjálašvuođa málle mielde boazodoallu lea giedahallo-

juvvon girjjis viidát. Njealljenuplot guhkes *Reindeer*-artihkkala gokčet lahka 40 siiddu, ja guhkimus dain lea logemat siiddu (aido dakkáriid buohta lohkki ohcala badjemarginála čujuhusaid). Vuđolašvuohta doalvu muhtun áššiid duššálaš báibmamii ja (mii lea vearrát) áiggiset eallán «teoriijaid» refereremii. Maid eará galggašii dadjat (máinnaškeahttä báhcán Wiklunda) govahallamis boazodoalu álggus, man mielde sápmelaččat mahkeš čuvodedje gottiid (dego gumppe?) ja dainna lágiin fidnejedje uhcánaččaid lodjut olles čorragiid? Bohcco ja gotti biologalaš govvádusaiguin álgevaš artihkkalat dolvot dattetge bures «sisa» dán erenoamáš ealáhus- ja kultursuorgái. Omd. guollebivdovuogit ja rievssat- ja goddebivdu leat báhcán olu unnit ja viehka eahpedássidis artihkkaliid vehkii, maid maid váivvidit duššálaš smávva feallat ja váilevašvuođat (omd. suoma- ja sámegiela sehkken *jata*-sáni oktavuodas, govahallan rievssatgárdiid «guhkes gávvalas áiddiin» ja anáraš «ordovázzima» guođaheapmi historjjálaš áiggi goddebivddus).

Sámegiella ohcansániin – muhto báikkit láhppasis

Ohcansánit leat guovddážis diehtogirjjis, mii lea ordnejuvvon bustávva-ortnega mielde. Dán girjjis dat galggašedje čájehit dehalamos áššiid, mat sámiid eallimis ja kultuvrras ráđdejit. Lohkki beales lea maid mávssolaš, ahte ohcan šaddá álkin, ja dan dat dahká, jos ohcansánit leat govttolaš muddui vuorddehahttit. Son sáhtá omd. sávvat dieđuid Sámi ealliid ja šattuid birra – buorre, doppehan gávdno sihke «Flora» ja «Fauna» ja vel dasa lassin «Nature». Muhto jos son jurdila vuosttažettiin Sámi *gumppiid* ja *guovžžaid*, de daid gal ii ábot časkilit dán girjjis, vaikke *albbas* («Lynx»), *biellocizáš* («Bluethroat») ja *idjalottit* («Owls») gávdnojit njuolga. Ohcansánit leat gusto välljejuvvon viehka girjjagit, ahte ii dajaše sahtedohko. Giiba livččii árvidan oheat Sámi ensyklopediijas DNA, muhto doppehan dat lea! Nuppegežiid fas moanat vuorddehahti ohcansánit váilot, dadjat dal mearrasámit (!), buot Sámi báikkit ja buot odđa áiggi sámii dáiddárat ja girječállit.

Eangalaskiel birrasis gohccáhit fuomášumi sámegiela ohcansánit, mat oktan etymologalaččat čilgejuvvon sániiguin čoggojit čuođemađe. Daid buohta ii máinnašuvvo lahkage buot sajiid, guđe gielas lea gažaldat (fárus leat maid suoma- ja ruotagiela ohcansánit), ja vel hárvvebut muitaluvvo, guđe *sámegiela* sátni goasge geavahuvvo. Soames háve dat almmuhuvvo maid boastut («Askovis»), ja muhtumin ieš ohcansátnige dáidá leat šaddan nuppi

sáni sadjái («Vuovdi» pro *Vuopmi*; Ruong (1982 (1969): 23) dieđut orrot dákko seahkanan). Fuollameahttunvuohtan ferte navdit máŋggaid sámegiel tearpmaid boastut čállima, nugo kánske dange, ahte seammá áššiide guoski áššeartihkkaliin dušše hárvve čujuhuvvo dáidda sámegiel tearpmaide. Muhto imaštallat ferte, mo eaŋgalasgiel lohkki galggašii árvidit, guđe gielas dahje sámegielas goasge lea sáhka.

Ohcansániid veagas lohkki beassá časkilit sámeáššiid, go lea vuos gávdnan muhtunlágan geaži. Veahkkin dán geaži gávdnami leat lohppii lasihuvvon olbmo- ja báikenammalisttut. Daid bokte gávdná viimmat Sámi báikkiid, maid namat muđui leat ollásit guđđojuvvon ohcansániid olggobeallai. Earret ávkkálaš «Fennoscandia» ja *Áilegasaid*, mat máinnašuvvojit bassinamahusa «Áiligasa» vuolde, ohcansániid veagas leat dušše moadde báikki, ja dat visot leat dálá Sámi olggobealde: «Ladoga, Onega, White Sea». Ozus ii leat oppa *Sápmige*, nugo doaimmahus ieš cuige – muhto manneson de lei nu dehalaš coggat ártegis «North Calotte» njuolggá ohcansátnin (iihan dainna oppa oaivvilduvoge kalohtta, vel unnit eaŋgalasgielas)? Dáid berre cuiggodit, go muitá man dehalažžan sámít ieža atnet báikkiid ja daid dovdamma (Amerihká sámiid manisboahhtit ledje fuomášán dan, go navde iežaset bláđáža *Báikin*).

Oppa girjji ávdnasiin dát ležžetge stuorámuš ráiggít. Guovlluid ja báikkiid namat leat čihkosis daid viiddis artihkkaliin, mainna muitaluvvo sámegielaid ja -joavkkuid birra, iige dat leat seamma ášši go omd. *Guovdageainnu* dahje *Johkamohki* iehčanas čuovgan diehtogirjji nástealmmis. Dasa lassin báikenammalistu lea oalle iežaslágan, dasgo dat lea čoggon čujuhusain daidda artihkkaliidda, mat leat čállon álgoálggos feara man gillii. Danne ee. *Buolbmát*, *Gi(e)ron*, *Guovdageaidnu* ja *Ohcejohka* eai oidno listtus, muhto daid sajes leat *Polmak*, *Kiruna*, *Kautokeino* ja *Utsjoki*. Ozus lea sámegiel namma *Njávđán*, muhto ii dasge čujuhuvvo *Neidenii*, mii lea máinnašuvvon nuppe sajes ja man dat oaivvilda, ii ozus iige maid áššáiguoski artihkkaliin. Iešalddes girjjis leat máinnašuvvon (s. 334–335) moaddelogi báikki sámegillii ja vel nu, ahte bálddas leat oaivegielat nammahámit, muhto dat leat guđđojuvvon man nu sujás visot eret loahppaozus.

Muhtun sámebáikkis, nugo *Unjárggas*, leat girjjis moaddege eksonyma dahje olggobeali nama muhto ii sápmelaš nammahápmi; omd. suomagiell hápmi *Uuniemi* adno čilgekeahhtá Norgga beali govvádusas. Gárasavvon

gávdno ruotagiel hámistis *Karesuando* ja suomagillii *Kaaresuvanto* muhto teavsttas gal maid otnábeaivve «turistasuomagillii» *Karesuvanto*. Eksonymain *Teno* lea healkkehahti, go dat ii geavahuvvo jogas muhto dušše boares sámesiiddas *Deanusiiddas*, man namman heivešii baicce dába-laččat adnon *Tenokylä*, ruotagillii *Tenoby*. Ártegis eksonymat eai leat datte dušše báikenamain muhto maid oskumušaid máilmmis (omd. ohcansátni «Akmeeli» mii lea suomagillii botnjasan hápmi *Ahkemielas*). Otnábeaivvi báikenamaid ohcamis veahkeha duššefal unnánaš dat surgadis unna guovttegielat kárta-bláđáš, mii lea nahkehuvvon duohkebearpma máhcastaga vuollai; dan lohkan gáibida measta stuoridanglása.

Doaimmahanbargu gaskan

Kritihkalaš lohkki fuomáša várra maiddái nággestančuoggáid, nugo vikka-husa vuodđosámegiela bistimis (artihkkala mielde s. 2000 jagi!) dahje etnikkalaš minoritehta váldokritearaid maidda ii mahkeš gula giella. Muhto dakkárat eai lea oppa garvimisge, goit humanisttalaš surggiin. Ii leat dásge oaivil deattuhit daid, muhto ovddabeale cuoigumat (ja mañibutge) čujuhit erenoamážit doaimmahanbarggu váilliide. Omd. nammageavahussii livččii galgan válljet juoga linjjá ja čuovvut dan. Oppanassii dat čuođenáre sáme-giel ohcansáni mat leat fárus, livčče galgan dárkkistuvvot ja válddahallot joba jo gielaset ektui. Divvuma livčče gáibidan mángga sajies ovdanboahtti «Lihkadusat» mii oaivvilda *lihkahusaid*, ja sihkkarit maid «Nulpo», mas ii váldde čielgasa, leago dat suoma- vai sáme-giella, muhto mas gal vuohtá, ahte dan vuodđun lea boasttoipmárdus (oaivvilda gusto *nulpogielkká* dahje *-reaga*).

Seammá háltái mannet mu earáge cuigemat. Livččii lean doaimmahusa ášši dárkkistit ja čorget ohcansániid ja ozuid, ovttastahttit geavada miehtá girjji. Dál omd. eatnanhearrá, láhkadiehtaga doavttir ja ádelolmmái *Johan Graan* ii gávdno oppa girjjiis, ja eará dovddus sápmelaččain omd. *Olaus Sirma* oažžu fal báanna saji. Historjjá vuosttamuš nama miel dovddus sápmelaš *Margareta* lea fárus artihkkalis «Missionary Work: history», muhto go doppe čujuhuvvo su nama guoddi artihkkalii, de dakkár ii leat oppa girjjiis! Dutkiid máilmmis ee. *Bergsland*, *Castrén*, *Collinder*, *Friis*, *Leem* ja *Tanner* eai leat olahan ohcansániid kánonii, muhto dohko lea gal gazzasan mátkegirječáli *Erik Therman!* Kulturgeográfain goit *Bylund*, *Hülphers* ja *Hustich* váilot dasa lassin maid

girjjálašvuodalisttus ja olbmonammaregistaris. Dát speadjalastá geografiija heajos saji oppa girjjis, mii vuhttui jo báikkiid váillis ohcansániin.

Ohcansániid mat dušše čujuhit nuppiide ohcansániide, livččii maid ožžon čorget ja doaimmahit goit dan veardde, ahte livččii sihkkon eret olbmonamaid mat leat dievaslabbot mielde loahppaozus. «Joik» ii leačča oppanassii dárbašlaš, go mielde lea áđabut anehahtti «Yoik». Maiddái «Basque» orru dušše fillemin, go das lea čujuhus guhkes artihkkalii «Origins»: dát giella lea doppe duodaid máinnašuvvon muhto ii mange láhkai sápmelaččaid álgovuodu čilgehussan. Čujuheaddji ohcansániid leat datte eanas (lagabui 90 %) ortnegis, jos ii amaš sámegeiel ohcansániid válljema, omd: manin «Heajat» ja «Mieđuštit» muhto ii «Irgi» ja «Moarsi» vaikke buot dát sániid leat mielde seamma artihkkalis «Marriage»?

Iežaset eallima ellet girjji etymologalaš artihkkalat, maid joavkkus leat dakkár dehalašvuodát go *čuoika* ja *duovli*. Daidge válllejumis beasašii álkit sága álgui, muhto amamet šaddat divaštaddat smáhkaáššiin, geahčastehkot baicca daid sisdollui. *Sieidi* válddahallo vuđolaččat sullii golmma siiddu artihkkalis, ja dasto dan čuovvu lahka siidolahki *sierranas* etymologalaš čilgejuvvi. Dan čujuhus suomagiella sátnái *heilua* 'suoibut' čájeha áššeheapmin go das mahkeš sáhtášii guodjat sieidebáikki «rituála dánsema». *Sieiddi* ovttastahttin boaresáru sátnái *seið(r)* fas uhcášuvvo dárbašmeahtumit – bures vuđuštuvvon čáluš *Parpola 2004* dan birra ii leat gustu ollen čáli gihtii.

Guokte artihkkala leat bohtán maŋŋálagaid maid sániin *náhppi*, *noaidi*, *sáiva* ja *stállu*. Muhto go *goddesáhpánge* lea galgan čilgejuvvi etymologalaččat, de ieš eallái guoski áššeartihkkalis «Lemming» diet dehalaš sátni ii máinnašuvvo. Seammaláhkai *boazu* ja *goddi* leat fáhtemis dušše iežaset ohcansánis muhto váilot guhkes *Reindeer*-artihkkáliin, vaikke doppe lea mielde sierra lohku boazotearpmain. Čujuhusat luonddualbmanusaidda sámegeiel namahusaide leat muđui ge vánet, omd. ii dihtto dođe eanet *giellavealgu* go *biellocizáš*, ii oba *rievssatge*, vaikke daid govvdusat leat mielde «Blue-throat» ja «Willow grouse hunting» vuolde. Maŋibu fal lea váttis gávdnat, go dat lea alfabehtalaččat boastto sajies iige áinnas amerihkkálaš beasa časkilit dan *ptarmigan*-sániin.

Iešalddes lea leamaš jierpmálaš dorvvastit áššedovdiide etymologalaš

dieđuid viežžamis. Dan fuomáša mañimustá dalle go deaivida davviriikkalaš historjádutkiid govahallamiiguin sániid álgovuodus. Dánge girjji mielde «The North Saami name *Askovis*» (galggašii leat *Ásskovis* dahje *Hásskovis*) lea «clearly related to the South Saami name for the moon: *aske*». Namma ii leat datte davvi- muhto julevsápmelaš, ja diet máinnašuvvon oktavuoha ii sáhte doallat deaivása ee. dan dihtii, ahte álgojietnadagat eai leat seammát muhto goappatlágan *a*:at. Buorebutge livččii sáhttan jáhkkit Laestadiusa cuigema, man mielde namma lea lonejuvvon ruotagiela hámis *askfis* mii lea okta gutnabáđoža buddostatnamain, aisttan «gutnafirce» (Laestadius 1997 [1839–1845]: 170).

Livččii lean buorre ráhkadit lohppii velá ovttá registara, namalassii sámegiela ja eará vierisgiel sániid ozu, ja lasihit joba jo dasa dieđu, man (sáme)gielas goasge lea gažaldat. Ja jos lei oppanassii dehalaš coggat teakstaoassái ohcansátnin sámegiela sániid, de doppe daid maid livččii galgan válddahallat dárkkibut. Áššeregistara válmmašteapmi livččii lean jo stuorát bargu, muhto gal lohki dakkárage váillaha, go iská árvádaddat, guđe guhkes artihkkalis guđege detáljja galggašii ohcat.

Loahpas

Go lea náge viidát árvvoštallan girjji, ferte vel balanseret ja bidjat vektii buriid ja geahppaset beliid. Buoremus bealli leš girjji idea ja oppalašvuoha, dan ráhkadus oppanasgeahčastahkan sámiid birra. Dán figgamušas girji čuovvu iešalddes aiddo dan «lappologalaš» tradišuvnna man čállit ieža láittašit. Sisdoaluge beales ii sáhte olus fuomášit, mo ensyklopediija spiehkkaša dien tradišuvnna báres (ja heajumus, namalassii spekulatiivvalaš) beliin. Fáttát ja namahusat leat dieđus molsašuvvan, ii hállo fysalaš antropologiijas muhto genetiikkas, ii álbmotluonddus muhto gale oskumušain, oskkoldatdiehtaga popularismma namas ja veagas. Maiddái Suoma stáhta diehtujuohkinbálkkašupmi lea mieđihuvvon dán girjái (lihkkun lehkos!) ee. dainna ákkain, ahte dat lea dehalaš diehtoohcangirji mii «vuodđuduvvá guhkeáigásaš, ánnas tradišundieđalaš dutkamuššii».

Dajahus lappologiija ii leat suige jápmán muhto dušše sárrasan mángga sierranas dutkansuorgin, nugo juo álggos máinnašin. Aiddo diehtosátnegirji sáhtta velá joatkit dan streava ollislaš gova očcodeapmin, ja nu dátge girji

geahččala dahkat. Muhto manin oppanassii lappologiija galggašii hálbbašit? Dathan lea liikká ráhkadan vuodu measta buot sámeáššiid dutkamii, nugo dänge girjji artihkkalat ovddeš lappologain čájehit. Ja jos áššiid govvideami dásis šaddá sáhka, de illába dan roavvámusge feallat bohtet boddii dainna, maid dát girji fállá govvádusainis gottiid geasuheamis lodjuduvvon áldduiguin. Jurdda lea gal goddebivddu čilgehussan jierpmálaš, muhto dás dasa leat seaguhuvvon áibbas jáhkkemeahtun govahallamat, maid mielde oaivilin lei fidnehit sarvá sorrot vuodŋninalddu (!) čorvviide ja dasto dápmat dán ráves goddesarvá vuodjen- dahje noaddeheargin! (s. 314) – Livččii muđuige veadjemeahtun jurddašit dutkamuša ovdáneami almmá ovdavázziid. Jos fas álgá logahallat dološ lappologaid »boastto» oaidninvugiid, de moson de galggašii vihkkedallat min iežamet gáttuid, maida seahkanit jos guđelágan sosio-politologalaš áŋggirdeamit? Dat eai gula dutkamuššii dode eanet go ovddeš dutkibuolvvaid áiggi ideologalaš rávnnjit.

Luondduriikka máŋggabealat čuvgen gullá dán girjji ánsuide, vaikke dan oktavuodát sápmelaččaid iežaset dieđuide ja dovdamušaide leat báhcán váilevažžan. Guovlluid ja duovdagiid erenoamáš sárgosat ožžot unnit saji, várra daninge, go čállit leat klassihkalaš vuohkái duhtan iežaset riikka viidodahkii iige doaimmahus leat nagadan dahje ovehan duogŋat ráiggiid. Nu omd. artihkkalis «Nature» beazi davverádjá báhcá njaŋggardit Gárasavvonis Njeavddi davábeallai almmá mangelágan gežiid Ruota ja Norgga bealde. Seammasulat oli váillit vuhttojit joba soames báikenammaartihkkaliin, mat muđui leat vuohkkasat. Doaimmaheaddjiid berre fal giitalit ovttá áššis: preantofeailabahálaš lea dollon gitta dan veardde čavga, ahte meattádušat eai leat beassan bilidit olus eará go Oktjabrina Voronova nama, muhtun vuodđalogu ja váháš girjjálašvuodalisttu. Smávit časkinfeallain, rihkuid váilumis ja dan dakkáraččain ii gánnet hállat, muhto Sámi Instituhta eaŋgalasgiel nama rievdadeapmi ii čájjet čáppisin.

Ensyklopediija doaimmaheapmi ii leat oktageardán hommá iige juohkehaš sáhte leat odđa Diderot, vaikke sus livčče man garra oaivilat. Čálliid háhkan ja láidagis doallan váldá su iežas áiggi ja návccaid, iige loahpaloahpas leat ollege sihkkar, ahte fidne čoahkkái buot maid háliida ja dárbbáša. Maiddái mearit sáhttet leat máŋggaláganat, omd. figgamuš sierranas eaŋgalas- ja sámegielat veršuvnnaide lea váddásit ovttastahttimis. Jos dasa leat manamin, de lea várra buorre oažžut dássá bohtosis nu vuđolaš kritihka go

vejolaš, vai máhtta goit divvut čielga feaillaid, liiggiid ja váilliid. Dát árvvoštallan lea dušše oasáš dakkár kritihkas, muhto vaikke guorahallan livččii kursoraláčat ollislaš, dat ii daninassii velá čoavddáše sámegiellágádusa doaimmaheami čuolmmaid, dasgo dakkár lágádus lea veagal muđuige earalágan. Doppe lea ovddas ođđa ja hástaleaddji bargu, gii dal de dasa riemašge. Muhto maiddái dán eanjalasgielat girjji livččii sávahahtti oaidnit ođđa ja fuolalabbot doaimmahuvvon lágádussan.

Girjjálašvuohta

- COLLINDER, BJÖRN 1949: *The Lapps*. New York: Princeton University Press. (ruotagillii: (1953) *Lapparna – En bok om samefolkets forntid och nutid*. Stockholm: Forum.)
- Finland, a Cultural Encyclopedia*. Doaimm. Olli Alho – Hildi Hawkins – Päivi Vallisaari. Helsinki 1997: Finnish Literature Society. (duiskagillii: (1998) *Kulturlexikon Finnland*. Helsinki: Finnische Literaturgesellschaft.)
- FJELLSTRÖM, PHEBE 1985: *Samernas samhälle i tradition och nutid*. Stockholm: Nordstedt.
- ITKONEN, T.I. 1948: *Suomen lappalaiset vuoteen 1945 I–II*. Porvoo: WSOY (2. prentehus 1984.)
- LAESTADIUS, LARS LEVI 1997 [1839–1845]: *Fragmenter i lappska Mythologien*. Doaimm. Reimund Kvideland. NIF Publication 37. Åbo: NIF.
- Lappi 1–4*. Váldodoaimm. MARTTI LINKOLA. Hämeenlinna 1983–1985: Karisto.
- NICKUL, KARL 1970: *Saamelaiset kansana ja kansalaisina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (eangalagillii: (1977) *The Lappish Nation, Citizens of Four Countries*. Indiana University Publications, Vol. 122. Bloomington: Indiana University.)
- PARPOLA, ASKO 2004: Old Norse *seið(r)*, Finnish *seita* and Saami Shamanism. – Irma Hyvärinen – Petri Kallio – Jarmo Korhonen (doaimm.), Etymologie, Entlehnungen und Entwicklungen, Festschrift für Jorma Koivulehto sum 70. Geburtstag s. 235–273. – *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki* LXIII. Helsinki: Société néophilologique.

- RUONG, ISRAEL 1982 (1969): *Samerna i historien och i nutiden*. Stockholm: BonnierFakta.
- VORREN, ØRNULV – MANKER, ERNST 1976 (1957): *Samekulturen – en kulturhistorisk oversikt*. Tromsø: Universitetsforlaget. (álgolágáduš 1957: *Samekulturen – en oversikt*. Tromsø Museums skrifter 5.) (eaŋgalasgillii: (1962) *Lapp Life and Customs*. London: Oxford University Press; duiskkagillii: (1967) *Die Lappen*, Braunschweig: Westermann.)

Historjá dutkama čárvváin

SAMULI AIKIO

HANSEN, LARS IVAR og OLSEN, BJØRNAR:

Samenes historie fram til 1750.

Cappelen Akademisk Forlag, Oslo 2004. 427 s.

Sámiid historjá lea geasuhišgoahtán eurohpálaš lohkkiiid áinnas maŋimuš 50 jagi áigge. Miellagiddejumi sáhtta ipmirdit ee. dan historjjálaš jorggáldaga boadusin, man nuppi máilmmesoadi loahpaheapmi mávssii goit euroamerihkkálaš máilbmái. Maŋimustá dát soahti lei dahkan eahpidahttin dajahus sivilisašuvnna sivdnádušlaš váikkuhusaid humanismii – dahje oppanassii olmmošlaš eallimii. Goalmmát máilbmi váikkuhišgođii máilmmepolitihkkii uhcánaččaid Ovtastuvvan Álbmogiid bokte, mii lei vuoddudivvon soadi háviid dálkkodeapmin nugo máŋga earáge dan áiggi riikkaidgaskasaš figgamuša. Olmmošvuoigatvuođaid julggaštus galggai OÁ' mielde suddjet ovtatolbmuid maddái čerdii dahje nállái geahčakeahtta. Ja balddonas nállevealaheapmái čujuhettiin háliidedje beassat luovus oppa tearpmas *nálli* ja buhttet dan heivvolabbo namahusain *etnikkalaš joavku* (maddái *ethnos*, Montagu 1971: 372). Tearbma lea dasto oamastuvvon viidát humanisttalaš diehtagiidda, leihan das juo ovddežis nana sadji klassihkalaš *etnografijas* (mii dattetge spealai guhká nálli-doahpágiin). Dasa ii nu ollu giddejuvvon fuomášupmi, ahte *etnikkalaš* sáhtii meroštallot juo (dahje velá?) 1960-logu beallemuttus «ii-risttalaččaide čujuheaddjin» (*pertaining to non-Christians*, The Random House Dictionary of the English Language 1966: 489, s.v. *ethnic*; g. Aikio 1989). Etnihkalaš joavkku ja *álbmoga* doahpágiid gaskavuohta ii leat maŋnelisge olus guorahallon, vaikke dárbu gal orošii leamen: lea oainnat nu, ahte juos hállagoahtá omd. etnikkalaš norgalaččaid birra, sáhtta oazžut bealjevuollai.

Beroštupmi lea goit guoddán uhcánaččaid šattu. Sámit ieža leat dál oskkál-

duvvan iskkadit iežaset mannanáiggi dan válljás girjjálašvuoda veagas maid dološ lappologalaš dutkamuš lea buvttadan – nuppegežiid go 1950-logus, go muhtun duiskkalaš goasttedeadjit juo jearahišgohte mis min iežamet historjjá. Áigi lea láddan duodalaš sámi dutkamiidda easkka davvi universitehtaid sámeossodagaid fáro ja historjjá nannoset vuhtiiváldimii easkka 2000-lohkui boadedettiin. Dat albmana maid Lars Ivar Hansena ja Bjørnar Olsena *Samenes historie* ovdasánis: dát guovtteoasagin báisan girjeplána biddjui johtui 90-logu beallemuttu maŋŋá.

Hansen-guovttos Olseniin leaba váldán barguneaskka sápmelaččaid vássán áiggi guorahallama gitta 1750-logu rádjai. Girjji sáhtá vuosttažettiin gohčodit nana lappologalaš dutkamuššan, go dutkanluondu lea das nu sakka dovddahahtti. Dábálaš olbmo govahallan historjjás dáhpáhusaid guhkes ráidun ii leat dán girjji rukses láigin. Vuodđodieđuid oktilis vihkkehallan ja problematiseren sáhtá baldit soames lohkki, guhte lea vuordán njuolggo ja sihkkaris geainnu sápmelaččaid dološáigái. Girjji čálliid čanas ovdeš-áiggiid sámedutkamii lea sihke positiivvalaččat ja negatiivvalaččat čavgat. Dutkamuš buktá ovdan olu ávdnasiid ja fállá daid lohkkái čielga, vihkkehallan hámis, muhto sisdoallá maid iešgudetláhkai suokkardallon spekulášuvnnaid ja tulkomiid sápmelaččaid dološáiggis. Lohkki ii dárbbáš leat čálliguin ovttaoavivis buot sajiin, muhto son vuohtá, ahte árvalusat leat bures duodaštallon ja measta álo duohta gávnnahusaiguin vuoduštuvvon. Speklatiivvalášvuolta lea oktavuodas dasa, ahte giedahallan lea nu vuomálaččat arkeologalaš gitta gaskaáiggi lohppii – ja dat fas lea daninassii áddehahtti, go dien boarráset áiggi historjjálaš gáldut leat váilevaččat.

Girjji viđa váldokapihttalis vuosttamuš dahjege láidehus giedahallá sámiid historjjá čilgema buncaraggáid ja sierralágan aspeavttaid. Dat lea daninassii dárbbášlaš, go diehtá man lossat oppalohkáid lea leamaš jorgalit historjá-čálliid fuomášumi sápmelaččaid láhkásaš joavkkuide. Nubbi kapihtal lea oamastuvvon sápmelaččaid álgovuodu čilgenfiggamušaide, ja das gal boahat čielgasit ovdan maid čálliguokta oaidnámuš. Dasto čuovvu viiddis guorahallan ruovdeáiggi ja árra gaskaáiggi bivdoservošis, temánis ekonomalaš sierraneapmi ja etnikkalaš stáđásmuvvan. Koloniseren, kultur-deaivvadeamit ja servodatnuppástusat sullii 1200–1550 leat fáddán njealját oavekapihttalis, ja viđát, buot viiddimus, giedahallá stáhtalaš integrašuvnna, vuoigatvuodaid ja miššuvnna sullii 1550–1750. Easkka dán maŋimuš váldologus oaivedeaddu sirdása čielgasit historjjá beallai, go dutkamuš

muđui fievrreduvvo mihtilmasat arkeologijja veagas.

Girji lea almmustuvvan moadde jagi dassá, nu ahte soames dutkit leat juo geargan atnigoahtit dan ávkin ja váháš kommenteretge iežaset čállosiin. Eanas sajiid dan dieđut ja tulkomat váldojit duodas dahje daninassii (omd. Mulk 2005: 51, Grydeland 2005: 69), muhto gullostit maid kritihkalaš jienat (Schanche 2005: 69–70). Go sáhka lea sosiála diliid tulkomis arkeologalaš dieđuid veagas, nugo dán girjjis s. 213–214, dat ii leat mihkkige ipmašiid. Ja go girjjis leat valjis iešguđetlágan suokkardeamit ja čielggadeamit, de hiistočuoggát gal gávdnojit nu ollu, ahte girjji lohkan šaddá báikkuid njuolga jierástuhttin ja juohke dáhpáhusas hásttuheadjin.

Gažaldat sápmelaččaid etnogenesisas dahjege sámi álbmoga riegádeamis ja oidnosii ihtimis oažžu girjjis iežas saji. Čálliguovttos gal juo dalán álggus fáruheaba seaguheames ságastallamii álbmoga, go sudno mielas lea olu heivvolet hállat etnihkalaš joavkkus. Aiddo dán doahpaga veagas orru šaddamin ipmirdahttin, ahte tulkojupmi čearddaiduvvamis veaddjá nu čađa sosiologalažžan, go dat lea leamaš Norggas Fredrik Bartha dovddus girjji almmustuvvama rájes (1969). Álbmoga ii livčče lean nu álki čárvet ovttatolbmuid välljejumiid boađusin. Iežan beales jáhkán, ahte tulkojupmi lea vearrájit liiggástallon erenoamážit dan báres ovddideaddji Odnera pamflehtalágan čállošis *Finner og terfinner* (1983). Kultuvrralaš erohusaid sosiála organisašuvdna (dahje organiseren, fuomáš Bartha girjji vuollerubrihka!) ii suige govčča oppa álbmoga, dadjat dal norgalaččaid – iige leat oppanassii dábálaš imaštallat norgalaččaid etnogenesisa. Hansen-guovttos gal máinnašeaba dange muhtun Norgga ravdaguovlluid oktavuodas (Odnera oaivilin s. 34, muđui s. 41, 57), muhto goittot gielladiehtaga bealde diekkár dáhpáhusat gohčoduvvošedje oktageardánit assimilašuvdnan.

Iešalddes Odnera feaila lei liiggástallan, muhto dasa lassin son viiddidii dan etnihkalaš joavkkuid *gaskavuodaid* govvideami, maid Barth lei buktán ovdan, guoskat maddái etnogenesisii dahjege etnisitehta ráhkaduvvamii. Duohta gal, maid Barth namuhii *genesis*a daid proseassaid joavkkus maid mearkkašahtti fáktorat báhcet boares oaidninvugiin ovdagáttuid vehkii (1982 (1969): 11), muhto son ii gieđahallan dán ášši dođe viiddibut. Ja go son govvidii individaid sirdáseami joavkkus nubbái, son geavahii dange proseassas boares tearpma assimilašuvdna (1982 (1969): 22). Ná dat tulkojupmi, mii lea leavvan modaoahppan viidát Norgga arkeologaid

gaskavuhtii, lea duođaid šaddan easkka Bartha čuvodeaddjiid fáro. Go dat dál bohtá dettolaččat ovdan giehtagirjin oavvvilduvvon dutkamušas, lea juo alla áigi cuiget áššis.

Problema orru leamen giella ja dat, ahte sosiologat eai máhko oaidnit dan etnisitehta váldofáktorin, vissa muhtun erenoamáš ravdadáhpáhusaid dihtii (omd. Orientta oskkoldatčearddat jnv.). Odner hállá joba giela *válljašuvvamis* etnihkalaš joavkku dárbbuide, namalassii gávpeoktavuođaid várás (Odner 1983: 106). Dákkobuohta maid Hansen-guovttos Olseniin čuovvuleaba su beanta eahpekritihkalaččat ja ribaheaba goasii dohkkehit Odnera don doložis viežžan govahallama das, mo sámiid máttut mahká *lonejedje* gielaset suomelaččain dahjege *válljejedje* vuodđosuomagiela (s. 33, 36; siiddu 34 sitáhtačujuhus Odnerii sisdoallá prentenfeilla: galggašii leat 110 iige 10). – Muhto dát boares giellamolsunteoriiija livččii dahkan sámiid suomelažžan iige sápmelažžan! Maŋnelis lođátevsttas giela birra soai datte referereba gielladutkiid dábálaš oainnu (čálliid mielas nu oavvvildit dušše «de fleste språkforskerne»), man mielde sápmelaš ja suomelaš gielat leat gárggiidan oktasaš vuodđogielas, namalassii suoma-sápmelaš vuodđogielas (s. 142).

Dat giellahistorjjálaš duohtaášši, ahte giella duođaid árbašuvvá iige suige šatta välljemiin, ii oro ollásit válganan čállide iige oppa dan jovkui, guđet leat čuovvulan Odnera fantiserema. Giella lea maid etnihkalaš joavkku garvemeahttun siskkáldas eaktu, almmá oktasaš giela lea váttis govahallat makkárga sosiála organiserema. Muhto dát čálliguovttos gal atniba maiddái gielalaš albmanusaid relevántan: ovttá vuollelogus lea fáddán *Språklige belegg for samhandling*, ja das čuovduvvojit Nesheima ja Bergslanda loatnasátnedutkamušat. Soames háve refereren ii leat doarvái kritihkalaš ja doalvu endorii, nugo álbmotetymologalaš navdosis, ahte álbmotnamahus *finn* 'sápmelaš; suomelaš' livččii oktavuodas dárogiela *finne*-verbii (s. 47). Dákkár vikkahusaid lea viehka dušši geardduhit, vaikke dat leat joavdan joba muhtin boarráset etymologalaš sátnegirjiid rádjai.

Hansen-guovttos Olseniin lihkostuvvaba goit čájehit girjiineaskka máŋga dakkár ášši, maid buiga lohkki dahje historjjáin buđaldeaddjige ii muđui gárttaše várra oppa jurddašitge. Arkeologalaš deattuhus šaddá datge loahpas dán beales ávkin, go oainnat dán dutkansuorggi ovdáneapmi lea leamaš maŋimus logijagiid áigge nu johtil, ahte eatnasiidda duššebeare dan čuovvun lea šaddan váttisin. Muhto eanemus girjjis deaddá oppa áiggi vuohtehahtti

viggamuš oazžut áššiin čielgasa, leš dal gažaldat dološ oskkoldatgovahallamiid tulkomis dahje vaikkeba sámiiid vuoigatvuodaid vuoduin. Sámiid dološ oskku čatnan lávvgabut oktii boaresdárrolaš ja suomelaš mytologiijain (s. 351) bálvala oasisis dán čielggadeami ja dahká buorebut ipmirdahttin sápmelašvuoda agi, mii girjji arkeologalaš oasis lea dattetge vel vanahuvvon (s. 41). Vuoigatvuodahistorjjá guorahalli sáhtta imaštallat, mo vuoigatvuodat šadde oktonas váldeolbmuid ja hálldahusa vehkii (omd. s. 305–315), muhto aiddo dan čilgen ja muitaleapmi lea historjáčálii geatnegasvuoha. Historjá ii leat dänge dáhpáhusas gomiheames, muhto dan sáhtta atnit duodaštussan.

Samenes historie lea dehalaš giehtagirji ja buot ovddemuš gohccáheaddji čálus. Dat bidjá lohkki smiehttat historjádutkama iešvuodaid ja mearkkašumi ja geasuha measta juohke sajes lasseguorahallamiidda. Dutkanfáttá problemáhtalaš luondu lea loktejuvvon čielgasit oidnosii, ja čálliguovttos ovddideaba roahkkadit iežaska čoavddusevttohusaid. Dat fállujuvvojit gielain, mii lea giittehahti čielggas ja ovttaoaivillaš muhto gáibida lohkkis juoga veardde čuvgehusa ja hárvánumi. Dan seamma gáibádusa lohkki sáhtta dovdat maid soames fáttáid ja daid giedáhallasvuogi ovddas, juos ii leat hárvánan dieđalaš ja akademalaš dutkamii. Muhto ii juohke girji sáhte leat čállon stuorra álbmoga lohkamuššan iige juohke girjji giella sáhte leat álkit áddehahti. Girjji joatkkaoasis lea almmuhusaid mielde eará čálii, muhto lea bures sávvamis ja vuordimis, ahte das šaddá seammaláhkai vuđolaš ja hástaleaddji logus.

Girjjálašvuoha

- AIKIO, SAMULI 1989: Saamelaisten historia – etnistä vai kansallista historiaa? – *Materialy VI meždunarodnogo kongressa Finno-ugrovedov*, s. 296–301. Tom 1. Akademiija Nauk SSSR, Uralskoje otdelenije. Moskva: Nauka.
- BARTH, FREDRIK (doaimm.) 1982 (1969): *Ethnic Groups and Boundaries: the Social Organization of Culture Difference*. Bergen: Universitetsforlaget.
- GRYDELAND, SVEN ERIK 2005: The pioneers of Finnmark – the earliest coastal settlements to the encounter of the inland people of Northern Finland. – Helena Knutsson (doaimm.), *Pioneer settlements and*

- colonization processes in the Barents region*, s. 43–77. Vuollerim Papers on Hunter-gatherer Archaeology, Volume 1. Vuollerim: Vuollerim 6000 år.
- MONTAGU, ASHLEY 1971: *Man's Most Dangerous Myth: The Fallacy of Race*. Fourth edition, revised and enlarged. New York: World Publishing.
- MULK, INGA-MARIA 2005: Bosättningsmönster, vildrensjakt och tamrenskötsel i Lule Lappmark 100 e.Kr – 1600 e.Kr. – Oddmund Andersen (doaimm.), *Fra villreinjakt til reindrif / Gåddebivdos boatsojsujttuj* s. 33–59. Tjålarájddo/Skriftserie 1. Ájluokta/Drag: Árran julevsáme guovdásj / Árran Lulesamisk senter.
- ODNER, KNUT 1983: *Finner og terfinner: etniske prosesser i det nordlige Fenno-Scandinavia*. Oslo Occasional Papers on Social Anthropology 9. Oslo: Department of Social Anthropology, University of Oslo.
- SCHANKE, KJERSTI 2005: Varangersamene før 1600. – Oddmund Andersen (doaimm.), *Fra villreinjakt til reindrif / Gåddebivdos boatsojsujttuj* s. 61–73. Tjålarájddo/Skriftserie 1. Ájluokta/Drag: Árran julevsáme guovdásj / Árran Lulesamisk senter.
- The Random House Dictionary of the English Language*. Váldodoaimm. Jess Stein. New York 1966.